Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

SİYONİST İDEOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE TÜRLERİ

İrfan YALINKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

SİYONİST İDEOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE TÜRLERİ

İrfan YALINKAYA

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŞEKKÜR

Ortaya çıkan bu eserde ders döneminde bilgileri ile destekte bulunan Dr. Öğretim Üyesi Can Ulusoy'a, Dr. Öğretim Üyesi Suat Taşkesen'e …

Tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Valeriy Morkva'ya ….

Ve en çokta her türlü destekleriyle yanımda olan aileme, kızlarıma ve anneleri, eşim Ayten Yalınkaya'ya bu eseri ortaya koyarken ki sabrı dolayısıyla teşekkürü borç biliyorum.

ÖZET

YALINKAYA İrfan. *Siyonist İdeolojinin Gelişim Süreci ve Türleri*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Yahudiler tarih sahnesine Nuh peygamberin oğlu Sam'ın soyundan gelerek başlayan ve tarihte değişik isimlerle isimlendirilmiş İsrailoğulları, İbraniler, Museviler ya da günümüzde daha çok bilinen ismi ile Yahudiler olarak isimlendirilmişlerdir. Kendilerini tanrının kutsal kavmi olarak görmüşlerdir. Yeşu peygamber ile bugünkü kutsal Filistin topraklarını aldıktan uzun bir süre sonra, Babil sürgünü ile ilk diasporalarını yaşamışlardır. Son Roma sürgünü ile kutsal topraklar Filistin'den; Asya, Avrupa ve Afrika kıtasına yayıldılar. Diasporada iken gettolarda kimliklerini kaybetmeden yaşam savaşı verdiler. Diasporada Torah'ı başı ucundan ayırmayan Yahudi din adamları, fundamentalist bir tutum ile Arz-ı Mevud'a ulaşmak hayali ile yaşarken, Spinoza ile başlayan Yahudi aydınlanması Haskala, Yahudi fundamentalizmine karşı da bir tutum olarak ortaya çıkmıştır. Görünüşte dogmalara dayalı Yahudi fundamentalizmi ile akıla dayalı Haskala aydınlanması farklı gözükse de, diasporadaki yurtsuz ve dağınık yaşama Aliyah ile son vermek için Siyonist ideoloji etrafında birleşmişlerdir. Başta Doğu Avrupa ve Rus İmparatorluğu'nda yaşanan pogromlar nedeniyle, psikolojik travmalar yaşayan Yahudiler, bu dönemde Haskala ile aklı kullanmaya başlayan Yahudi düşünür, yazar ve ilim adamları siyasi bir hareketi de içinde barındıran, Siyonist ideolojinin etrafında birleştiler. 1897'den itibaren Siyonist ideoloji, siyasi pratiğe dönüştürülmüş. Modernizmin rasyonalist yolu ile Evanjelist Hıristiyan İngilizler ile Siyonist Yahudiler menfaat olarak Filistin'de birleşerek, 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti'ni kurmuşlardır. Lakin günümüzde Siyonist ideoloji, ''sadece bir devlet'' isteyen masum halinden değişim geçirerek, sınırı belli olmayan bir devlete dönüşmüştür. Sonuç olarak Siyonist ideoloji veya Siyonizm ideolojisi, günümüzde birçok değişik türü ile yaşamaya devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Aliyah, Diaspora, Fundamentalizm, Haskala, Siyonizm.

ABSTRACT

YALINKAYA İrfan. *The Development Process and Types of Zionist Ideology*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

The Jews were named as the Israelites, Hebrews, Jews, or more commonly known today as the Jews, who started on the stage of history as descendants of Noah's son Shem and were named with different names in history. They saw themselves as the holy people of God. Long after they took the holy land of Palestine with the prophet Joshua, they experienced their first diaspora with Babylonian exile. With the last Roman exile, the holy land from Palestine; They spread throughout Asia, Europe and Africa. While they were in the diaspora, they struggled to survive in the ghettos without losing their identity. While the Jewish clergy, who do not keep the Torah in the diaspora, live with the dream of reaching the Divine Presence with a fundamentalist attitude, the Jewish enlightenment Haskala, which started with Spinoza, also emerged as an attitude against Jewish fundamentalism. Although seemingly different from Jewish fundamentalism based on dogmas and Haskala enlightenment based on reason, they have united around Zionist ideology to put an end to the homeless and scattered life in the diaspora with Aliyah. Jews, who experienced psychological traumas due to the pogroms in Eastern Europe and the Russian Empire, and Jewish thinkers, writers and scientists who started to use reason with Haskala in this period, united around the Zionist ideology, which included a political movement. From 1897, Zionist ideology was transformed into political practice. With the rationalist way of modernism, Evangelical Christian British and Zionist Jews united in Palestine as an interest and established the State of Israel on May 14, 1948. However, today, the Zionist ideology has transformed from its innocent state of wanting "only one state" to a state with no borders. As a result, Zionist ideology or Zionism ideology continues to live with many different types today.

Keywords

Aliyah, Diaspora, Fundamentalism, Haskala, Zionism.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY…….…. i

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI……..….ii

ETİK BEYAN…….……..iii

TEŞEKKÜR ……...……..…iv

ÖZET…….…..…v

ABSTRACT……..vi

İÇİNDEKİLER……vii

KISALTMALAR DİZİNİ …….…… ix

GİRİŞ……1

1.BÖLÜM: SİYONİZM'İN TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. Yahudilik 5

1.2. Orta Çağ'da Yahudiler 9

1.3. Yeni Çağ'da Yahudiler …….23

1.4. Fransız İhtilalinden 1897 Yılına Yahudiler ……32

2.BÖLÜM: SİYONİST İDEOLOJİNİN TEMEL KAVRAMLARI

2.1. Yahudi Milliyetçiliği ……..41

2.2. Seçilmiş Üstün Kavime Vaat Edilen Topraklar ……..44

2.3. Anti-Semitizm ……....49

2.4. Göç (Aliyah) ……...54

3.BÖLÜM: SİYONİZM VE MODERN İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

3.1. Siyonizm Kelimesinin Kökeni …….59

3.2. Siyonist Hareketin Doğuşu ve Siyonist Çalışmalar ……...61

3.3. Balfour Bildirgesi Dönemeci ……..…...71

3.4. Birleşmiş Milletler Taksim Kararı ……..78

3.5. Modern İsrail Devleti'nin İlanı ……....82

3.6. Devletleşme Döneminde Siyonizm ……..…….85

4.BÖLÜM: BAŞLICA SİYONİZM TÜRLERİ

4.1. Liberal (Genel) Siyonizm ……..……92

4.2. Dini Siyonizm …….....95

4.3. İşçi (Sosyalist) Siyonizmi …….…….....99

4.4. Kültürel Siyonizm …….....104

4.5. Revizyonist Siyonizm ……..……...106

4.6. Post-Siyonizm ……110

4.7. Neo-Siyonizm …….…….113

SONUÇ ……..……...118

KAYNAKÇA …….....123

EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU …….……...…....132

KISALTMALAR DİZİNİ

FKÖ Filistin Kurtuluş Örgütü

BİŞOF Filistin'deki Yahudi Toplumu

JA İsrail Yahudi Ajansı

Hz. Hazreti

M.Ö. Milattan Önce

M.S. Milattan Sonra

ABD Amerika Birleşik Devletleri

s. sayfa

vb. ve benzeri

BM Birleşmiş Milletler

SİYONİST İDEOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE TÜRLERİ

GİRİŞ

Siyonist ideoloji, modern İsrail Devleti'nin kurulmasının temel fikri midir? Bu soruya olumlu cevap verilmesi halinde tezat bir durum oluşmayacağı kesindir. Başlangıçtan günümüze kadar Yahudi tarihini incelediğimizde bunu birçok örnekleri ile akademik bir çalışma olarak burada da göreceğiz. Müslümanlar açısından Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ta yazılanlara göre, Yahudiler insanlığın ikinci babası kabul edilen Nuh peygamberin ortanca oğlu Sam'ın soyundandır. Herhalde işin ilginç noktası da burada başlayacaktır. Sam, aynı zamanda Arap ve Yahudilerin de atasıdır. Yani Araplar ve Yahudiler amcazadedir.

Zira birçok Yahudi ve İslam kaynaklarına göre kardeş çocukları olmalarına rağmen, Yahudilerin belli bir dönem birlikte yaşadıkları Araplara göre Filistin, Yahudilere göre kutsal Yahudi toprağı ve tarihte Kenan diyarı diye ifade edilen topraklar için tarih boyunca aralarında birçok savaşlar olmuştur. Ancak Yahudilerin değişik zamanlarda Asurlular, Babiller ve son olarak Romalılar tarafından sürgün edildiği retorik olmayan bir gerçeklik sonrasında bu topraklarda ancak 1948 yılında devlet kurdukları görülür. Dile kolay, kutsal tapınağın M.S. 70 yılında yıkılması sonrası 1878 yıllık diasporada (kopuntuda) birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan Yahudiler, sürgün hayatlarının bitmesi için birçok acı dolu tecrübeler yaşamıştır. Ancak bunların üstesinden onları bir kavim haline getiren teolojik kökenden gelen inançla her seferinde kurtulmayı ve hem de yeniden hayata tutunmayı başarmışlardır. Özellikle Eski Çağ'da peygamberler, Orta Çağ'da din adamları ile kendilerine yön vermeyi ve ayakta kalmayı başaran Yahudi halkı; Orta Çağ'da da özellikle Müslümanlar sayesinde Katolik Hıristiyan dünyasının katliamlarından kurtulmayı başarmışlardır. Orta Çağ Avrupa'sında Yahudi halkı, Hıristiyanlara karşı hayatta kalmak için Müslümanlarla işbirliği içerisinde olmuştur. Müslümanların bu dönemde, Yahudilere sağladıkları hoşgörülü ve barışçıl ortam sayesinde, birçok Yahudi din adamı birçok eserlere ulaşmıştır. Ayrıca pozitif ilmin ayrıntılarına yer veren önemli Müslüman ilim adamlarıyla çalışma imkânı bulurken

birçok önemli eserlere ulaşma imkânına sahip olmuşlardır. Bu durum sayesinde, Avrupa'daki Yahudi dünyası pozitif bilimlerin değişik alanları ile branşlarında da kendilerini geliştirme imkânı bulurken, yine bu durumun sonucunda Orta Çağ'da birçok Yahudi düşünür, yazar, felsefeci ve ilim adamı yetişmiştir. Bunun sonucunda tıp, matematik, dil, edebiyat, felsefe vb. pozitif ilimlerde söz sahibi meslekler üzerinden Müslüman ve Hıristiyan kralların saraylarında en etkili görevleri almaya başlamışlardır. Daha sonraları yeniden fetih hareketlerine girişen Hıristiyanların (Batı Avrupa'nın) da kendilerine (Yahudilere) bakışları ile mantalitelerinin değişmesine neden olacak sömürgecilik faaliyetleri sonrasında, bazı konularda ama özellikle sömürgecilik faaliyetlerinde Hıristiyan Batı Avrupa ile işbirliği ve ortaklıklar yapmışlardır.

Başta İspanya, Portekiz, İtalya ve İngiltere'deki krallıklar ile işbirliği yaparak, sömürgecilik ile Hıristiyan Avrupalıların zenginleşmesinden kendileri de faydalanmıştır. Bu gelişmeler beraberinde maddi zenginleşmeyi sağlarken, bunun etkisi ile yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri sonucunda ortaya çıkan Protestanlık mezhebi ile birlikte başta Batı Avrupa'da olmak üzere Hıristiyan Aydınlanması ortaya çıkmış. Nitekim bu durumun sonunda, artık Hıristiyan Avrupalıların Yahudiler hakkındaki fikirleri ve mantaliteleri değiştiği gibi; Avrupa Yahudileri arasında da her türlü maddi-manevi ve toplumsal-bireysel özgürleşme (emansipasyon) yaşanmaya başlamıştır. Orta Çağ'da Katolik Hıristiyanların para anlayışından dolayı faizden ve paradan uzak duran Avrupalılar, bu işleri ve dolayısıyla ekonomilerini Yahudilere teslim etmiştir. Bu da Yahudilerin aşırı zenginleşmesine ve birçok Yahudi kökenli bankerin varlığına neden olmuştur. Ancak Yeni Çağ boyunca Kralların ve Papalık güçlerinin bazı istisnalar olaylar olarak ara sıra sorunlar yaşansa da Yahudi bankerler iyi geçindiğini söyleyebiliriz.

Avrupalı Yahudiler uzun yıllar Hıristiyan dünyasında hep alt sınıf insan olarak kabul edilmiştir. Yahudiler özellikle sömürgeciliğin başladığı 15. yüzyılla birlikte Hıristiyan ve Müslüman çatışmalarında kimi zaman menfaatleri gereği, Hıristiyan ülke liderleriyle birlikte hareket etmeye başlamış lakin 1492 Endülüs Katliamı, Hıristiyan ve Yahudilerin birlikte hareket etme ihtimalini uzun yıllar tamamen ortadan kaldırmıştır. Nitekim konu Yahudi-Hıristiyan çatışması olduğunda, özellikle 1881 yılından itibaren, Rusya'da ve Doğu Avrupa'da yaşayan Yahudiler, çok ciddi katliamlara (pogromlara) maruz kalmıştır diyebiliriz. İşte tam bu sırada kurtarıcı olarak Siyonizm'in ya da Siyasi Siyonizm'in kurucusu kabul edilen Theodor Herzl ortaya çıkmıştır. Aslında Theodor

Herzl, en başta sadece diasporadaki Yahudileri bir araya getirmeyi düşünmüştür. En başlarda bunun illa Filistin olması düşüncesi de yoktu. Bu nedenle değişik coğrafyalarda, değişik ülkeler düşünülürken öncelikli amaç Yahudileri katliamlardan kurtarıp, güvenli bir yerde toplamak isteniyordu. Ancak daha sonraları Dünya Siyonist Kongre'leri kararları sonunda buranın sadece ve sadece Filistin toprakları olacağı karara bağlanmıştır. O ana kadar fundamentalist Yahudi din adamlarının sadece kutsal metinlerdeki retorik ayetler ile motive ettiği Yahudiler için durum, realist bir hal almaya başlamıştı.

Güçsüz Osmanlı İmparatorluğu, Hindistan kara yolunun güvenliğini sağlayan Filistin topraklarını içinde barındırıyordu. 1887 Akdeniz Anlaşmaları gibi anlaşmalarla emperyalist güçler yavaş yavaş Osmanlı topraklarında kendi güvenlikleri açısından gerekli gördükleri yerleri kolaylaştırıcı hükümler ile işgale hazır hale getirmişti. Erken dönem emperyalist güçler, hem kolonilerine giden yolları kontrol altında tutmak, hem de yeni sömürgeler elde etmek için aralarında gizli anlaşmalar yapıyorlardı. Filistin, özellikle Katolik Fransa ve Protestan İngilizlerin çekişme içinde olduğu önemli jeopolitik konuma sahip bir bölgeydi. Filistin, İngilizler için Hindistan sömürgelerine giden kara yolunun güvenliği iken, Yahudiler için anayurtları demekti. Bu nedenle Filistin, İngilizler ile Yahudilerin ortak menfaatte buluştuğu yer olacak ve bundan sonra birlikte hareket edeceklerdir.

Filistin'de İngilizlerin himayesinde bir Yahudi devleti kurulmasını ilk olarak 1839 yılında Moses Montefiore ifade etmiştir (Arslan, 2007, s. 11). Daha önce Yahudi din adamlarının hacı olmak için gittiği Filistin diyarına ilk başlarda Moses Montefiore ve Rothschild aileleri tarafından Filistin'den toprak alınarak, ilk Yahudi kolonileri 1859 yılında itibaren kurulmuştur (Köse, 2021, s. 126). Moses Montefiore ve Rothschild ailesi zengin, dindar ve İngiliz Krallığında önemli görevleri bulunan ailelerdir. Katliamlar dolayısıyla Rusya'dan ve Doğu Avrupa'dan kaçan sosyalist işçi Siyonistler tarafından da Filistin, diasporadaki Yahudilerin toplanma noktası olmaya başladı. Zira şimdi en çok Yahudi'nin yaşadığı Doğu Avrupa'da ve Rusya'daki sosyalist işçi Siyonistler Filistin'e gitmekten bahsediyordu. Çünkü onlar da, 1881 yılından itibaren sürekli pogromlara (katliamlara) maruz kalmışlardı. Yahudi din adamlarına göre, seçilmiş üstün kavim Yahudilere, Tanrının İbrahim peygambere sözü olan olarak verdiği vaat edilen topraklar onların hakkıydı. Zaten fundamentalist anlayışa göre de, tüm insanlar onlara hizmet etmek için yaratılmıştı.

Yahudiler, o dönem o kadar zenginlerdi ki; Yahudiler adına Siyonist Theodor Herzl, Osmanlı İmparatorluğu padişahı II. Abdülhamit'ten Filistin'i para karşılığı Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarına karşılık istemiştir. Ancak Osmanlı Padişahı bunun bedelinin ataları tarafından kanlarıyla verildiğini ifade ediyor ve yine kanla alınabileceğini cevap olarak Herzl'e söylüyordu (Tokgöz, 2017, s. 189). Fakat Siyonist Yahudiler durmadılar ve Birinci Dünya Savaşı ile bu fırsat ayaklarına kadar geldi. Savaştan galip çıkacak İtilaf Devletleri'nin safında savaşta yer aldılar. Özellikle Büyük Britanya (İngiltere) Krallığı hükümeti ile iyi ilişkiler kurdular. Bunun sonucunda 1917 Balfour Bildirgesi ile savaş sonunda Filistin diyarının kendilerine verileceği sözünü aldılar. Ancak bu o kadar kolay olmadı. Sürekli olarak Filistinliler ve İngiliz Kuvvetleri ile savaş sonunda, ancak 1948 yılında modern İsrail Devleti'ni ilan edip, kurabildiler.

Bu çalışmada kısaca, aşama aşama Siyonist ideolojinin modern İsrail Devleti'nin öncesi ve kuruluşu sonrasındaki gelişim sürecinde, Siyonizm'in tarih süreci içerisinde şekillenirken, teolojik ve sosyolojik olaylardan nasıl etkilendiği, bununla beraber hangi kavramların Siyonizm ile özdeşleştiği de ele alınacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki burada anlatılacak Siyonizm ile siyasi Siyonizm aynıdır ve bir ideoloji olarak Siyonizm aynı zamanda siyaset bilimine ait bir terimdir ve bu nedenle birbirinden ayrılmamıştır. 19. yüzyılın sonlarında kavram olarak ortaya çıkmış yeni bir siyasi ideolojinin, yani Siyonist ideolojinin doğuşunu; 1948 yılında modern İsrail Devleti'nin kurulması öncesi ve sonrası yaşananlar nedeniyle, Siyonist ideolojinin yeni durumlar karşısında değişerek, yeni türlerinin nasıl ve neden ortaya çıktığı, bu tezin çalışma konusu olmuştur. Nitekim bu akademik çalışma sonunda, Siyonist ideolojinin modern İsrail Devleti'nin kurulmasında ne kadar önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYONİZM'İN TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. Yahudilik

Bir ideoloji olarak Siyonizm, doğuşunu Yahudilik' ten almaktadır. Seküler hayat içerisinde üç ilahi dinden en eskisi Yahudilik dinidir. Bu dinin mensupları kendi soylarını Hz. Nuh'un üç oğlundan Sam ile başlatırlar. Yahudiler, Hz. Musa'ya indirilen kutsal olduğuna inandıkları ‘‘Tevrat’’ ile hüküm veren bir topluluktur. Bu nedenle Yahudiler aynı zamanda Musevi adı ile de adlandırılmaktadır. Her dinde olduğu gibi Yahudilikte de fundamentalist diyeceğimiz taraftar grupları vardır. Bu da onun ideolojik olarak köktendinci bir hal almasına neden olmaktadır. İdeolojik temellerine indiğimiz zaman Yahudilik İslamiyet gibi monoteist bir anlayıştan, Hıristiyanlık gibi ortak bir yazınsal teolojik kökenden gelmektedir.

‘‘Yahudilik, yayılımı ve etkisi açısından bir dünya dini özelliğine sahip olsa da iç dinamizmi açısından hem millî hem evrensel unsurlar taşımakta, inanç sistemi mânasında bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını ve dinî-etnik kimliği ifade etmektedir. Aynı dinî geleneğe (Sâmî-İbrâhîmî gelenek) mensubiyetleri sebebiyle Hıristiyanlık ve İslâm'la ortak kutsal coğrafyaya ve karşılıklı etkileşimlerin görüldüğü ortak tarihî tecrübeye sahip olan Yahudilik pek çok teolojik, etik ve pratik kural noktasında bu dinlerle benzerlik göstermektedir’’ (Gürkan, 2019, s. 187-188).

Etimolojik açıdan değerlendirildiğinde; Yahudi kelimesi ‘‘Dinsel’’ olarak, Musa peygamberin dinine mensup bireyi ifade ederken, Yahudilik kelimesi Musa peygamberin dinini genel olarak ifade etmektedir. Tekillik ve çoğulluk farklılaşmasının dışında bu kelimelerin bir anlam farklılığı taşımadığı görülmektedir. Yahudi veya Yahudilik kelimesini, ‘‘Millet’’ olarak değerlendirdiğimizde ise, bir kavime bağlı bir soyu, mezhebi, topluluğu veya birliği ifade ettiğini görmekteyiz. Dinsel ve Millet kökenli anlamlar olarak değerlendirildiğinde, her iki kelimenin tekillik ve çoğulluk dışında birbirinden ayrılmayan ortak anlam yüklü olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Yahudi veya Yahudilik kelimesi, her iki kavramı da içerecek şekilde iç içe geçmiş kelimelerdir.

Bu anlamlar birbirinden ayırt edilemez şekilde, Yahudi veya Yahudilik kelimelerinin içinde kendine hayat bulmuş ve bu şekilde kalıplaşarak, her iki kelimenin de ayırt edilmeden bu anlam yükü ile kullanılmasına neden olmuştur (Gürkan, Yahudilik, 2019, s. 187-188).

Teolojik açıdan Siyonizm, Yahudilik dini ile bağlantılı iken, coğrafi olarak kendine arkeolojik kuruluşu M.Ö. 3000 gibi tarihlere giden Kudüs ile anlam katmıştır. O devirlerde Kudüs, bir şehri değil de, bir yerin ismini veya bölgeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Buna karşın Yahudi kelimesinin ortaya çıkışı ile ilgili değişik tezler vardır. Birincisi Hz. Musa şeriatına bağlı olanlar açısından ‘‘yehud’’ kelimesinin yanı sıra ‘‘ hud ’’ ve ‘‘hâdu’’ kelimeleriyle de ifade edilmiştir. İkincisi Yehuda’ ya inananlar olarak kullanıldığı, üçüncüsü Hz. Yakup’un on iki erkek çocuğundan en büyüğünün ismi olduğu, dördüncüsü Hz. Yakup’un on iki erkek çocuğundan dördüncüsünün ismi olduğu, beşincisi ise Tanrı’nın kutsal ismi ‘‘YHVH’’ isminden geldiğidir (Gürkan, Yahudi, 2022, s. 182-184).

Halakha'nın (Halaka) yani Yahudi şeriatının benimsediği tanıma göre; Bir insanın Musevi (İbrani) olarak kabul edilmesi için Musevi (İbrani) bir anneden doğması veya Musevi dinine geçmesi gerekir. Rabbinik Museviliğe ait olan bu tanıma göre, Musevi bir anneden doğan bebek, babası Musevi olmasa bile Musevi kabul edilir. Musevi olmayan bir anneden doğan bir bebek, babası Musevi olsa bile Musevi dönmelidir. Eski Ahit’i ve ilahi otoriteyi kabul etmeyen Karay topluluklarında, Eski Ahit’e dayalı, atasal (atadan) Musevi ifadesi esas alınır. Musevi içeriğinde yer alan dinsel-etnik tanımın bir gereği olarak, başka bir dine geçen bir Musevi, "doğuştan veya mühtedi" teknik anlamda Musevi karakterini kaybetmemiştir. Farklı bir dine mensup ama "cemaatin dışında" bir Musevi olarak görülüyor. Dinini değiştirmeyen, Musevi kurallarına göre yaşamayan günahkâr bir Musevi ise; Musevi tabiyetini koruduğu kabul edilir ki, Musevi için geçerli olan tüm kaideler kendisi için geçerli olsun. (Gürkan, 2022, s. 183-184).

Teolojik mitlerde, İbrahim peygamberin erkek çocuğu İshak peygamberin soyundan gelen Yakup peygambere verilen isim, Tanrı’yla güreşen manasındaki ‘‘ İsrail ’’ ismini alması ile onun soyundan gelen oğullarına “İsrailoğulları’’ adı verilmiştir. Bu durum, siyasal olarak bu kavimin ve dininin tarih sahnesine çıkmasını sağlarken, özellikle ilahi monoteist dinler içerisinde evrensel olmayan milliyetçi bir yapı ile sınırlanmasının

kaynağını oluşturmuştur. Yahudiler genel anlamda kavim olarak ifade edilirken, Hz. İbrahim'in soyundan geldiklerinden dolayı ''İbrani'' olarak da isimlendirilmişlerdir. Hz. Nuh'un soyundan gelen put yapıcısı Terah' ın (lakabı Azer) oğlu olan Hz. İbrahim monoteist bir dine inanması nedeniyle yerleşik olduğu Ur şehrinden önce Harran'a sonra Kenan'a gitmiştir. Kenanlılar, İbrahim'i ve ailesini karşıdan gelen, Fırat ve Dicle arasından gelen manasında İbrî (İbrani) diye isimlendirmiş ve aynı zamanda onların ailelerini de İbriler (İbraniler) diye isimlendirmişlerdir (Gaer, 2014, s. 248-251).

Siyonist ideolojinin, daha sonra birçok yerde argüman olarak kullandığı Filistin'in en eski yerleşik halkı olduğu doktrini, bu bilgiler ışığında İbrani isminin etimolojik isimlendirme kökeninde çürümektedir. Sonuçta soy olarak Hz. İbrahim başlangıçlılardır ve Hz. İbrahim'in iki oğlundan anne olarak Sâre'den olan, oğul İshak Yahudilerin atası iken, Hacer'den olan oğlu İsmail Arapların atasıdır. Oğul İshak'tan daha sonra gelen Yakup'a kadar, Kenan diyarı Filistin'de kalan Yahudiler, Hz. Yakup'un lakabı ve on iki oğlundan dolayı Beni-İsrail (İsrailoğulları) ismi ile isimlendirilmişlerdir. Hz. Yusuf ile beraber Mısır'ı kendilerine yurt edinen Beni-İsrailliler Hz. Musa'dan itibaren Musevi ismi ile isimlendirilmişlerdir. Hz. Süleyman'dan itibaren kurulan Yahuda devleti nedeniyle de Yahudi olarak isimlendirilmişlerdir (Kızıloğlu, 2012, s. 37-38).

İbrani ismi de İsrailoğulları ismi de Musevi ismi de hepsi aynı kavimi ve aynı dine inanan Yahudileri ifade etmektedir. Yahudilerin kutsal kitabı Eski Ahit'e göre İsrailoğullarının tarihi M.Ö. 1750 yılıyla Hz. İbrahim ile başlamaktadır. Kitab-ı Mukaddes Eski Ahitte Tanrının Hz. İbrahim'e Kenan diyarını '' Vaat Edilmiş Toprak '' olarak "Mısır Nehri'nden büyük nehir olan Fırat'a kadar Kenaniler, Keniziler, Kadmoniler, Hettiler, Perizziler, Refailer, Amoriler, Girgaziler ve Jebusilerin memleketini senin nesline veriyorum," dediğine ve Nil'den Fırat'a kadar uzanan tüm bölgeyi Beni-İsrail'e verdiğine inanılır. Hz. Yusuf'a kadar burada kalan İsrailoğulları, Hz. Yusuf'un Mısır firavunun nazırı olmasıyla, İsrailoğulları Mısır'a göç etmişlerdir (Kızıloğlu, 2012, s. 37-38).

Belli bir süre sonra, Mısır'da köle durumunda kalan İsrailoğulları, Hz. Musa'nın peygamberliğiyle ve önderliğiyle Mısır'dan çıkmışlardır. Ancak vaat edilmiş topraklara; İbrahim, İshak, Yakup'tan daha sonra da Musa yaşarken de Kudüs'ün bir parçasını oluşturduğu Kenan diyarına girememişlerdir. Hz. Musa'dan sonra, Yuşa önderliğinde

Museviler olarak mukaddes metinlerdeki ifadelere göre harp ile bazı kaynakların ifadelerine göre barışçıl bir şekilde Kenan ülkesine yerleşmişlerdir. Bu dönem içerisinde ilk önce Eriha bölgesine girmişlerdir. Yuşa'nın Kudüs kralı Adonitsedek' i öldürmesine karşın oraya hâkim olduğu kesin değildir. Ancak Mısır firavunu Merneptah yönetimi döneminde M.Ö.1213-1203 yılları arasında doğuya bir seferden söz edilmiştir (Hasanoğlu, 2015, s. 132). Ayrıca İsrail adının İsrail Taşı/Stela'sı olarak bilinen bir yazıtta geçtiği ifade edilmektedir. Bu argümana göre diyebiliriz ki, Yahudilerin söz konusu olan tarihte burada yani Kenan diyarında olduklarıdır. Bugünkü Kenan diyarını, yani Filistin'i ve Kudüs'ü, Birleşik İsrail Krallığının Kralı olan Hz. Davut, Yebusiler'den almıştır (Aydın, 2018, s. 112).

İslam kaynaklarına göre peygamber bir kral olan Hz. Davut, Yahudi kaynaklarına göre peygamber olmayan bir kraldır. Yahudi tarihinde önemli bir yeri olan Kral Davut peygamber, M.Ö. 993 yılında Kudüs'ü İsrail Krallığının başkenti yapmıştır. Kral Davut peygamber zamanında, krallığının başkenti olarak Kudüs'ü seçmesi, devamında buranın artık bu şehrin, Yahudiler için kutsallık kazanmasının da başlangıcı kabul edilir. Teolojik açıdan, Kudüs şehrinin kutsallığının artması, Kral Hz. Davut'un oğlu Hz. Süleyman zamanında M.Ö. 970 ile 931 yılları arasında zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde kutsal ahit sandığının, Hz. Süleyman'ın yaptırmış olduğu Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ne taşınması, bu şehri Yahudilerin kıblesi haline getirmiştir. Süleyman peygamberin vefatından sonra, M.Ö.925 yılında kurduğu Krallık ülkesi, kuzeyde İsrail Krallığı ile güneyde Yahuda Krallığı olarak ikiye bölünmüştür. Kuzeyde kalan krallığa İsrail Krallığı, güneyde kalan krallığa ise Yahuda Krallığı denmiştir. Kudüs şehri de güneyde ki Yahuda Krallığı içinde kalmıştır. Kuzeydeki İsrail Krallığı M.Ö.722 yılında Asur Kralı II. Sargon eliyle yıkılmış, ahalisi de Asur'a sürgüne gönderilmiştir. Yahuda Krallığı ise, Asurlulara belli bir süre vergi vererek ayakta kalmıştır. Ancak Babilliler'in Asurluları yenmesinden sonra Babil Kralı Nebukadnezar tarafından bu krallıkta M.Ö.586 yılında yıkılmış ve yirmi bin Yahudi Babil'e götürülmüştür. Ayrıca Kudüs'teki Süleyman Mabedi de Babilliler tarafından yıkılmıştır (Aydın, 2018, s. 113).

Persler'in Babil Krallığını yenmesinden sonra bu bölgenin hâkimiyeti de Perslere geçmiştir. Pers İmparatorluğu, Mısırlılar ile aralarında tampon bir bölge olması nedeniyle Yahudilerin Filistin'e dönmelerine izin vermişler ve Süleyman Mabedi'nin yeniden inşasına katkıda da bulunmuşlardır. Daha sonraları ise gelecekte bu bölge, M.Ö. 332

tarihinde Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından ele geçirilmiştir. Kral Büyük İskender'in ölümünden sonra, bu coğrafya komutanları arasında paylaştırılarak, önce Ptolemiler tarafından yönetilmiştir. M.Ö. 198 yılı sonrasında ise, bu bölge Selevkitler tarafından yönetilmiştir. M.Ö. 168 yılında IV. Epiphanes'in Süleyman Mabedi'ne Yunan tanrılarının heykellerinin koydurtulması üzerine, M.Ö. 167 yılında Yahudi Makkabi ailesi tarafından büyük bir isyan başlatılmış ve bu isyan başarıya ulaşarak Süleyman Mabedi, Yunan ilahlarının heykellerinden temizlenmiştir. Bu tarihten itibaren Şehrin yönetimini ele geçiren Makkabiler, şehir de Haşmonililer yönetimini kurarak M.Ö. 63 yılına kadar Kudüs'e hâkim olmuşlardır. Daha sonrasında Partlar ve Romalılar tarafından ele geçirilen ve yönetilen Kudüs, M.S. 66 ile M.S. 70 yılları arasında Roma İmparatorluğu yönetimindeyken çok ciddi Yahudi ayaklanmaları meydana gelmiş. En son M.S. 70 yılında çıkan ayaklanma, Roma İmparatorluğu'nun Kudüs Valisi Titus tarafından en sert şekilde bastırılmıştır. Bu müdahale sonrasında Kudüs şehri, mabed (Batı duvarı hariç), mabede ait duvarlar tümüyle yıkılmış ve Kudüs'te kalan tüm Yahudiler sürgüne gönderilerek, Yahudilerin Kudüs şehrine girmeleri yasaklanmıştır. Bu yasak, M.S. IV. yüzyıla kadar, Roma İmparatoru Konstantin tarafından kaldırılana kadar devam etmiştir (Aydın, 2018, s. 113-114).

Buraya kadar, Yahudi kelimesinin ve Yahudi toplumunun kökeninden, kimlerin nasıl Yahudi bireyi olabileceğine ait kaynaklarıyla deliller sunulmuş. Tarihten ve özellikle Eski Ahit (Eski Antlaşma), Yeni Ahit (Yeni Antlaşma) ve Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere günümüze kadar gelen tüm tarihi eserlerden faydalanılmıştır. Böylelikle tarihsel arka planda oluşmuş olan, Yahudi toplumunun benzer olaylara millet olarak göstermiş olduğu kalıplaşmış davranış biçimlerini yapmasının nedenleri ile sebep-sonuç ilişkisinin başlangıcı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1.2. Orta Çağ'da Yahudiler

İnsanlık tarihinin değişik dönemlerinde; Asurlular, Babilliler ve Romalılar zamanında sürgüne uğrayan Yahudiler, kendi yaşadıkları Kudüs merkezli Kenan diyarından ya da diğer adıyla Filistin diyarı olarak bildiğimiz vaat edilmiş topraklar bölgesinden, dünyanın çeşitli kıtalarına Asya, Afrika, Avrupa kıtalarına ve bu kıtalardaki çeşitli alanlara dağılmışlardır. Teolojik açıdan, monoteist ilahi kökenli Yahudilik dininin

yanında, İsa peygamberin getirmiş olduğu yeni öğretiler, Hristiyanlık dininin oluşmasına fırsat vermiştir. Ortaya çıkan bu fırsatın sonunda, Yahudilik dini dışında ilahi kökenli Hırıstiyanlık dediğimiz, yeni bir din ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Hristiyanlık dini Yahudi kavminin içinden, kurucusu da Yahudi asıllı bir peygamberden doğmuş bir dindir. İlk dönemlerinden itibaren Hristiyanlık dinine ait birçok itîkâdi esasların, Yahudi din adamları tarafından yorumlanması nedeniyle Hristiyanlık dini Yahudilik dininin akaid esasları üzerine kurulmuş ve bu esaslar üzerinde yükselmiştir. Teolojik açıdan; Hristiyanlık inancı da monoteist, ilahi kökenli, vahiy ile desteklenmiş, kutsal kitabı ve peygamberi olan bir din olmuştur. Özellikle İlk Çağ'ın son dönemleri ile Orta Çağ'ın ilk başlarındaki dönemde Avrupa kıtasında yayılmıştır. Daha sonra 7. yüzyılda ortaya çıkan, Hırıstiyanlığın sürekli kendisi ile mücadele içinde olduğu monoteist kökenli bir başka din İslam dini Asya ve Afrika da etkili olurken, Avrupa'da daha çok Hristiyanlık dini etkili olmuştur. Özellikle Hırıstiyanlık ve İslamiyet daha evrensel, herkese açık, herkesi kucaklayan yönleri ile dünya üzerinde birçok coğrafya ve insanlığa dağılırken, Yahudilik dini ise daha çok kısıtlayıcı ve korumacı yaklaşımları nedeniyle dünya üzerindeki insanlar arasında fazla yayılma imkânı bulamamıştır. Yahudiliğin yayılma imkânı bulamamasının en temel nedeni olarak diyebiliriz ki; Babil sürgünü döneminde Yahudilerin kendi benliklerini ve dinlerini unutmaları nedeniyle, din adamlarının (Rabbi ve Hahamların) Yahudilik dinini aşırı korumacı tedbir almalarıdır.

Aslında Yahudiler, özellikle Babil sürgünü döneminde her kavimden insanlarla evlenmiş ve saflıklarını yitirmiştir. Bu dönemde İbranice dilini ve Yahudilik dininin akaid esaslarını, birkaç din adamının dışında bilen de kalmamıştır. Bu nedenden dolayı, Babil sürgünü döneminde ve sonrasında daha çok Tevrat'ı ve unutulmuş Yahudilik dini öğretilerini yeniden yapılandırma çabası ve yaklaşımı içinde olunmuştur. Yine bu dönemde ve sonrasında özellikle Ezra (Üzeyir) döneminde, bir din olarak Yahudilik, bugünkü kısıtlayıcı şekil ve korumacı halini alacak kurallarla bezenmiştir. Yahudilik dini, korumacı ve kısıtlayıcı yaklaşımı nedeniyle Ezra (Üzeyir) döneminde yeniden dirildiğinden, kimi Yahudilerce Ezra (Üzeyir) ikinci Musa ya da Yahudiliğin ikinci kurucusu kabul edilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki birçok değişik kaynaklarda Ezra (Üzeyir); peygamber, din adamı ya da peygamber üstü (tanrının oğlu) olarak ifade edilmektedir (Adam, Üzeyir, 2012, s. 401-402).

En son IV. Yüzyılda Roma İmparatoru Konstantin döneminde Kudüs'e girmeleri yasak olan Yahudiler, Ortaçağ'ın başlangıcı kabul edilen Kavimler Göçü ve bitişi kabul edilen İstanbul'un Müslümanlarca fethine kadar ki dönem içerisinde en çok Avrupa kıtasındaki Hristiyanlar ile Asya kıtasındaki Müslümanlarla birlikte yaşamışlardır. M.S. 313 yılında Roma imparatoru Konstantin tarafından ilan edilen Milano fermanının yardımıyla, Hıristiyanlık yayılmaya başlamıştır. M.S. 380 yılında ise, son Roma İmparatoru Theodosius tarafından Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi, Avrupa'nın en güçlü ülkesi Roma İmparatorluğu'nun ve bu ülkenin halkının Hristiyanlığın savunucusu olmasına neden olmuştur. Hristiyanlara göre; Hıristiyanlığın kurucu peygamberi ve Tanrının oğlu kabul edilen İsa, Yahudiler nedeniyle çarmıha gerilmişti. Bu nedenle bu yüzyılda, Hristiyanların Yahudilere bakışı da olumlu değildir. Özellikle Ortaçağ Hıristiyan dini otoritesinde ve halkta Yahudilere karşı çok ciddi olumsuz bir düşünce hâkimdir. Aslında VII. Yüzyılda ortaya çıkmış İslamiyet'te de Yahudilere karşı bakış açısı çok olumlu değildir. Ortaçağ Hıristiyanlık teokrasisi içerisinde, Yahudiler kötülüğün ya merkezindedir ya da kötülüğün yakınında veya uzağında bile olsa etrafında mutlaka bir Yahudi vardır şüphesi ve düşüncesi içerisindedirler. Öyle ki, ‘‘kötülük, yakındaki veya uzaktaki bir Yahudi'den kaynaklıdır'' tezini, Hıristiyan doktrini haline getirmiştir.

Özellikle bugünkü Batı dünyası içerisinde yer bulmuş olan kan iftirası dikkat çekicidir. Kan iftirası olayı şundan oluşmaktadır. Yahudilerin kutsal günleri Pesah (Musevilerin Mısır ülkesinden çıkışı anısına kutlanan gün) veya Paskalya Yortusu (İsa'nın dirilişine atıfta bulunulan gün) kutsal bayramı arefelerinde, Yahudilerin özellikle Hıristiyan korumasız çocukları kaçırıp, İsa peygamberin çarmıha gerilmesini canlandırarak kaçırılan küçük çocuklara eziyet ederek öldürdükleri ve kanlarını akıtıp yaptıkları ekmeklerde kullandıkları iddialarından oluşmaktadır (Groepler, 1999, s. 15). Katolik Kilisesinin hükümranlığını sürdürdüğü Ortaçağ içerisinde bu durum, birçok Yahudi'nin yaşamını tehdit ettiği gibi, birçok Yahudi'nin şiddete maruz kalmasına da sebep olmuştur. Böylelikle Hıristiyanlık tarihinde asırlar boyunca, antisemitizmin dikkat çeken en etkili noktasını kan iftiraları ayinleri oluşturmuştur. Yahudi düşmanlığının merkezinde yer alan bu ayinlere benzer örneklere aslında Roma tarihinde Hıristiyanlara karşı da rastlanmaktadır (Özmen, 2017, s. 154-155).

Ünlü Romalı Tarihçi Tacitus'un yazmış olduğu satırlarda, "Hıristiyanlar genelde zulmü hakederler, çünkü insanlığa düşman olan bir tarikat oluşturmuşlardır. Romalıların büyük bir kısmı aynı fikirdedir; Hıristiyanların karışıklıklara yol açmanın yanı sıra gizli toplantılarında âlem yaptığı ve menfur uygulamalar gerçekleştirdiği ve çocuk yedikleri yönünde söylentiler yayılır" şeklindeki ifadeleri, bu konuyla ilgili önemli örnek ve deliller barındırmaktadır (Eco, 2014, s. 158).

Yahudilerin her yıl şişmanlattıkları bir Yunanlı çocuğu öldürüp, onu dinleri gereği kurban ettikleri, iç organlarını yedikleri ve Yunan toplumuna karşı düşmanlık andı ettiklerine ilişkin olaylar anlatılmasına karşın aslında çok fazla olumsuz örnekleri mevcut değildir. Ortaçağ Hıristiyan dünyasında, Yahudilerin Pesah veya Paskalya bayramı gibi özel günlerinde İsa'yı çarmıha çivileme olayını yeniden canlandırmak için Hıristiyan küçük çocukların farklı işkence yöntemleriyle kanlarını akıttıkları ve bununla Yahudilerin ibadet yaptıkları suçlamalar dışında Yahudiler farklı suçlarla da suçlanmışlardır. Cüzzam hastalığını yaymak, su kuyularını zehirlemek gibi. Pagan Yunan ve Pagan Roma dönemlerinde bu tip birçok olay, siyasi ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmasına karşın, Ortaçağ Hıristiyan dünyasında bu olayların nedeni daha çok teolojik kökenlidir (Özmen, 2017, s. 156-157).

Orta Çağ Avrupa'sında veya Batı dünyasında tek hâkim güç Hıristiyanlık ve de özellikle Katolik Kilisesidir. Katolik kilisesinde bu dönemde skolastik düşünce hâkimdir. Bu hâkim düşünce, Tanrı'nın yeryüzündeki halifeleri başta Papa olmak üzere kilise rahipleri tarafından söylenen her şeyin sorgusuz sualsiz kesin doğru kabul edilmesine dayalı bir düşünce sistemidir. Böylelikle Orta Çağ Hıristiyan dünyasında Yahudi düşmanlığının teolojik temeli kök salmış ve özellikle V. yüzyıldan itibaren skolastik düşüncenin hüküm sürdüğü tüm Avrupa ülkelerinde, Yahudilere karşı nefret söylemi ve siyaseti hâkim olmuştur.

380 ile 439 yılları arasında yaşamış Geç Antik Çağ kilise tarihçisi Sokrates Skolastikos (Konstantinopolis'li Sokrates) Historia Ecclesiastica (Kilise Tarihi) adlı kitabında, Yahudilerin Purim bayramında Hıristiyan bir çocuğu nasıl öldürdüğü anlatılır (Özmen, 2017, s. 156). Eva Groepler'in ''Anti-semitizm - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi'' kitabına göre, Haman'ın, Musevileri öldürme katletme planından, Yahudi halkının kurtuluşunun kutlandığı bayrama Purim adı verilmiştir

(Groepler, 1999, s. 32). Musevilerin takvimine göre, Adar ayının 14. gününde kutlanan Purim bayramı, Yehova'nın milletini koruduğunun bir anısı ve armağanı olarak şenlik havasında kutlanır. Yaklaşık iki bin yıl önce İran'daki Musevi cemaati, İranlı vezir Haman tarafından takip edilme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Pers kralı Ahasver'in Musevi karısı Esther'in yardımıyla tehlike son anda aşılır. Purim geleneği bu mutlu sonu kutlamayı amaçlar. Özellikle Katolik kilisesinin İsa'ya ve onun öğrettiği doktrinlerine karşı tutumlarından dolayı Yahudilere karşı tutumu çok serttir. Kilise tarafından Tanrı İsa'nın katili Yahudilere verilen en yumuşak cezalar sürgün veya ölüm cezasıdır. İsa'nın vücudunu simgesel olarak temsil eden ekmeği hırsızlıkla kiliseden çalarak ekmeğe iğne batırmak, kaynar suya atmak ve hazırlanmış harca gömmenin cezaları ise idamdır. Ortaçağ'da Yahudilere karşı, başta İngiltere, Almanya'da olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa'nın birkaç şehrinde çok ciddi olaylar meydana gelmiş ve bu olaylarda Yahudilere sürgün veya idam cezaları uygulanmıştır (Özmen, 2017, s. 156).

Aslında kan iftiralarının temeli, birinci yüzyılda Grek-Mısır asıllı Appion'un antisemitist yazılarında bulunur. Bu yazılarda, Yahudilerin her yıl Pesah bayramı öncesinde Hıristiyan bir çocuğu kaçırıp kutsal ev Bet Ha-mikdaş'ta çocuğun etini şişle delerek kanını akıttıkları sonrasında çocuğu öldürdükleri ve elde ettikleri kanı matsa hamuruna katıp matsa ekmeğini bu şekilde pişirdikleri, çocuğun geriye kalan etini yedikleri iddiaları vardır (Brenner, 2011, s. 62). Ortaçağ'da, 12.yüzyılın başlarına kadar, Avrupa'daki Yahudilere karşı birkaç küçük olay haricinde çok ciddi olaylar meydana gelmemiştir. Ta ki 1144'te İngiltere Norwich'teki olaylara kadar Yahudilikten dönme bir papaz olan Theobald, her yıl Fransa'nın Narbonne şehrinde Yahudi yöneticilerin toplanarak, Musevilerin özgür olabilmek ve Filistin toprağına dönebilmek amacıyla Hıristiyan bir ufak çocuğu gasp edip, kanını kullanmak için karar kıldıklarını söylemesine kadar çok ciddi olaylar meydana gelmemiştir. Bu durum sonrasında, Norwich'teki Paskalya ve Pesah bayramı öncesinde kaçırılıp öldürülen William'ın katil zanlısı olarak Yahudilerin öldürülmesine, evlerinin yakılmasına ve bazı Yahudilerin sürgün edilmesinin de temel nedeni olmuştur (Özmen, 2017, s. 157). Aziz William olayı, Avrupa'daki Yahudiler açısından iki kötü sonuç ortaya çıkarmıştır. İlki, her yıl Pesah veya Paskalya bayramı öncesinde Yahudilerin bu cinayetleri gerçekleştirdiğine yönelik inancı pekiştirmiştir. İkincisi ise en etkili ve unutulmayacak sonuca neden olmuştur. '' Siyon Önderlerinin Protokolleri '' adlı yayına da kaynak olacak Yahudilerin küresel egemenlik

planı peşinde olduğu iddialar veya doktrinler; aynı zamanda antisemitizmin de temelini oluşturmuştur. Bu ikinci durum, Yahudilere sözlü saldırıların, daha büyük fiziki saldırılara dönmesinin gerekçesi de olmuştur. Yahudilerin İngiltere'den kovuluşu olan 1290 yılına kadar 8 kan iftirası olayı daha meydana gelmiştir (Yanarocak, 2008).

Orta Çağ Avrupa'sında, Yahudiler hakkındaki antisemitist bakış açısını ortadan kaldırmak için uğraşan Avrupalı liderler de olmuştur. Özellikle Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Frederick Alman kasabası Fulda'da 34 Yahudi'nin kan iftirası sonucu yakılarak öldürülmesi sonrasında; 1235 yılında bir din meclisi toplanmıştır (Özmen, 2017, s. 161). Bu din meclisinde, Eski Ahit yani Tevrat'ta her türlü kan içmenin yasak olduğu, çünkü Yahudilikte her türlü kanın haram olduğu belirtilmiştir. Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Frederick, din meclisine baskı yaparak kilisenin bunları anlatan bir bildiri yayınlamasını istemiştir. Bu bildiride özellikle aksi davranışların olması halinde, bu davranışları yapan Hıristiyan halkın cinayetle suçlanacağının altı çizilmiştir. Yine Ortaçağ Avrupa'sında, 1247 yılında Papa IV. Innocent, kan iftirasına itibar edilmemesi gerektiğini belirten bir bildiri yayınlatmasına karşın, bu bildiri de halk üzerinde Yahudilere karşı bu olumsuz bakış açısını değiştirme de pek başarılı olamamıştır (Yanarocak, 2008).

Bu çağda, 7. yüzyıl ilkyarısında, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi ilahi tek tanrılı bir din olan İslamiyet dininin ortaya çıkması Yahudiler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Öyle ki özellikle bugünkü İspanya ve Portekiz'in bulunduğu coğrafyada yaşayan Yahudilerin Müslümanlarla teması, her açıdan bir dönüm noktasının başlangıcı olmuştur. Tarihte İslamiyet dini ortaya çıkana kadar Hıristiyanlar, Yahudiler üzerinde her türlü kontrolü sağlayarak, istediklerinde Yahudilere katliam yaparlarken, istediklerinde Yahudilere ticari veya dini yasaklar getirerek onlara zorluk çıkararak, ikinci sınıf insan muamelesine tabi tutmayı bilmişlerdir. Birlikte yaşadıkları yaşam merkezlerinin çoğunda, birbirleriyle temas ettikleri birçok yerde Hıristiyanlar, Yahudilerden peygamberlerinin intikamını almak için ellerine geçen her fırsatı kullanmış ve onlara eziyet etmişlerdir. Hıristiyanların bu baskılarından kurtulmak için İspanya'nın fethi sırasında Yahudiler Müslümanlara destek olmuştur. Bu destekler sonrasında 711 yılında Endülüs'ün yani İspanya ve Portekiz'in fetih edilmesi sonrasında, Müslümanlar burada yaşayan Yahudilere birçok özgürlükler vermişlerdir. Bu özgürlükler sonunda Endülüs diyarı, Babil'in yerini alacak yeni bir yurt olacak ve böylelikle Ortaçağ'ın sonuna kadar

Endülüs diyarı, Yahudilerin yeni ilim merkezi ve yurtları olarak da kalmayı başaracaktır (Yıldız, 2009, s. 510-511).

Yeni Babil İmparatorluğunun M.Ö. 587 yılında Kudüs'ü fethedip 1. Tapınağı yıkmasından sonra Avrupa'ya köle olarak satılan İbraniler, zaman içinde Avrupa kıtasının bütünü tamamlayan parçası haline gelmişlerdir. Roma İmparatorluğunun 2. Tapınağı yıkması sonrasında Kudüs ve civarındaki diğer Yahudiler sürgün veya mülteci gibi nedenlerle Avrupa kıtasında bulunan ilk Yahudilere dâhil olmuşlardır. İlk dönemlerde daha çok Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'e yerleşmişlerdir. Daha sonraları Almanya, Fransa ve İngiltere'ye yerleşmişlerdir (Yıldız, 2009, s. 510).

Avrupa'daki ilk zamanlarında bazı ticari haklarda kazanan Yahudilerin, Roma İmparatorluğunun Katolik mezhebini benimsemesi ile Avrupa'daki durumları kötü bir hal almıştır. Katolik mezhebinin benimsendiği IV. yüzyıldan önce; ekonomik ve siyasi nedenlerle Yahudilerin Pagan Yunan ve Pagan Romalı çocukları kesip yedikleri iddia ediliyor ve bu nedenle bazı kanlı olaylar meydana gelmişti. Avrupa'nın Hıristiyanlaşması sonrasında Pagan Roma inancının yansıması bir anlamda Hıristiyanlık Katolik mezhebinde kendisini göstermiş ve bunun sonucu olarak Hıristiyanlar, İsa peygamberin intikamını çeşitli şekillerde Yahudilerden almak istemişlerdir. Bu durumun dışa vurumu olarak Avrupalı Yahudiler, Roma Katolik Kilisesinin hedefi olmuştur. Ortaçağ Hıristiyan Avrupa'sında siyasi, ekonomik veya askeri bir sıkıntı yaşandığında Hıristiyan halk kötülüğün ana nedeni olarak Yahudileri görmüşlerdir. Zira onlar peygamberleri öldüren, bu nedenle Tanrı tarafından yurtsuz bırakılmış, kötülüğü temsil eden bir toplum olarak kabul edilmişlerdir. Aslında Hıristiyanların sadece teolojik gözüken tepkilerinin arka planında, kimi zamanlarda siyasi, kimi zamanlarda da ekonomik kaygılar nedeniyle, Yahudilere karşı nefret ve intikam hareketleri yaşanmıştır (Yıldız, 2009, s. 511).

Yine bu dönemde Yahudilere yönelik birtakım yasakların ortaya çıktığını da görmekteyiz. Özellikle Elvira Konsili'nde alınan en önemli kararlardan biri de, Hıristiyanlara ait ürünlerin Yahudiler tarafından takdis edilmesinin, kutsanmasının yasaklanmış olmasıdır. 7. yüzyılda Bizans İmparatoru Heraklius Yahudi dinine mensup olmayı yasaklayarak, bu baskıyı yeni bir zirve noktaya çıkarmıştır. İmparator Heraklius'tan sonra gelen imparatorlarda bu yasağı devam ettirerek, Yahudilerin Hıristiyanlaşması baskısını daha da artırmıştır. Nitekim bu nedenle, Katolik Avrupa'nın

birçok şehrinden Fransa, İspanya ve İtalya gibi ülkelerin topraklarından Orta Avrupa'ya sürgünler yaşanmıştır (Yıldız, 2009, s. 511).

V. yüzyılda Vizigot Krallığının hâkimiyetinin ilk zamanlarında İspanya'daki Yahudilerin durumu iyi olmasına karşın, Vizigot Krallığının Hıristiyanlığın Arius (İsa peygamberin insan olma özelliğine vurgu yaptığı için Hıristiyanlarca sapkın kabul edilen mezhep) mezhebini bırakıp Katolik mezhebini seçmesiyle Musevilerin durumu daha da kötüleşmiştir. İspanya'da da VII. ve VIII. yüzyıllarda Yahudilik yasaklanmış ve Katolik rahiplerinin istekleriyle bu dönemde Yahudilere yönelik oldukça sert uygulamalar yürürlüğe konmuştur. VII. yüzyılda 612-621 yılları arasında kral olan Sisebut ve son Vizigot kralı olan Egica Musevilere karşı en sert kararlar veren krallar olmuşlardır. Bu dönemde, Yahudiler Yahudi şeriatını uygulamaktan men edilirken, en son olarak ticaret yapmaktan da men edilmişlerdir (Eroğlu, 2000, s. 37-38). 711 yılında Endülüs'ün (İspanya ve Portekiz'in) Müslümanların idaresine geçmesiyle, Müslümanların yönetimine tabi olan Yahudiler özgürlüklerine ve rahatlarına kavuşmuşlardır (Yıldız, 2009, s. 511)

Ayrıca İslamiyet'in Yahudilere bakış açısını yakından belirtmek gerekir ki; yeni bir din olan İslamiyet'in kurucusu Hz. Muhammed'in eşlerinden Reyhâne Bint Zeyd '' Hz. Muhammed'in Musevi asıllı Benî Nadîr kabilesinden dul iken aldığı eşidir. Tam adı Reyhâne bint Zeyd b. Ömer b. Hanîfe'dir, evlendikten sonra Müslüman olmuştur. Allah'tan gelen emir ile İslamiyet'i kabul etmiş bir erkeğin Musevi ya da Hıristiyan bir kadınla evlenmesine izin vermesi sonucunda evlenmiştir '' (İbn Sad ve Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib, 1905, s. 102-104). Bir diğeri Safiyye Bint Huyey '' Hz. Muhammed'in Musevi asıllı Benî Nadîr kabilesinden dul iken aldığı eşidir. Tam adı Safiyye (ya da Habibe) bint Huyey b. Ahtab'dır, evlenmeden önce Müslüman olmuştur. Yahudi kökenlidir ''. İslamiyet dinin bütün insanlığın ilk insan Adem peygamberin çocukları olduğuna dair kardeş gören bakış açısının yanında, bu iki hanımın peygamber tarafından eş olarak alınmasının etkisiyle de, daha başlangıçta İslamiyet dinine mensup Müslümanların Yahudilere bakış açısı, Ortaçağ Hıristiyan dünyasındaki Hıristiyanlar gibi olumsuz değildir. Özellikle Ortaçağ Hıristiyan dünyasında kötülüğün kaynağı gibi gösterilen Yahudiler, İslamiyet dünyasında kötülüğün kaynağı değildir. Müslümanlar da, özellikle Katolik Hıristiyanlık mezhebindeki gibi Hıristiyanlığın kutsal lideri Hz. İsa'nın öldürülmesinden dolayı, Yahudilere karşı aşırı bir kin ve nefret de

yoktur. Çünkü Hz. Muhammed'i Yahudiler öldürmemiştir ve kendisi doğal yollardan vefat etmiştir (Yitzhak, 2020, s. 164-171).

Yine İslamiyet dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'deki ayette olduğu gibi, '' Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih ameller işleyen Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiilerden kim iman ederse, şüphesiz onların Allah'ın katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir '' (Maide 5/62). Onlar yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar aynı Tanrı'ya inandıklarından kardeştirler. İslamiyet'te kardeşliğin başlangıcı Hz. İbrahim ve onun evlatları değil, yaratılmış ilk insan Hz. Âdem ve onun evlatlarından başlatılmıştır. Yine İslamiyet dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'deki ayette söylendiği gibi ''Gerçek şu ki, biz Tevrat'ı içinde bir hidayet ve nur olarak indirdik. Teslim olan peygamberler onunla birlikte Yahudileri yönetti. Zira, hikmetli idareciler ve yüksek âlimler de Allah'ın Kitabını korumakla görevli idiler ve ona şahitler idiler (onlar onunla hükmederlerdi). Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir'' (Maide 5/44). Şeklindeki açıklamalar ile Yahudilerin, Müslümanlarla aynı ilahi kökten gelen bir dinin mensubu oldukları belirtilir.

Ancak tüm Yahudilerin de bir olmadıklarını ve içlerinde kötülüğün çok azgın temsilcileri bulunduğu belirtilerek, Müslümanlar Yahudiler konusunda uyarılmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki ayette söylendiği gibi '' İnsanlar arasında müminlerin en azılı düşmanları olarak Yahudileri ve müşrikleri mutlaka bulacaksın. Onlardan "Biz Hıristiyanlarız" diyenleri, iman edenlere sevgide en yakınlarını bulacaksın. Bunun nedeni, onların (bazı) rahipleri ve rahipleri olması ve gerçekten kibirlenmemeleridir '' (Maide 5/82). Yine aynı sure içindeki ayette ifade edildiği gibi '' Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin arkadaşıdır. Sizden kim onları dost bilirse, şüphesiz onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez '' (Maide 5/51). Şeklindeki meallerde Müslümanlar, Yahudilerin düşmanlıklarına karşı uyarılmıştır.

Buna karşın Yahudiler ve Müslümanlar arasında sürekli bir gerilim yaratacak ve çatışma alanı oluşturacak bir Orta Çağ da yaşanmamıştır. Müslümanların her alanda üstün olduğu Orta Çağ içerisinde, Müslümanların bu üstünlüğünü kabul eden Yahudiler, Müslümanlarla bir çatışma halinde de olmamışlardır. Bu da birçok Yahudi'nin, Müslüman yönetimindeki diyarlarda tıp, çeviri, felsefe ve yönetimsel alanlar başta olmak

üzere; kimya, astronomi, teoloji, şiir ve ticaret alanda ön plana çıktığı, çok rahat bir hayat içerisinde yaşamalarına neden olmuştur. İlk İslam Devleti dönemi ve Dört Halife döneminden sonra kurulan başta Emeviler, Endülüs Emevileri ve Abbasiler devletleri döneminde de Yahudiler hiçbir zorlama olmadan, hayatlarını toleransın hâkim olduğu bir ortamda sürdürmüşlerdir (Yitzhak, 2020, s. 166-176).

Şevket Yıldız'ın Yahudiler hakkında ifade ettiği gibi, '' Süryani mütercimlerin Yunan mirasını İslam medeniyetine aktarmada oynadıkları rolün bir benzerini Endülüslü Yahudi mütercimler oynamış ve yaptıkları çevirilerle İslam bilgi birikimini Avrupa'ya taşımışlardır '' (Yıldız, 2009, s. 509).

Böylelikle Ortaçağ Avrupa'sında üç ilahi dinin de buluştuğu yer; İspanya ve Portekiz toprakları olmuştur. Daha önce Fenike uygarlığının, Mezopotamya ve Sümer uygarlıklarının birikimlerini Yunan uygarlığına taşımasına yardımcı olduğu gibi; Süryani uygarlığı da Yunan-Hint-Fars uygarlıklarını, İslam medeniyetine taşımıştır. Bu durum en çok Yahudileri olumlu olarak etkilemiştir. Çünkü Müslüman Arap uygarlığının bilgi birikimi Hıristiyan Avrupa uygarlığına, Avrupalı Yahudilerin tercümanlığı ile aktarılmıştır. Bu durum, Endülüs coğrafyasında birçok Yahudi düşünür ve bilim adamının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylelikle bundan önce Yahudi ilim dünyasının beşiği olan Babil diyarı, yerini yeni ilim merkezi olarak Endülüs'e bırakacaktır (Yıldız, 2009, s. 52).

Nitekim Müslümanlarla tanışmadan önce çok fazla düşünür ve ilim adamı yetiştiremeyen Yahudiler, özellikle Endülüs Müslümanlarıyla etkileşime girdikten sonra çok ciddi sayıda düşünür ve ilim adamı ile birçok ilmi eser ortaya koyacaktır. Scheindlin'e göre ''hiçbir Yahudi cemaatinin statüsü Endülüs'teki kadar iyi ve ileri derecede değildir. Yahudiler ne İslam öncesi İspanya'sında ne Doğu İslam dünyasında ne de Rönesans öncesi Hıristiyan dünyada Endülüs'te olduğu kadar yabancılarla yakın kültürel ilişkiye girmiş değillerdir.'' (Yıldız, Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler, 2009, s. 513)

Yahudiler Ortaçağ'a gelinceye kadar, Yahudi tarihi içerisinde teolojik çalışmalar dışında, hemen hemen hiçbir düşünür ve bilim adamı eser ortaya koyamamıştır. Yahudiler İslamiyet'in gelişi sonrasında ise, İslam Devleti ve Dört Halife döneminden sonra ortaya çıkan Emeviler ve Abbasiler döneminde, Babil merkez olmak üzere özellikle

teolojik çeviri okulları ile günümüz kültür ve medeniyetlerinin gelişimine ancak birkaç din adamının yaptığı çevirilerle katkıda bulunmuşlardı. Çeviri okulları, farklı kültürlerin etkileşiminde etkili olarak kültür ve medeniyetlerin gelişimine katkıda bulunarak, ilmi eserlerin ortaya çıkmasına büyük katkıda bulunmuşlardır. Özellikle Asur, Babil ve Roma sürgünlerinin ardından Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılan Yahudiler, özellikle Avrupa'da Hıristiyanlar tarafından teolojik kökenli meydana gelen olaylar dışında, iktisadi ve siyasal nedenlerden dolayı da kanlı toplumsal olaylarla karşı karşıya gelmişlerdir.

Museviler, VIII. yüzyılda Vizigot Krallığının yoğun baskısı ile karşı karşıya iken, bugünkü İspanya ve Portekiz bölgesine Müslümanların gelişiyle, Hıristiyanlara karşı Endülüs Müslüman Araplarla işbirliği içine girmişlerdir. Ortaçağ Avrupası'na özellikle çeviri ve tercümanlık dışında, kültürel ve bilimsel çalışmalarıyla da katkıda bulunmuşlardır. Endülüslü Müslüman Araplar ile Hıristiyan Avrupa arasında bilgi alışverişini Endülüs Devleti'nin himayesindeki Yahudi düşünür ve ilim adamları sağlamıştır. '' Uygarlıkların oluşumunda en önemli unsur olan çeviri hareketinde birçok Yahudi görev almıştır. Aristo, Euklidis, Galien, Hippokrate, Pilaton ve Ptolemeous'a ait birçok eser yeniden yorumlanarak, geliştirilmiş veya yeni bir pozitif bilim olarak ortaya konmuştur. Arapça eserler yoğun bir tercüme faaliyeti ile Latince, İbranice ve Avrupa dillerine çevrilmiştir. Avrupalıların çok yakından bildiği Fârabî, Gazali, İbn Sina, İbn Rüşd, Râzî gibi filozof ve ilim adamlarının eserleri ile Birunî, Ferganî, İbn Havkal ve İdrisî gibi coğrafyacıların eserleri çeviri faaliyetleri ile Latince, İbranice ve Avrupa dillerine çevrilmiştir. Yine İbn Haldun ve Taberî gibi tarihçilerin eserleri çeviri faaliyetleri ile Latince, İbranice ve Avrupa dillerine çevrilmiştir '' (Yıldız, 2009, s. 52-54).

X. yüzyıla kadar Yahudilerde bilimsel alanlara ilginin de olmamasından dolayı, bu yüzyıla kadar Yahudilerin bilinen tek bilim adamı aslen Basralı olan 730 ile 815 yılları arasında yaşamış, Batılıların Mısırlı Astronomi bilgini Messahalla adıyla bildiği Mâşâallah Bin Eserî'dir (Kaya, 2018, s. 50-51).

Avrupa'da X. yüzyılda başlayıp XII. yüzyılda en yüksek seviyesine ulaşan yoğun tercüme çalışmaları, Müslümanlarla Hıristiyanların kesintisiz birbirleriyle bağlantı da olmasına neden olmuştur. İslam dünyasıyla başlayan çeviri hareketi, İspanya ve

Sicilya'da devam etmiştir. Daha sonra İtalya ve Fransa'ya, sonrasında bütün Avrupa'ya olumlu anlamda sirayet etmiş. Bu tercüme hareketi sonunda Avrupa'da bağımsız, hür ve pozitif akli düşünce ortaya çıkmış. Bu durum, daha sonra modernizmin ortaya çıkmasında da ciddi etkili olmuştur. Nitekim bu durum, Avrupa'da özellikle Rönesans ve Reform hareketlerinin altyapısını oluşturmuştur. Böylelikle Bacon'dan Descartes'e dek Aydınlanma çağının düşünür ile ilim insanları, ilhamlarını Avrupa'daki tercüme döneminden almışlardır. Avrupa'nın İslam'a bakışı Rönesans öncesine kadar olumsuz iken, İspanya'nın aynı dönemde (XII. yüzyılda) İslam'a bakışı çeviri faaliyetleri sayesinde olumlu bir bakış açısına dönüşmüştür. Böylelikle Müslümanların sadece savaşan insanlar olmadığı, ilimle uğraştıklarını Yahudilerin aracılığıyla öğrenmişlerdir. O güne kadar Avrupa'da sapık bir din olarak görülen İslamiyet'i tanıyarak, ona hayranlık ve ilgiyle bakmaya başlamışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasının asıl nedeni Endülüs Yahudilerdir. Çünkü Orta Çağ'da herhangi bir Batılının ya da Hristiyanın Arapça bir kitabı bir Musevi'nin yardımı olmadan Latinceye çevirmesi imkânsızdı (Yıldız, 2009, s. 54-56).

Yine bahsetmek gerekirse, İspanya dışında Yahudilerin bilimle ilgilenen isimlerinden biri Mısır'ın Kayrevan şehrinde büyümüş hekim Isaac İbn Amran (İshak b.İmrân, 908 yılında ölmüştür). Ayrıca yine onun Tunus'tan talebesi 855- 955 yılları arasında yaşamış olan, Isaac Judaeus (İshak b. Süleyman el-İsrâilî) hekim ve aynı zamanda filozof'tur. İslamiyet topraklarında yaşayan ve X. yüzyıla kadar Aramice konuşan Yahudiler, X. yüzyıla gelindiğinde hemen hemen tümü Arapça konuşmaya başlamışlardır. Mısır ve Tunus'taki bu bireysel çalışmalar sayılmazsa Yahudilikteki büyük bilimsel çalışmalar İspanya'da ortaya çıkmıştır. Endülüs topraklarında ilk bilimsel çalışmalar Kurtuba Yahudileri arasında çıkacaktır. X. yüzyılda bilimsel çalışmaların başlayıp devam etmesinde en etkili kişi Hasdai İbn Sharput'tur. Resmi olmasa da Kurtuba Hilafet sarayının fiili veziridir. Doktorluk, tercümanlık ve gümrük müfettişliği de yapmıştır. En önemli girişimi ise döneminde o günkü en büyük Eski Ahit akademisini kurmuş olmasıdır diyebiliriz. Ayrıca bir diğer önemli Yahudi ilim adamı Kurtubalı Samuel ha-Nagid'tir (Yıldız, 2009, s. 57).

Endülüs'te Sura akademisinin bilginlerinden Moşe İbn Honeh, Kurtuba Hahambaşı olarak Talmud'un Mişnah bölümünü Arapça'ya çevirmiştir. Bütün bu çalışmaların sonunda, Kurtuba okulu, Yahudi ilimlerinde lider konuma çıkmış ve Babil

cemaatiyle ilişkilerini azaltarak bağımsız bir konum kazanmıştır. Hasdai İbn Sharput'un öğrencisi Almerialı Jonah İbn Biklarish 5 dilde (Yunanca, Latince, Aramice, İspanyolca, Farsça) sözlük yazmıştır. Jonah'ın çağdaşı Moses Sephardi 1066 yılında vaftiz olunca Petrus Alfonsi adını almıştır. İngiltere Kralı I. Henry'nin hekimidir. İngiliz Krallığında Arapça eğitimi başlatmış ve buradaki astronomi çalışmalarını etkilemiştir. Samuel ha-Nagid Yahudilik ile ilgili genel eğitiminin yanında Arapça ve Kur'an-ı Kerim'i de öğrenmiştir. Canoch ben Moses'in yanında Halakah öğrenimi görmüş. Arapça yazı stili ile yazdığı şiirleri Gırnata veziri tarafından beğenilerek Gırnata sarayına alınmıştır. Vergi toplayıcılığından başlayarak, sekreter, vezir yardımcılığı makamlarından sonra Gırnata veziri olmuştur. Kur'an kritiğinde bulunmuş ve İbn Hazm ile söz dalaşına girmiştir (Yıldız, 2009, s. 58).

X. yüzyıl sadece İspanya'da yaşayan Yahudilerin değil, tüm dünyadaki Yahudilerin altın çağı olmuştur. Yahudi ilim adamlarının Müslüman ilim adamları irtibatları, onların her alanda ön plana çıktığı XI. XII. ve XIII. yüzyılları getirmiştir. Bunun sonucu olarak; tıp ilminden astronomi ilmine, kimyadan matematiğe, felsefeden çeviriye, şiirden edebiyata, teolojiden mantığa, coğrafyadan dilbilimine, fizikten eczacılığa, metafizikten mekaniğe birçok Yahudi düşünür ve ilim adamı yetişmiştir. Özellikle bu dönemde ortaya çıkmış ve İspanya'da yetişmiş İbn Gabirol ya da İbn Cebirol (1021-1058), İbn Meymûn ya da Ebû İmrân Mûsâ b. Ubeydillâh el-Kurtubî el-İsrâîlî (1135-1204), Yahuda Ha-Levi (1085-1141), Abraham Hanasi (1070- 1136), Abraham b. Ezra (1092-1167) ve Abraham b. Daud (1125-1198) en önemli düşünür, bilim adamlarıdır (Yıldız, Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler, 2009, s. 517).

Mustafa Çağrıcı'nın yazdığı gibi, ‘‘Genellikle Ortaçağ'ın, hatta bazılarına göre bütün dönemlerin en büyük Yahudi filozofu olarak bilinen İbn Meymûn'' Yahudi dünyasının en etkili filozof ve ilim adamı olarak günümüzde de fikirleri birçok Yahudi'yi etkilemiştir (Çağrıcı, 1999, s. 194).

Mûsâ b. Meymûn; çağdaşı olan, Kurtuba doğumlu olduğundan ve bazı itikadi düşünce benzerlikleri nedeniyle kendisine ikinci İbn Rüşd de denmiştir. İbranice ve Arapçayı bilen İbn Meymûn saray hekimidir. Eserlerini kendisinden önceki İslami düşünür ve ilim adamlarından etkilenerek yazmıştır. Eserlerini genellikle Arapça dilinde yazarken, daha çok İbrani alfabesini kullanarak yazmıştır. En önemli eseri 1190'da

yazdığı Delaletü'l-Hâirîn'dir. Felsefi çalışmalarıyla, Yahudi yaşam biçiminin nasıl olması gerektiğini sistemsel hale getiren kişi olarak kabul edilir. Aristo gibi akılcıdır, Yahudi felsefesine akılcı yaklaşımı getirmiştir (Yıldız, Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler, 2009, s. 522).

Hıristiyanların Reconquista Hareketi (Yeniden Fetih Hareketi) ile XII. yüzyılda İspanyol coğrafyasını yeniden fetheden Hıristiyan krallar da Arapça bilen Hıristiyan ve Musevi âlimlerden tercüme heyetleri oluşturarak bu düşünür ve bilim adamlarına her türlü desteği vermişlerdir. Müslüman ülkelerin yöneticileri ile Hıristiyan halk arasındaki bağı sağlayan Musevi (Yahudiler); bu fetih döneminde bu kez Hıristiyan ülkelerin yöneticilerine ve aristokrasisine, Müslümanların ileri bilim ve kültürünü öğrenmeleri için yardımcı oldular (Yıldız, 2009, s. 58-59).

XII. yüzyılda Toledo'da, Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan mütercimler; Aristo'nun, Kindi'nin, Farabî'nin, İbn-i Sina'nın, Gazali'nin, Öklid'in, Batlamyus'un, Calinos'un, Epigrad'ın, Harezmî'nin Fergâni'nin, Bettâni'nin, Zerkâlî'nin; Matematik, Astronomi, Tıp, Kimya, Siyaset, Tarih, Mantık, Biyoloji alanlarındaki eserlerini Latince diline çevirmişlerdir. En önemli Yahudi mütercimleri olarak Yuhanna b. Davud el-Esbanî, Yuhanna el-İşbilî sayılabilir. Richard William Southern adlı yazarın Ortaçağ Avrupası'nda İslam Algısı adlı kitabında, Ortaçağın sonlarına doğru Müslüman düşünür ve ilim adamlarının, Batılı ilahiyatçılar üzerinde yaptığı felsefi etkinin Toledolu mütercimlerin çevirisini yaptığı bu eserlerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Richard William Southern adlı yazar, Batı dünyasında görülen her yeniliğin kökeninin İspanya'ya dayandığını söylemektedir. Yazar kitabında, çevirilerin etkisi ile birçok yeni esere kavuşan Avrupalıların, Yunan filozofların felsefe ve bilim geleneğinden haberdar olduğunu ve böylelikle XIII. yüzyıldan itibaren Avrupalıların dünyaya bakışlarının da bütünüyle değiştiğini de belirtmiştir (Yıldız, 2009, s. 60-61).

Orta Çağ içerisinde Yahudi toplumunun Hıristiyanlar arasında kabul görmemesinin teolojik nedenden kaynaklandığı kesindir. Bunun özellikle Katolik Roma Kilisesinin kararlarından kaynaklandığı görülmektedir. Ancak 7. yüzyılda İslamiyet dininin ortaya çıkıp hızla Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında Hıristiyan dünyasının aleyhine büyümesi sonrasında Yahudilerin, Hıristiyanlara karşılık Müslüman dünyasını tercih etmeleri Yahudiler için bir dönüm noktası olmuştur. Böylelikle Asya kıtasında

Bağdat'ta, Afrika kıtasında Mısır'da ve Avrupa Kıtasında Endülüs'te ilk defa din konularının dışında birçok bilimsel eserlerle ile karşılaşılmışlar ve bunu lehlerine kullanmayı bilmişlerdir. Özellikle kral, sultan, melik veya derebeylerin doktorları olmaları sayesinde üst yöneticilikler almayı başarırlarken, çeviri ve tercümanlık ile dönemin çok önemli eserlerine ulaşmışlardır. Bu eserlerden, dünyanın yuvarlak olduğunu Hıristiyan dünyasına aktaran Yahudiler, Hıristiyanları, ticaret yollarının Müslümanların elinde olmaları çaresizliğinden kurtararak bir çığır açılmasına neden olmuşlardır. Skolastik düşüncenin hâkim olduğu Avrupa Hıristiyan dünyası için, düşünce boyutundaki bu küçük aydınlanma ile sürekli batıya gittiklerinde, Hindistan ve Çin diyarlarının zenginliklerine ulaşılacağını öğrenmişlerdir. Aslında basit gözüken bu küçük fikir sayesinde, büyük coğrafi keşifler başlamıştır. Coğrafi keşifler sayesinde, zenginleşmeye başlayan Hıristiyan dünyası kralları ve feodal beyleri zenginliklerini Hıristiyan din adamlarının emrine vermişlerdir.

Lakin fundamentalist veya dindar Hıristiyanlar cennete gitmek ve paranın getireceği kötülüklerinden uzak durmak için, para ile ilgili tüm işleri Yahudilere bırakmışlardır. Bu çağ boyunca, Hıristiyanların Yahudilere uyguladığı çok ciddi katliamlara ve katı yasaklara karşın; Yahudilerin sürekli katliama uğramadığını ve sürekli yasakların olmadığını söyleyebiliriz. Hıristiyan dünyanın doğuya yaptığı Haçlı Seferleri ile batıya yaptığı Reconquista Hareketi sonucunda, Hıristiyan ve Müslüman dünyası sürekli savaş halinde olurlarken, kendi içinde de Hıristiyan Avrupa feodal beylerinin sürekli savaşları ile uğraşmıştır. Orta Çağ'da, bu sebep sonuç ilişkisi içerisinde, Avrupa asilzadeleri kimi zaman Yahudi bankerlere ciddi borçlanmışlardır. Bu durum Hıristiyan dünyası ile Yahudi dünyası arasında bu nedenden kaynaklı zaman zaman gerilimli ve çatışmalı olayların meydana gelmesine neden olmuştur.

1.3. Yeni Çağ' da Yahudiler

Orta Çağ'ın sonlarına doğru her ne kadar Kral ve Papa tarafından Yahudileri korumaya yönelik adımlar atılsa da, başlangıçta Hıristiyan Avrupa'da var olan, Yahudilere yönelik olumsuz bakış açısı, yeniçağda da değişmemiştir. Özellikle Hıristiyanların kurucu peygamberi İsa peygamberin çarmıha gerilmesi sonucu ölmesinin acısını temellendiren ve Avrupa'nın tüm köylerine kadar yayılmasını sağlayan yerel

kiliseler olduğundan, Yahudilere karşı bu tutum, Avrupa'nın birçok ülkesinde ve şehirlerinde hemen değişecek gibi değildir. Bu nedenle, bu tutum, tüm Avrupa'da değişmeden, tüm hızıyla devam etmiştir.

1475 yılında Kuzey İtalya'nın Trent Bölgesinde Paskalya bayramı öncesinde Simon adlı erkek bir çocuğun kaçırılıp şişlenip, kanının akıtılıp matsa hamuruna katıldığı iddiasıyla ilgili olarak Piskopos Bernardius olayı soruşturmadan, buradaki suçlanan Yahudileri hapse atmıştır. Sonrasında tıp mütehassısı Matthias Tiberinus, çocuğun işkence sonucunda vefat ettiğini belirtmesi üzerine Yahudiler yeniden kan iftirası iddiasıyla karşı karşıya gelmiştir. Devamında eski bir Yahudi dönmesi olan Wolfkan'ın cinayet ayinini itiraf etmesi üzerine Padua'dan olayı incelemek üzere avukatların gelmesi beklenmeden Trent Bölgesindeki tüm Yahudiler sürgüne gönderilmiştir. Devamında küçük Simon'un kemikleri bölge kilisesinde bir aziz gibi sergilenmiştir (Graetz, 1904, s. 245). Bu dönemde, Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı Avrupa'daki birçok şehirde özellikle Almanya, İspanya, Avusturya, İsviçre de Yahudilere yönelik suçlamalar artarak ve yayılarak devam etmiştir. Özellikle Yahudilere altın çağlarını yaşatan Endülüs İslam Devleti'nin yıkılışından sonra kurulan İspanya Krallığı aslında Yahudilere asıl cehennemi yaşatmıştır. 1475 tarihinde İspanya topraklarında Musevilere yönelik Hıristiyan çocuklarına yönelik iftiralardan kaynaklı ciddi anlamda şiddet hareketleri başlamış (Graetz, 1904, s. 333). 1491 yılında La Guardialı Kutsal Çocuk olayı ise Yahudilerin İspanya'daki zor yaşamlarını daha da zorlaştırmıştır (Özmen, 2017, s. 159).

İspanya'nın Toledo La Guardia şehrinde bir çocuğun burada yaşayan Museviler veya Marrano'lar (gizli Museviler) tarafından kaçırılması bahanesi nedeniyle buradaki bazı Yahudi ve Marrano'lar yargılanmıştır (Salihoğlu, 15, s. 106). Marrano'lar kimdir dersek; Mahmut Salihoğlu'na göre Marrano'lar, 14. ve 15. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz'de hâkim olan ve Katolik mezhebine ait çoğunluğun uyguladığı politika sonucu ortaya çıkan, Museviliğin inanç ve ibadet ilkelerine özel hayatlarında da bağlı kalmaya çalışan iki kültürlü kişilere verilen isimdir. Yüzyıllar boyunca bu bölgedeki Museviler çeşitli baskılar uygulanarak Katolikleştirilmeye çalışılmıştır. Marrano kelimesinin kökeni kesin olarak bilinmemektedir. Marrano'nun İspanyolca'da '' domuz '' anlamına geldiğine ve Museviliğe gizlice bağlı olan Katolikleri aşağılamak için kullanıldığı düşünülür. Yahudi ve Marrano'ların daha sonrasında işkence ile suçlarını itiraf etmeleri üzerine auto-da-fe ile duyurulması sonucunda yakılarak infazları gerçekleştirilmiştir. İngilizce'den

inanç eylemi olarak tercüme edilen bu sözcük, Portekiz'de Engizisyon mahkemelerinin verdiği yasal cezaları açıklayan törene atıfta bulunur. İşkence, yargılama ve tanıklık gizli yapılırken, auto da fe töreni bir kilisede veya meydanda büyük kalabalıklar önünde yapılırdı. Suçlu bulunanlara verilen cezalar arasında soruşturma, hapis, mal müsadere, öldürmedir. Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki; belki de en sert ceza ise suçlu bulunan kişiyi diri diri yakma cezasıdır (Özmen, 2017, s. 159).

La Guardia olayındaki öldürüldüğü iddia edilen çocuğun bulunamaması, Hıristiyan Katolik halkta çocuğun aziz olduğu efsanesini artırırken, bu olayın etkisiyle Yahudilere olan nefret ve kin de tekrardan canlanmıştır. Bu yüzyılda birliğini kurmayı başaran ve güçlenen İspanyol Krallığı, bu olayı tüm Yahudilerin İspanya'dan kovulması için bahane etmiş ve 1478'de kurulmuş olan İspanyol Engizisyonu, 1492'ye kadar geçen süreçte Tomas de Torquemada'nın Engizisyon başkanlığında Yahudi ve Müslümanlar kıyıma uğramıştır. 31 Mart 1492 tarihinde imzalanıp ilan edilen El Hamra Kararnamesi ile Yahudiler İspanya dışına sürgüne tabi tutulmuştur (Özmen, 2017, s. 159).

Yeni Çağ'da Avrupa'nın diğer birçok şehrine de yerleşmiş ve ticari faaliyette bulunan Yahudiler vardı. Bu dönemler içinde Slovakya'nın Bratislava ve Pezinok şehirlerinde de bulunan Yahudiler, ticaret amacıyla buralara yerleşmişlerdi. Yine Rusya'nın birçok şehrinde ve Polonya'da da Sandomierz, Posen ve Zaslav' da birçok Yahudi yaşıyordu. Özellikle 1526 yılı içerisinde Pezinok Kontu Francis Wolfgang başta olmak üzere, şehrin ileri gelenleri, Yahudileri yapılacak bir kan ayini için çocuk kaçırmakla suçlamışlar ve sonrasında hahambaşı Moshah ben Yakov ha-Kohen ve çocuklarının da içinde yer aldığı toplam 30'a yakın Musevi (Yahudi) tutuklanmıştır (Yeshayahu, 2007, s. 24). Yine sonrasında yapılan kötü muamele ve işkence ile suçlarını kabul eden bazı Yahudiler, yakılarak öldürülmüşlerdir. Geriye kalanlar ise, Kutsal Roma İmparatoru Ferdinand'ın onayıyla bir daha Pezinok'a girmemek üzere sürgün edilmişlerdir. Ancak olay araştırıldığında bunun bir komplo olduğu olasılığı çok güçlü bir şekilde ortaya çıkmış. Kont Francis Wolfgang'ın yüklü miktardaki borcu nedeniyle Yahudilerden ve borçtan kurtulmak için bu iftirayı atması ihtimalini güçlendirmiştir. Kaybolduğu ve sonrasında bir ayin ile öldürüldüğü söylenen çocuk, daha sonra canlı olarak bulunmuş ve bu olayında düzmece bir olay olduğu anlaşılmıştır. Bu olaydan sonra Alman Lutheran Teolog ve Protestan reformcu Andreas Osiander'in yayımladığı kitapçıkta, olayın baş sorumlusu olarak Kont Francis Wolfgang olduğu belirtilmiş (Patai,

1996, s. 184). Yahudi ansiklopedisine göre, bu ve bundan önceki dönemlerde ortaya çıkan birçok olaya dikkat edildiğinde, 18. yüzyılın sonlarına kadar birçok Avrupa şehrinde Yahudilere atılan bu tür suçlamaların hiçbirinde bağımsız bir mahkeme ile yargılama yapılmamıştır. Bu tür olayların aydınlatılması için yargılamaların yapıldığı yerler, genelde din adamlarının huzurunda kilise mahkemeleri olurken; daha azı ise, kral huzurunda taraflı bir şekilde yapılan mahkemelerde gerçekleştirilmiştir. Yapılan yargılamalar neticesinde, çok adaletli kararlar alınmadığı gibi, olayların gerçek sebeplerinin teolojik kökenli olup olmadığı yanında, birçok olayın arkasındaki iktisadi ve siyasi gerçeklerle, gerçek suçlular ortaya çıkmamıştır (Özmen, 2017, s. 159-160).

Yeni Çağ'da Avrupa'da, 15. yüzyıl içerisinde çok fazla olmasa de Yahudi düşünür ve ilim adamı yetişmiştir. Padualı Elijah Delmedigo (1463-1492) ile Lisbonlu Judah Verga bu yüzyılın bilinen bilim adamlarıdır. Aslında XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Yahudi bilim dünyası bir çöküş dönemine girmiştir. Zira 1492 İspanya sürgünün bunda etkisi büyüktür. Bu yüzyıllarda ilim ve kültür dili olan Arapça ve İbranice'nin, Latin düşüncesindeki Avrupa'da etkisi azalacak ve XVI. yüzyılda etkisini tamamen yitirecektir. Özellikle Hıristiyan kralların Yahudi mütercimlere eskisi gibi ihtiyaçları da bitince, İspanya Musevileri (İbranileri) İspanya dışına göç etmiştir. İtalya, Almanya, Fransa ve İngiltere'ye yerleşerek buralarda pozitif bilimlere yönelik faaliyetlere sürdürülmüş. Ancak 16. yüzyıl içerisinde İspanya ve Portekiz'de kalan bazı bilim adamları da olmuştur. Nitekim Endülüs'te astronomi eğitimi almış, Portekiz Kralı John II'nin yanında Lizbon şehrinde yaşamış olan ve astronomi alanında ciddi eserleri bulunan Abraham Zacuto (1450-1510) bunlardan biridir. Abraham Zacuto, astronomi eserleri ile Vasco de Gama'nın coğrafi araştırmalarına katkıda bulunarak bazı keşiflerde bulunmasına yardımcı olmuştur. Portekiz Kralı John II'nin yanında çalışan bir diğer kişi Joseph Vecinho'dur. Yahudi bir ilim adamı olan Vecinho, Cristof Colombus'un daha Batının yani yeni Batı dünyasının keşfedilmesiyle ilgili kurduğu beş kişilik grubun liderliğini de yapmıştır. Yine ayrıca Yahudi kökenli bir aileden gelen tıp ve matematik eğitimi almış Pedro Nunes (1502-1578), Portekiz Kraliyet kozmografi uzmanıdır ve bilimsel denizciliğin kurucusu olarak da kabul edilmektedir (Yıldız, 2009, s. 62-63).

Bu çağda artık yeni entelektüel cazibe merkezleri Kuzey İtalya ve Fransa'dır. XVI. yüzyılda Yahudi ilim adamları tıp, astronomi ve matematik alanlarında çeviriler yapmıştır. Kutsal Roma-Germen İmparatoru Habsburglu I. Maximilian'ın tıp mütehassısı

Alman Musevi'si Paolo Riccio 1519'da Ez -Zehrâvî'nin (Albucasis) tıp ilmi ile ilgili kitabını tercüme yaparak Almanca' ya çevirmiştir. 1450 ile 1514 yılları arasında yaşamış Bonet de Lattes Papa X. Leo ve X. Alexander'ın doktorudur. Papa X. Alexander için astronomi aletlerinin tasvirini yapmıştır. Sürgün sonucu bugünkü İtalya bölgesine gelmiş olan, Bologna ile Padua tıp okullarında eğitim gören ve daha sonra Papa III. Paul'un doktorluğunu da yapmış olan Jokob Montino; ömrünü İbn Sina (filozof ve hekim), Maimonides, İbn Rüşd (filozof ve hekim) ve Gersonides'in eserlerini Latince'ye tercüme etmekle geçirmiştir. Bundan sonra, 1515'li yıllardan 1700'lü yıllara kadar Yahudi bilim dünyası, sessizliğe bürünmüştür (Yıldız, 2009, s. 65-66).

Bu çağda, 1453 yılında İstanbul'un fethi ile başlayan eski dünyanın ipek ve baharat yollarının Müslümanlarca tamamen ele geçirilmesi ve İslam Dünyasının birçok zenginliğin olduğu bölgelere ve yollarına (Özellikle Mısır ve Hindistan'a) hâkimiyeti, birçok Avrupa devletini bu zenginliklere giden yeni yolları arama arayışına itmiştir. Yeniçağ' da İslam dünyasının üstün düşünce sistemiyle önce İspanya ve Portekiz'de ve daha sonra İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Hollanda'da karşılaşan Avrupa, bunun sonucunda Ortaçağ Skolastik Düşünce sisteminden kurtulmuş. Bunun sonucu olarak da Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda Rönesans ve Reform hareketleri başlamıştır. Bu hareketlerin sonucu olarak da Avrupa'da birçok alanda hareketlilik yaşanmıştır. Bunlardan en önemli hareketlilik Coğrafi Keşifler alanında olmuştur. Coğrafi keşif hareketlerine, birçok Yahudi astronomi bilgini, coğrafyacı ve kozmografi uzmanı da katılmış ve yeni yollar (Ümit Burnu), yeni kıtalar (Güney Amerika ile Kuzey Amerika kıtaları) bulunmuştur. Bulunan yeni ülkelerin sömürgeleştirilmesi sonucu Avrupalı Hıristiyanlar ve Avrupalı Yahudiler aşırı zenginleşmiş. Avrupa'da yeni bir sınıf olan Burjuvazinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1654 yılı ile birlikte ilk Yahudiler, Avrupa kıtasından göç ederek Amerika kıtasına yerleşmeye başlamışlardır. Yahudiler, ilk olarak Güney Amerika kıtasındaki Brezilya'ya yerleşmiştir. Brezilya'nın tamamen Portekiz tarafından ele geçirmesinden sonra, buradan küçük bir gemi ile kaçmayı başaran 23 Yahudi mülteci, devamında Hollanda Kolonisi olan New Amsterdam (New York)'a yerleşerek, böylelikle Kuzey Amerika kıtasına ilk adımlarını atmışlardır. Kuzey Amerika kıtasına yerleşen ilk Yahudiler, bu 23 Yahudi olmuştur. Bu ilk gelen Yahudiler, Sefarad asıllı Yahudilerdir (Endülüs'ten sürülen Musevilere verilen isimdir). Bunlara "Oriental Jews" adı verilmiştir (Cohen, 1965, s. 25).

1655 yılında İlk Yahudi dini kurum Congregation Shearith Israel'i kuracak ve bir mezarlık satın alacaklardır. Congregation Shearith Israel kelime bütünü aslen İbranicedir. Congregation Shearith Israel kelimesi, ‘‘İsrail'in Bakiyesi Kalıntısı olan Cemaat" anlamına gelir. İngilizcede "Remnant of Israel" olarak ifade edilir. Bu isim aynı zamanda 1655 yılında New York'ta yaşayan Sefarad Yahudileri tarafından kurulan ilk sinagogun da adıdır. Bugün hala New York'taki Musevi (İbrani) cemaatine hizmet etmektedir (Kling, 1987, s. 142). 1664 yılında İngilizler New Amsterdam'ı kontrolü altına alarak, bu kentin adını New York olarak değiştirmişlerdir. 1682 yılında yeni gelen mülteci Yahudilerle yeni bir mezarlık daha alacaklardır (Başaran, 2019, s. 129).

Buraya yerleşen mülteci Yahudilerin çoğunluğu da, aslında Hıristiyan Engizisyonundan kaçmış Yahudilerdir. Amerika'ya ilk yerleşen Yahudiler, İberya (İspanya-Portekiz) yarımadası kökenli Sefarad Yahudileri olmalarına karşın 1720'li yıllara gelindiğinde Aşkenaz Yahudileri sayıca daha fazla duruma gelmiştir. Ancak Encyclopedia of American Jewish History'e göre, Aşkenaz Yahudileri sayıca daha fazla olmalarına rağmen Sefarad Yahudileri, 1840'lı yıllara kadar Amerika'daki bütün Musevi (Yahudi) toplumu içerisinde başta dini ve kurumsal alanlar olmak üzere birçok alanda hegemonik güçtürler (Başaran, 2019, s. 129).

Amerika örneği, Yahudiler açısından çok önemlidir. Çünkü Yahudiler, Avrupa'da Hıristiyan halk tarafından ötekileştirilen, dışlanan ve tamamıyla gettolarda hayatlarını yaşamaya mecbur edilmiş bir toplum iken, "Yeni Dünya" olarak adlandırılan Amerika'da ise; Amerika'nın "Protestan-Katolik-Yahudi" üç dininden biri olarak kabul göreceklerdir (Sarna, 2004, s. 14-15). Böylelikle Yahudiler, Amerika'da aslında küçük bir azınlık olmalarına karşın ‘‘Amerikan İsraili’’ni yaratacak ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Yahudilere de organize olmaları halinde neler başarabileceklerinin iyi bir örneği ve umudu olacaklardır (Başaran, 2019, s. 128-129).

Hıristiyanlığın ortaya çıktığı İlkçağ'dan ve Avrupa halkı tarafından kabul gördüğü Ortaçağ'dan itibaren, Katolik Avrupa'daki Hıristiyan halk başta olmak üzere, tüm Hıristiyanlar faiz işinden olabildiğince uzak durmuştur. Çünkü para, o dönemde insanı tanrıdan uzaklaştıran ve başka insanlara zulüm etme aracı olan geçici bir meta olarak kabul görüyordu. Aynı zamanda para, insanı nefsi arzularının peşinden koşan günahkâra çeviren bir araçtı. Özellikle para sahibi zengin kişilerin, fakir insanlara faiz ile borç para

vermesi, şeytani bir durum olarak görülüyordu. Faizle borç para vermek, Papalık ve Kiliseler tarafından günah kabul edilmiş, insanlığa eziyet ve Tanrıya isyan olarak görülmüştür. Bu olumsuz inanış nedeniyle, para ile ilgili işler Hıristiyanlar tarafından Yahudilere bırakılmıştır. Avrupalı Yahudiler, belli mahallelerde veya köylerde yaşamaya mecbur bırakılan, kısıtlayıcı ekonomik engeller ve yasaklarla mücadele eden, ticaret ve mülk edinme yasakları nedeniyle yaşamlarını sürdürebilecekleri ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmışlardır. Bu durum daha sonraları Yahudi din adamlarının fetvaları ile Yahudi halkının lehine kullanılan bir avantaja dönüştürülmüştür. Şöyle ki belli bir zaman sonra, Yahudi din adamlarına göre Yahudi olmayanlara faiz ile borç para vermek günah olarak kabul edilmemiştir. Bu fetvalar sayesinde, Yahudiler yaşamalarını sürdürebilmek başta olmak üzere, zenginleşebilme şansına da sahip olmuşlardır. Ayrıca Yahudiliğin kutsal kitabı Eski Ahit Tanah' ta da Yahudi din adamlarınca bu şekilde hükümler olduğu kabul edilmiş. Eski Ahit'ten deliller sunularak, Yahudilerin birbirlerine faiz ile para vermeleri yasaklanmıştır. Yahudi olmayanlara faizle borç para verilmesi ise yasaklanmadığı gibi teşvik edilmiş. Üstün ve seçilmiş Yahudi kavminin fertlerinin yaşaması için zaruret olarak görülmüştür.

Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan Kitab-ı Mukaddes Yeni Ahit İncil'de şöyle seslenilir.

> "Efendisi ona şu karşılığı verdi: Kötü ve tembel köle! Ekmediğim yerden biçtiğimi, harman savurmadığım yerden devşirdiğimi bildiğine göre paramı faize vermeliydin. Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım... Haydi, elindeki talantı alın, on talantı olana verin! Çünkü kimde varsa, ona daha çok verilecek ve o bolluk içinde olacak. Ama kimde yoksa kendisinde olan da elinden alınacak. Şu yararsız köleyi dışarıya, karanlığa atın. Orada ağlayış ve diş gıcırtısı olacaktır". (Matta, 25: 26-30)

> "Eğer eksiksiz olmak istersen, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle, dedi. Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez, ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür; siz hem Tanrı'ya, hem de Mammon'a (zenginlik-para ilahı) kulluk edemezsiniz". (Matta, 19: 21; Luka, 16: 13)

Yahudiliğin kutsal kitabı Eski Ahit Tanah'ta da bu konu hakkında bir açıklama yer almaktadır: "Kardeşine yiyecek, para ya da faiz alınabilecek herhangi bir şeyi faizle

ödünç vermeyeceksin. Bir yabancıdan faiz isteyebilirsin ama kardeşinden değil …" Tora (Tesniye, 23: 19-21)

Özellikle coğrafi keşifler sonucu Afrika, Hindistan ve Amerika'dan getirilen altın, gümüş, elmas, yakut, zümrüt, fildişi, kürk, ipek ve değerli eşyaların çokluğu ve bolluğunun yaşanması sonucu Rönesans ve Reform hareketleri iktisadi olarak desteklenmiştir. Sonrasında yeniden fetih hareketi ile Hıristiyan Avrupa ülkelerinin (krallıklarının) savaş harcamaları sonucu ciddi oranda borç yükü artmıştır. Bu nedenle Avrupa ülkelerinin (krallıklarının) faizle, Yahudi asıllı bankerlere ciddi oranda borçları da artmıştır. Bu durum bazı açılardan olumlu olmuş ve Avrupa ülkelerinin (krallıklarının) yönetici aileleriyle bankerlerin ailelerinin iç içe olmalarına neden olurken, aynı dönemde başta iktisadi olmak üzere sosyal ve siyasal olumsuz olayların olmasına engel olamamıştır. Özellikle, bu durumun olumsuz örneği 1492'de İspanya'da yaşanmış ve Yahudiler; Hıristiyan Batı Avrupa topraklarından uzaklaştırılmıştır.

Ancak sanayi devriminin ilk ülkesi olan İngiltere, faizin yasallığı karşısında, çok farklı ve önemli gelişmelere konu olmuştur. İngiltere'de XV. yüzyıldan başlayarak sanayi ve ticaret her anlamıyla yükselmiştir. Yatırımcıların finansmana duydukları ihtiyaç ve cesaretle yarattıkları iş hacmi, kazandıklarının ve birikimlerinin ötesine geçmiş. Bunun sonucunda, İngiliz halkından gelen talep üzerine İngiltere Parlamentosu 1487 yılında çıkardığı bir yasa ile borçlanmanın dini değil de dünyevi bir konu olduğunu vurgulamıştır (Akalın, 2016, s. 367). Girişimci ya da ticaret erbabının sağladığı kazanç ya da kazandığı olanak nedeniyle borç aldığı kimseye, gönüllü olarak fazla ödeme yapmak istemesini, yani bu faiz verme arzusunu, tefecilik suçunun dışında tutan kanun çıkarılmıştır. Daha sonraki yıllarda ortaya çıkan iktisadi canlanmaya paralel olarak İngiltere'de, 1545 yılında çıkarılan yasayla, sanayi ve ticaret erbabının, halktan aldığı fazladan ödemeye yönelik borç faizi, borçlunun kendiliğinden kabul etmesi şartıyla da yasal hale gelmiştir. Bu sistem içerisinde yer alan finansman işlerinde Yahudi bankerler yerlerini almakta gecikmemiş ve İngiliz toplumuyla kaynaşmaya başlayan Yahudiler için olumlu bir ortam yaratmıştır (Akalın, 2016, s. 367-368).

Aslında İngiliz şair ve yazar William Shakespeare'in ''Venedik Taciri'' adlı eserinde, dönemin İngiltere'sinde Hıristiyanların Yahudilere bakışı ile ilgili bir

özeleştiriyi kahramanlarına, Venedikli varlıklı bir Yahudi tefecinin nasıl aşağılandığını ve nasıl hor görüldüğünü şöyle ifade ederek göstermektedir (Shakespeare, 2013, s. 8).

> ‘‘Beni aşağıladı, beni yarım milyondan etti, kaybettiklerime güldü, kazancımla alay etti, halkımı hor gördü, işlerimi engelledi, dostlarımı benden uzaklaştırdı, düşmanlarımı kışkırttı. Peki, bütün bunlara sebep neydi? Ben Yahudi’yim de ondan. Yahudi’nin gözleri yok mu? Yahudi’nin elleri, organları, bedeni, duyguları, sevgileri, tutkuları yok mu? Aynı yiyeceklerle beslenmiyor mu? Silahla yaralanınca aynı acıyı duymuyor mu? Aynı hastalıklara yakalanmıyor mu? Aynı ilaçlarla iyileşmiyor mu? Kışın soğuğunu, yazın sıcağını bir Hristiyan gibi duymaz mıyız? Etimizi kesseniz bizim de kanımız akmaz mı? Gıdıklarsanız gülmez miyiz? Bize haksızlık yaparsanız öcümüzü almayacak mıyız? Her şeyde benzediğimize göre bunda da benzeyeceğiz elbette. Bir Yahudi, bir Hristiyan’a haksızlık ederse, karşısında göreceği hoşgörü ne? İntikam. Bir Hristiyan bir Yahudi’ye haksızlık ederse, Hristiyan töresine göre karşılığı ne olmalı? Elbette intikam! Bunu sizlerden öğrendim, sizlere uygulayacağım.’’ (Shakespeare, 2013, s. 8-9)

Bu eserde yer alan ifadeler aslında Katolik olmayan ancak, Avrupa’nın Hıristiyan ülkesi İngiltere’de söylenmiş olması açısından önemli değişimleri ifade eden söylemler barındırır. Çünkü Shakespeare’in, eserlerindeki kahramanların söylemlerinde bunu konuşma konusu yapmış olması, İngiltere’de yaşayan insanların vicdanına seslenerek yaptıklarının doğru mu olduğunu değerlendirilmelerini istemesi o yıllarda İngiliz halkının, Yahudilere yönelik vicdani olumlu bakışa ait delilleridir diyebiliriz.

1290 yılında Yahudiler İngiltere’den sürüldüğünde, İngiltere Katolik Hıristiyan’dı. 1533 yılında İngiltere Krallığı, Roma Katolik Kilisesinden ayrılmış. Kilise Krallığa bağlanarak, Protestan Anglikan Kilisesi kurulmuştur. Nitekim İngiltere, Katolik Papalık otoritesi ve baskısından da kurtulmuştur. Kilise değişiminin olumlu etkisiyle, 1649 yılından sonra Yahudilerin toplu olarak İngiltere’ye girişleri serbest bırakılarak, yasak da kaldırılmıştır (Barman, 2013, s. 9-10).

İnsanlık tarihi boyunca dünya da kurulmuş birçok medeniyet veya krallıkta doğuştan kazanılan, hem ülkenin yönetici lideri olma hem dini lideri olma özelliği, 17. yüzyıldan itibaren aydınlanma ve modernleşme hareketinin başlamasıyla, farklılaşmaya

değişime uğramıştır. Bu yüzyıldan itibaren zengin aristokrat ve zengin burjuvazi sınıfı, ülke liderleri için önem kazanmış ve bunun etkisiyle Hıristiyan ülke liderleri ve çevreleri, zengin Yahudi aileleri ile samimi ilişkiler kurmuşlardır. İngiltere Krallığı başta olmak üzere Yeni Çağ'dan itibaren birçok Hıristiyan Avrupa lideri Kral ve Papalık makamı zengin Yahudilerle iyi ilişkiler kurmuştur. Burada Yahudi kökenli zengin banker ailelerin isimlerini belirtmek faydalı olacaktır. Bu şahıslar ve ailelerinin, 17. ve 18. yüzyılın en zengin şirketlerinin sahibi olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Mocatta Ailesi, Goldsmid Ailesi, Cohen Ailesi, Kamondolar Ailesi, Rockefeller Ailesi ve belki de en önemlisi Rothschild Ailesi. Ayrıca şahıs olarak, 1784 İtalya Livorno doğumlu Moses Montefiero; İngiliz kraliyet ailesi ile çok iyi ilişki kurmuş, Yahudi bir bankerdir ve İngiltere'de ölmüştür.

Bu dönem içerisinde coğrafi keşiflerin getirmiş olduğu zenginlik yanında, adaletsiz gelir dağılımı ile zenginliği elinde tutan Roma Katolik Kilisesine ve katı kurallarına karşı ciddi itirazlar oluşmuş. Bunun etkisi ile Hıristiyan dünyasında yeni mezhepler ortaya çıkmıştır. Bir yandan maddi olarak zenginleşen ve diğer taraftan fikren özgürleşen Hıristiyan Avrupa dünyası sorgulanması yasak olan konuları sorgulamaya başlamıştır. Bunun sonunda, Protestan ve Anglikan kiliselerin tutumuyla beraber, bu mezhepleri kabul eden krallık veya ülkelerdeki insanlar, Yahudilere karşı tutumlarını sorgulamış. Nihayetinde özellikle üst yönetici olan Krallık ve Papalık makamları Yahudileri koruyan fermanlar yayımlamışlardır. Ancak bu fermanların halkta olumlu yansıması zaman almıştır. Özellikle bu dönemde İngiliz toplumunun, Yahudilere karşı tutumlarını ciddi sorguladıklarını söyleyebiliriz.

1.4. Fransız İhtilalinden 1897 Yılına Yahudiler

Artık 1789 Fransız ihtilalinin etkisiyle eski ve geçmişin önemini yitirdiği, fikirlerin eskiden ve geçmişten değil, fikirlerin yeni olan ve gelecekten etkilendiği; yeni olanın ve geleceğin önem kazandığı, Aydınlanma ve Modernleşme hareketinin hüküm sürdüğü yepyeni bir çağın içinde, Yakın Çağ'da ve modern dönemin hüküm sürdüğü bir çağdayız. 18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan, bir din olarak Yahudi dininin ve hem de millet olarak Yahudi milletinin ve milliyetçiliğinin her anlamda birçok zirve yaptığı

Yakın Çağ'dayız. Dini kavramların önceliğini ve yerini Ulus ya da Millet kavramının aldığı bir çağdır Yakın Çağ.

Yahudiler, ilkçağ ile tarih sahnesine çıkarlarken; Ortaçağ'da, Endülüs İslam medeniyetinin çeviri ve düşünce hayatındaki etkileriyle, ilim ve düşünce dünyasını etkilerken, devamında Yeni Çağ'da başta öğrendikleri ilmin sayesinde olmak üzere, modernleşme hareketinin öncüleri olacak birçok düşünür, ilim adamı ve banker yetiştirdiler. Yakın Çağ'da ise bankerlerin ekonomik yardımı ve kendi zenginlikleriyle, birçok düşünür ve ilim adamıyla önce dünyaya, sonra kendi milletlerine yön verdiler. Yahudiler için altın bir çağdan bahsedilecekse o çağ henüz kesin olarak bittiği tartışılır vaziyette olan şimdi ki yaşadığımız '' Yakın Çağ '' olmalıdır.

Aslında çeviri faaliyetleri ile yeniden yorumlanan Hıristiyanlık, Rönesans hareketiyle dini etkiden uzak önceki antik dönemlerin etkisine ve Hıristiyanlığın Reform hareketleriyle yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu yenilikçi anlayışlara Protestanlık denmiştir (Waardenburg, 2007, s. 351).

Özellikle yeni ticaret yolları ve sömürge koloniler bulan Hıristiyan Avrupa; yeniden fetih hareketi ile politik, ekonomik ve iktisadi emperyalizmin etkisiyle Katoliklik ve Ortodoksluğun dışında 1730'lu yıllardan itibaren Protestanlık mezhebi Britanya ve daha sonra Amerika'da çok etkili olmuştur. Bu mezhep, birçok farklı kilise ve alt mezheplere de bölünmüştür. 18. yüzyılda ortaya çıkan Evangelikal Canlanma'ya dayanan ''Protestan Müjdeleme Hareketine'' Evangelikalizm denir. Evangelikallerin çoğunluğu, dünyada yaşanan tüm olayları "milenyum" merkezli bir tarih bilinci içerisinde değerlendirirlerken; bunu postmilenyal ile premilenyal iki ayrı görüşe ayırmışlardır. Postmilenyalistler, İsa peygamberin dünyaya ikinci defa dünyaya gelişi öncesinde tahminen bin yıllık bir altın çağ yaşanacağına inanırlarken, Hristiyanlığın tüm milletlere ulaşacağını ve tüm Hıristiyan değerlerin dünyada kabul göreceğine inanırlar. Premilenyalistler ise, önce bir kargaşa çağını ve ardından gelecek küçük çaplı bir kıyameti beklemektedirler. Daha sonrasında ise, İsa Mesih'in dünyaya tekrar yani ikinci kez geleceğine ve dünya üzerinde yaklaşık bin yıllık sürecek bir krallık devam ettireceklerine inanmaktadırlar (Sağ, 2019, s. 310).

Nitekim üzerinde durulması gereken tam bu noktada, Evangelikallerin önemli bir inanışları vardır ki; 18. yüzyılda yaşamış John Wesley ve onun yolunun takipçileri, Tevrat

ve İncil'e dayanarak Musevilerin (Yahudilerin), İsa Mesih'in ikinci defa gelişi döneminde çok önemli bir görev, misyon üstleneceklerine inanmışlardır. Çünkü Yahudilerin Kutsal Topraklar'a geri dönmesi için, Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar dönmesi gereklidir. Bu durum, Hz. İsa'nın yeryüzüne dönmesi için, Evangelikal eskatolojisinin olmazsa olmazı olmuştur. James Bicheno adlı papaz 1793'te yayımladığı ''Signs of the Times'' kitabında Avrupa'da yaşanan kargaşa ve devrimin, İsa Mesih'in tekrardan dünyaya inmesi sürecinin başlangıcı olduğunu, kehanete göre Musevilerin yakında vatanlarına döneceklerini ve Hz.İsa'yı Mesih peygamberleri olarak kabulleneceklerini yazmıştır (Bicheno, 1793; akt. Sağ, 2019). Fransız İmparator Napolyon Bonapart, 1798 yılında Mısır'ı ele geçirerek Filistin'e girince, Evangelikallerin yeniden Yahudi bir devletin kuruluşuna olan ilgi ve alakaları da artmıştır. Ancak daha sonraki süreçte İngiliz Krallık ordusunun, Fransa'yı Mısır ve Filistin bölgesinden çıkarmasının ardından Evangelikaller, yüce yaratıcının Yahudi Restorasyonunu gerçekleştirecek devlet olarak İngiltere'yi tercih ettiğine inanmaya başlamışlardır. Buna bağlı olarak Yahudiler İngiltere Krallığını, tanrının seçilmiş üstün kavminin tek koruyucusu olarak görmüşlerdir (Sağ, 2019, s. 311).

Yahudileri, Hristiyan yapmanın temelleri Reform döneminde İngiliz Püritenler tarafından ortaya atılmıştır. Püritenler: Reformasyondan sonra ''Protestanlar'' olarak bilinen bir grup İngiliz rahip, İngiliz Kilisesi'ni Katolik Kilisesi'nin yöntem ve ayinlerinden arındırmanın yollarını aradı. İngiltere Kilisesi'ni tamamen reforme etme ve arındırma amaçları, bu grubun "Püritenler" olarak anılmasına yol açtı. Püriten teolojinin kökeninde, kutsal kitap Kitâb-ı Mukaddes metinlerine olan tam bir sadakat ve bağlılık vardır. Püritenler, Tevrat ve İncil'i okudukça Yahudi Peygamberlere, Musevilerin Filistin topraklarına döndürüleceklerine dair sözler verildiğini görmüşlerdir. Püritenler, İncil Romalılar 9-11 bölümünü, Tanrı'nın İsrail'e olan bağlılığını ve Musevilerin İsa Mesih'i Musevi Mesihi olarak kabul edecekleri şeklinde yorumlamışlardır. Bu nedenle diyebiliriz ki, İngiliz Krallık devleti temelli misyonerlik cemiyetleri, Kudüs'ü barındırması sebebiyle öncelikli olarak Osmanlı İmparatorluğu'na yönelmişlerdir (Sağ, 2019, s. 311-312).

Bu çağla birlikte yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır. Buna göre artık Yahudi yoktu, Yahudilik dinine bağlı bir İngiliz vardı. Hıristiyan da yoktu, Hıristiyanlık dinine bağlı bir Fransız vardı ya da Müslüman da yoktu, İslamiyet dinine bağlı bir Osmanlı vatandaşı

vardı. Yani ulusal aidiyet temelli kimlik dinin önüne geçmişti. Siyasi terminoloji ile fundamentalizmin yerini milliyetçilik veya liberalizm almıştı. Artık insanlar için ‘‘ Dini Değerler ’’ birincil öncelik değildi. Birincil öncelik bireyler ve bireylerin bağlı oldukları büyük topluluk uluslardı. Ancak her şey bu manevi değerlerle bitmiyordu. Çünkü bu manevi değerleri de maddi değerler belirlemişti dersek herhalde abartmış olmayız.

Fransız İhtilali'nden sonra özellikle Batı Avrupa'daki özgürleşme (emansipasyon) ve aydınlanma hareketleri sayesinde Yahudiler bazı ciddi haklara kavuşmalarına rağmen bir zaman sonra bu olumlu hava tekrardan bozulmuş ve özellikle Doğu Avrupa'da Yahudilere karşı antisemitik olumsuz bir havaya dönüşmüştür (Türem, 2019, s. 31).

1789 Fransız İhtilali'nin ortaya çıkmasına neden olan aristokrasi değildi. Burjuvazi Fransız İhtilali'ndeki birçok olayın arkasındaki güçtü. Hem bu çağı, burjuvazi şekillendiriyordu. Çünkü coğrafi keşifler ve sömürgecilikle, hem nicelik hem de nitelik yönden yani hem sayısal olarak hem de zenginlik olarak nüfusları iyice artan burjuvazi sınıfının, yönetimden pay almak isteği de artmıştı. Bunun sonucu olarak da Fransız İhtilali yaşanmıştı diyebiliriz. Yahudilerde, bu coğrafi keşifler ve sömürgecilik faaliyetlerinden payını almış ve zenginleşmişti. Aşırı zenginleşmiş Yahudi sayısının da ciddi oranda arttığını yine belirtmekte fayda var. Ama asıl olarak tam burada emansipasyona; Yahudilerin zenginleşmesine ve bu zenginleşme ile özgürleşmelerine ve sekülerleşerek dünyaya yön vermelerine burada biraz vurgu yapmak gerekmektedir. Çünkü bu Yakınçağ'da, son yıkılan Yahudi devletinden yaklaşık iki bin yıla yakın bir vakit geçtikten sonra ‘‘ Modern İsrail Devleti ’’ kuruluyordu.

Yahudilikte karz; ihtiyaç sahibi kimselere, Eski Ahit'in emrini yerine getirerek, Tanrı Yehova'nın hoşnutluğunu kazanmak ve gazabından korunmak için borç para vermek anlamına gelir. Bu borç verme hukuku işi, İbrani akaid hukukunun tarihi oluşum evreleri içinde incelendiğinde şunlar da görülmektedir. Eski ve Yeni Ahit dönemlerinde, M.Ö. 19. ve M.S. 12. yüzyılları döneminde, özellikle 5. yüzyılda Mısır'da ve Filistin'de bulunan Ârâmîce belgelerde ki bu belgeler, papirüs ve kil parçalarından (ostraka) oluşan, Güney Mısır'daki Elefantine Adası'nda bulunan Musevi askeri sömürgesi veya bölgesindeki askerlere ait kayıtları da içeren belgelerdir. Jewish Virtual Library'e göre, diasporada Elefantinde Yahudilerin, yıllık %60 faizle birbirlerine borç vererek Eski Ahit'in hükümlerine uymadıkları açıkça görülmektedir. Diaspora; İbranice Galut

(Sürgün), İbranilerin Babil Sürgününden sonra İbrani olmayanlar arasında dağılması veya Filistin veya günümüz İsrail'i dışında "sürgünde" dağılan İbranilerin veya İbrani topluluklarının toplamı olarak tanımlanabilir. Bu terim, İbranilerin dünyadaki fiziksel dağılımına atıfta bulunsa da, İbraniler kendileriyle Filistin toprakları arasında özel bir ilişki algıladıkları için dini, felsefi, politik ve eskatolojik çağrışımlar da taşır (Faslı, 2021, s. 25).

Burada Musevilerin ekonomik hayatta paranın faiz ile verilmesi noktasına açıklık getirmek için önemli dönemleri açıklamak faydalı olacaktır. Bu nedenle Yakınçağ'a gelene kadar para ile ilgili kararların nasıl evreler geçirdiğine bir göz atmak gerekecektir. Talmudik dönemde, M.S. 3. yüzyıldan itibaren ise faiz almanın fakir veya zengin her Musevi için yasak olduğu karara bağlanmış. Yasayı ihlal edenler de ağır bir dille eleştirilip, Yahudi toplumundan dışlanmıştır. Faizi alan alacaklı, faiz ödemeyi kabul eden borçlu, kefil, şahitler ve bu akit belgesini yazan yazıcı bu suça iştirak etmiş sayılmıştır. Geonim dönemde, büyük din âlimleri döneminde, 7. yüzyılın ortasından 11. yüzyılın ortasına kadar olan dönemde Yahudiler, yeni bir medeniyet ortaya çıkarmış İslam dünyasının içinde, Müslüman halkın yanında madencilik, çiftçilik, hayvan yetiştiriciliği, hayvan alım-satımı, zanaatkâr, esnaf, tüccar gibi mesleklerle yaşamaya başlamışlardır. İslam'ın faize karşı kesin yasaklayıcı tutumundan dolayı Museviler (Yahudiler), Musevi olmayanlarla olan faizli finansman sağlama yani faizli borç para verme ve faizli borç para alma işini terk etmek zorunda kalmışlardır (Faslı, 2021, s. 25-26).

Rişonim dönemi, 12. yüzyıldan 15. yüzyıla olan süreyi kapsayan bu dönemde, Yahudilerin yeni yaşam merkezi Avrupa olmuştur. Ancak Yahudilerin toprak sahibi olma haklarının kısıtlandığı bir dönemdir. Yahudi din âlimleri rabbilerin, krala vergi vermenin zorunlu olduğu bu dönemde; Yahudi olmayanlardan ödünç para mukabilinde faiz almaya, Yahudilerin yaşamlarını idame ettirebilmek gerekçesiyle izin verdiği bir dönemdir. Yüksek vergi uygulamaları nedeniyle tekrardan faizle meşguliyete başlamışlardır. Birlikte yaşadıkları halkların kendilerine iş hayatında yaptıkları kısıtlamalar, ödenemez yüksek vergiler nedeniyle yasak olan faizle borç verme ya da tefecilik işini yapmışlardır. Aharonim dönemi, 16.yüzyıldan günümüze uzanan bu çağlar içinde din adamları faiz konusu ile ilgili farklı yaklaşımlar içinde olunmuş olmalarına ve farklı hükümler vermelerine karşın, 17. yüzyıldan itibaren ödünç para vermek bankerlik, Yahudilerin temel mesleği haline gelmiştir. İktisadi hayatta Yahudiler tüccarlık ve esnaflık ile meşgul

olmaya devam etmişlerdir. Ayrıca bu yüzyıllarda çok sayıda farklı ülkelerdeki idarecilerin siyasi danışmanlığı ile şirketlerin ve kurumların ekonomik danışmanlığını da yürütmüşlerdir (Faslı, 2021, s. 27).

Öte yandan Musa Bin Meymun (Maimonides) gibi âlimler başta olmak üzere, İbrani olmayanlardan faiz almanın karışık yapılacak evlilikleri azaltacağını ifade etmişlerdir. Bu nedenle Musevi olmayanlardan faiz alınmaması durumunda, bu kişilerin faizsiz borç almak için İbranilerle kuracakları samimiyetin sonucunda, Musevilerin Musevi olmayan örf ve adetleri benimseyecekleri ve böylece Yahudilik bilincinin azalacağı mantığını yürütmüşlerdir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ne göre, Museviler birbirlerinden faiz almazlarken, yabancılardan mukâbele bil-misl ilkesi yani misliyle davranma ilkesi gereğince faiz almışlar ve bunun haklı bir gerekçe olduğunu da savunmuşlardır. Bu nedenden ötürü, tarih boyunca kendilerinin olan ve sahip olduklarını zor kullanarak kendilerinden alan işgalci (istilacı) milletlerden, kendilerinin zorla vermek zorunda oldukları ya da kaybettiklerini faiz yoluyla da olsa geri almayı kendilerine meşru görmüşlerdir. Bu mantığın özellikle Siyonist ideolojinin temel mantıklarından en önemlisi olduğunu ayrıca belirtmekte fayda vardır (Faslı, 2021, s. 27-28).

1807 tarihli Paris Sanhedrini'ne davet edilen ancak yaşlılık nedeniyle gidemeyince kongreye gönderdiği yazılı bildirisinde Modenalı Yişmael B. Abraham İzaka Kohen, şöyle demiştir; " Yahudilerin dışındakilere faiz karşılığı borç para vermeyi reddetmek, bütün kurallara, Gemara'ya ve Tora'nın edebi anlamına karşıdır " (Besalel, 2022).

Bu çağ içerisinde Yahudiler, Avrupa'nın değişik ülkelerinde kendilerine sınırları çizilen gettolardan yani Yahudi mahallelerden çıkmaya başlamıştır. Ayrıca Avrupa aydınlanma hareketinin bir benzeri Berlin'deki Yahudiler içinde de ortaya çıkmış ve rasyonalist Haskala aydınlanma hareketi ile birçok seküler konu yeniden Yahudi düşünür ve ilim adamları tarafından yorumlanmıştır. Seküler çalışmalara büyük kıymet veren düşünür ve ilim adamlarının, birçok konuda mantığı kullanan Maimonidesçi yaklaşımı benimsediklerini burada önemle belirtmek gerekir. Zira bu dönemde birçok düşünür ve ilim adamı İbrani inançlarını modern çağın felsefesine uygun hale getirecek akılcı bir bakış açısı geliştirmenin yollarını arayarak, özellikle Kabala otoritesine çok ciddi eleştireler yorumlar getirmişlerdir. Bununla beraber genel olarak diyebiliriz ki, Yahudi

halkının bu çağdaki Avrupa toplumunun dilini, kültürünü, bilgi birikimini ve ideallerini de sahiplenmişlerdir (Kurt, 2010, s. 33-37).

Kutsal topraklar Filistin'de Musevilerle ilgili sömürgeci veya emperyalist planları devreye sokan ilk ülke Fransa'dır. Britanya Krallığı ile bu topraklar üzerinde rekabet içerisinde olan Fransa, İngiltere'nin sömürgeler ile irtibatını kesmeye çalışmıştır. Filistin'de misyonerlik çalışmaları içerisinde olan Fransızlar, özellikle Katolik nüfusun koruyuculuğunu üstlenmiş olmaları sebebiyle bölgede başlarda üstün güçtür. İngilizler, bölgede üstünlük kurabilmek için Yahudilere yönelmiş, Yahudilerin Filistin üzerindeki emellerini siyasi araç olarak kullanarak Filistin'i kontrol altında tutmaya ve böylelikle Hindistan yolunu güvence altına almayı hedeflemiştir. 18. yüzyılın başlarında ele geçirdiği Cebelitarık boğazına, İspanyolların karşı çıkmasına rağmen, Yahudilerin yerleşmesine göz yummuştur (Torlak, 2010, s. 16-17).

İngiltere'nin Cebelitarık boğazı olayında, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Musevilere göstermiş olduğu tavizin iki önemli nedeni vardır. Birincisi Emperyalist rakiplerinden Fransa'nın, Osmanlı Devleti içerisindeki Roma Katolikleri üzerindeki himaye ile Rus İmparatorluğunun Ortodoks Hıristiyanları üzerindeki himayeden dolayıdır. Zira Ortadoğu dediğimiz bölgede, Ortodoks Hıristiyan mezhebine tabi halk, sayısal olarak fazla olmasına karşın; özellikle Suriye ve Mısır bölgelerinde, yeterli seviyede Katolik Hıristiyan mezhebine ait halkta mevcuttu. Fransa ve Rusya hamilik rolü ile Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeterli Katolik ve Ortodoks nüfus bulunduğundan, bunlarla özel ilişki kurabilmişlerdir. İngiltere için ise, Osmanlı İmparatorluğu'nda sayıca az Protestan nüfusun olması nedeniyle, Protestan nüfusu koruma ihtiyacını karşılamak önemsiz kalmış ve nitekim bu durum İngiltere'yi kendine yarayabilecek ve ayrıcalıktan yoksun bir topluluk arayışına itmiştir. Dürziler üzerinde durmalarına rağmen üzerlerinde etkin olabilme unsurlarının az olması üzerine Yahudilere yönelmişler ve Musevilerin Filistin'e gönderilmeleri idealleri ile ilgilenmişlerdir. Filistin toprakları İngilizler için hayati önem taşıyan Hindistan sömürgesine giden ipek ve baharat yolu üzerinde bulunması, transit deniz yolu ulaşımında Süveyş kanalına komşu olması nedeniyle stratejik öneme sahip bir bölgeydi. Suriye ve Filistin topraklarının Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın işgalinde bulunduğu yıllardan itibaren emperyalist (sömürgeci) devletler; bu durumu fırsata çevirmek ve bu durumdan istifade elde edebilmek için misyonerlik faaliyetlerine girişmişlerdir (Torlak, 2010, s. 17).

İngiltere, 1890'lı yıllara kadar Osmanlı İmparatorluğunun idari ve toprak bütünlüğünü savunarak ulusal menfaatlerini korumayı amaç edinmişse de, Alman ve Rus İmparatorluğunun Ortadoğu'da coğrafyasında etkinliklerini artırarak İslami olmayan unsurları kontrolleri altına alma istekleri, Osmanlı İmparatorluğu parçalandığında kendilerine düşecek payı garantiye almaya çalıştıklarını gösteriyordu. Nitekim bu durum İngiltere için Filistin coğrafyasını daha önemli hale getirirken, aynı zamanda İngiltere'nin Filistin coğrafyası üzerindeki çalışmalarının da iyice yoğunlaşmasına neden olmuştur. İngilizler himayeleri altında Filistin bölgesinde kurulacak bir Musevi (İbrani) devletinin, Ortadoğu ve Filistin coğrafyasından Hindistan sömürgesine giden yolu, kendisi adına güvenli hale getirecekti. İngiltere 1838 yılında, Kudüs'te açtığı konsolosluk aracılığıyla Filistin'de Musevi (İbrani) devleti kurulması projesi ile ilgilenmiş (Kocabaş, 1987, s. 127-132). Bunun için, Şam'da meydana gelen olay sonrasında bu fırsatın temellerini atmıştır. Büyük Britanya ve Fransa devletinin temsilcilerinden oluşan bir heyet, Musevilerin can ve mal güvenliği için Osmanlı İmparatorluğu'ndan güvence almıştır. Nitekim bunun sonucunda Büyük Britanya, Yahudilerin koruyuculuğunu üstlenen devlet olmuştur. İngiltere Yahudileri de, 1855 yılında ilk kez koloni kurulması için arazi alımı üzerinde durmuş ve aynı yıl toprak almayı da başarmışlardır (Torlak, 2010, s. 17-18).

Kudüs merkezli Filistin'e, Musevi (İbrani) göçü başlamadan önce, bu topraklarda aşağı yukarı 10 bin civarında Musevi (İbrani) nüfusu yaşamaktaydı. Bunların çoğu Kudüs ve Safed şehirlerinde yaşıyordu. Filistin topraklarında kurulan ilk Musevi (İbrani) kolonileri Almanya'nın himayesinde kurulmuş olan kolonilerdi. Bölgeye 1860 yılından itibaren öncelikli olarak vakıf, kilise ve eğitim kurumları açan Almanlar sayesinde yerleşmeye başlayan Museviler (Yahudiler), 1867 yılında Osmanlı İmparatorluğunun çıkardığı yeni kararlar ile toprak satın alma iznini elde etmişlerdir. 1878 yılında II. Abdülhamit döneminde Filistin bölgesine yönelik tüm göçler ve arsa alım satımı yasaklanmıştır (Kocabaş, 1987, s. 132). Fakat Siyonizm'e destek veren sömürgeci güçler, Osmanlı İmparatorluğunun aldığı kararlar karşısında baskı uygulamışlardır. Alınan yasak kararlarının gevşetilmesi için imparatorluk aleyhinde Yahudilerin lehinde çalışmalar yapmışlardır. Batılı devletlerin desteğini de arkasına alan Siyonistler, kendilerine sağlanan fırsatlar sayesinde planlarını basamak basamak yürürlüğe sokmuşlardır (Torlak, 2010, s. 18).

Din ile kutsalın, krallık ile doğuştan üstün olmanın, gelenek ile tecrübe kavramlarının yerlerini; akıla, bireye, ulusa ve bilime bıraktığı bu dönemde, Yahudiler bireysel olarak ön plana çıkmışlardır. 1789 ile 1897 yılları arası zaman diliminde, önce başarılı bireyler olarak insanlığa faydalı olan Museviler, devamında dünyadaki tüm insanların fikirlerini de etkilemişlerdir. İlk Çağ'dan itibaren teolojik nedenlerden dolayı özellikle Katolik Hıristiyanlarca sevilmeyen Yahudilere, o eski bakış açısı artık bu zaman diliminde genel anlamda yoktur diyebiliriz. Mesela; 18. yüzyılın ortalarından itibaren Birinci, İkinci ve Üçüncü Sanayi devrimlerini başarıp, sanayi devrimlerinden itibaren dünyanın hegemonik süper gücü olan İngiliz Birleşik Krallığının başbakanlık koltuğuna artık Yahudi asıllı Benjamin Disraeli oturabiliyordu. İngiltere'de Krallık makamı sembolikti ancak Moses Montefiore ve Rothschild ailesi gibi dönemin zengin Yahudilerinin Krallık ailesi ile samimi ilişkileri vardı. Ancak olay yalnız İngiltere ile sınırlı değildi. Özellikle Batı Avrupa'nın güçlü veya büyük ülkelerinde de Yahudilere karşı olumlu bir tutum ve anlayış hâkimdi. Ayrıca Aydınlanma çağının temelinde de birçok Yahudi bilim adamı, düşünür ve yazar bulunuyordu. Lakin bir sorun vardı. Sömürgeci, emperyalist ülkeler her gün bir toprak parçasını kolonileştirip veya sömürge haline getirirken. Bu güçlü ülkeleri yönetenler ile samimi ilişkilerine rağmen, olumsuz bir durum olduğunda, Yahudilerin sığınacakları kendilerine ait bir vatanları yoktu. Hele Doğu Avrupa'da ve Rus İmparatorluğu'ndaki son katliamlar sonrası, Yahudi önderler kendilerine ait bir vatan konusunu artık ciddi ciddi düşünüyorlardı.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYONİST İDEOLOJİNİN TEMEL KAVRAMLARI

2.1. Yahudi Milliyetçiliği

İlk insan Hz. Âdem ile olaylara bakış açısı tamamen teolojik kökenli olan insanoğlu, bu bakış açısını ancak 16. yüzyılda aklı kullanmaya başlamasıyla değiştirmiştir. Yahudilik kelimesi, teolojik yönü olan ve teoloji içeren bir terim iken; Milliyetçilik kelimesi ise aklın ürünü olan modernizmin sonucunda ortaya çıkmış ideolojik bir terimdir. Yahudi Milliyetçiliğinin ilk başlardaki çağrışımı, İlkçağ ve Ortaçağ dönemlerinde Yahudiliğin teolojik yönünü ön plana çıkarırken; aklın ön plana çıkmaya başladığı yeniçağ ve daha sonra zirve yaptığı yakınçağ dönemlerinde ise milliyetçilik yönü ön plana çıkmıştır.

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'a göre Yahudilik ile ilgili olarak ilk Yahudi kimdir sorusu sorulduğunda cevap Hz. İbrahim'dir. Yahudilerin kutsal kitabı Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. İbrahim'in;

> ''Terah'ın oğlu, İbraniler' in atası, inananların babası ve Allah'ın dostu olarak takdim edilmektedir (Tekvîn, 11/26; Galatyalılar'a Mektup, 3/7-9; Yakub'un Mektubu, 2/23). Tevrat'ta şeceresi Nûh, Sâm, Arpakşad, Şelah, Eber, Peleg, Reu, Seruc, Nahor, Terah, Abram şeklinde gösterilir (Tekvîn, 11/10-26; I. Tarihler, 1/24-27). Putperest olan Terah'ın (Yeşû, 24/2) Abram' dan başka Nahor ve Haran adında iki oğlu daha vardır (Tekvîn, 11/24-27). Soy kütüğünde ilk sırada yer almasına rağmen İbrahim muhtemelen kardeşlerin en küçüğüdür. Adının ilk sırada geçmesi İbraniler' in atası olması itibariyle derecesinin yüksekliğindendir'' (Harman, 2000, s. 267).

Nuh peygamberin ortanca oğlu kabul edilen Sam'ın soyundan gelen Yahudiler, Hz. İbrahim ve onun ilk eşi olan Sâre'den dünyaya gelen oğlu olan İshak peygamberin soyundan gelmişlerdir. Hz. İbrahim peygamberin ikinci eşi Hacer'in soyundan İsmail peygamberin soyu gelmektedir ki; bu soydan gelenler ise Arapları temsil etmektedir. Yani aslında Yahudiler ve Araplar amca çocuklarıdırlar. Ancak günümüzde bu iki toplum savaş halindedirler. Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen, '' İbrahim ne Yahudi idi ne de Hıristiyan'dı: ancak O hanif (muvahhid) bir Müslümandı, müşriklerden de değildi. '' (Âl-i İmran 3/67). Denmekte iken yine bir başka ayette '' Yoksa siz gerçekten İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakup'un ve torunlarının Yahudi veya Hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi biliyorsunuz yoksa Allah mı? Allah'tan kendisinde olan bir şehadeti gizleyenden daha zalim olan kimdir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. '' (Bakara 2/140). Şeklinde ifade ile Müslümanlar, Yahudi ve Hıristiyanlara karşı uyarılmaktadır.

Siyonist ideolojinin siyasallaşmasının temel kavramlarından olan Yahudi milliyetçiliğini daha iyi anlamak için, üç ilahi dinin kutsal kitaplarında, Yahudiler ile ilgili ifadelere baktığımız takdirde, teolojik kökenli Yahudi milliyetçiliği hakkında akademik anlamda daha doğru yol alacağımı düşünerek, bu kaynakları burada ele almaya devam edeceğim.

Hıristiyanlarda da Hz. İbrahim kutsal olarak kabul edilmiş bir peygamberdir. Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın ilk atası olması nedeniyle Hz. İbrahim Hıristiyanlık dininde de önemli ve özel bir yere sahip bir peygamberdir. Ahd-i Cedîd'de Zekeriyya ve Meryem, İbrahim' e yapılan vaatleri ve onunla akdedilen ahdi dile getirmekte (Luka, 1/55, 73), İbrahim' in soyundan geldiği belirtilen Hz. İsa (Matta, 1/1; Luka, 3/34) muhtelif kişileri "İbrahim kızı veya oğlu" diye adlandırmaktadır (Luka, 13/16; 19/9). "İbrahim zürriyetiyiz" diyen Musevilere onun gibi davranmazlarsa bütün ayrıcalıklarını kaybedecekleri uyarısında bulunmaktadır (Yuhanna, 8/33-44). Diğer peygamberlerle birlikte "Allah'ın melekûtunda" olan İbrahim (Luka, 13/28) bütün inananların, doğruların ve Musevilerin (Luka, 16/22-30) atasıdır; diğer milletler onun gölgesinde oturacaklardır (Matta, 8/11), denilmektedir (Harman, 2000, s. 268).

İlkçağ ve ortaçağ içerisinde teolojik açıdan Yahudiler bir arada bulunmayı önemsemelerine karşın, özellikle Babil sürgünü döneminde Yahudiliklerini, Yahudi dini

inanç kurallarını bilmeyi ve uygulamayı unutmuş, bazı din adamları dışında İbranice dilini dahi kullanan kalmamıştır. İbranice dilini dahi kullanmayı unutmuşlardır. Ancak daha sonra peygamber, din adamı veya peygamber üstü bir kişilik olarak kabul edilen Ezra (Üzeyir) döneminde, yeniden Yahudilik inanç esasları oluşturularak, o döneme ait İbranice dilinin harf ve temel gramer kuralları belirlenmiştir (Aydın, 2018, s. 117).

Aslında monoteist ilahi dinler arasındaki ilk din olan Yahudilik dini hem Hıristiyanlığa hem de İslâmiyet'e göre çok şiddet içeren bir dindir. Hem Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil'de hem de İslâmiyet'in kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de, Museviliğin kutsal kitabı Tevrat'taki kadar şiddet içeren ayetler bulunmaz. Bu durum, dini öğelerden beslenen Yahudi milliyetçiliğini besleyen en önemli nedenlerden biridir. Tevrat'ta birçok ayette bu şiddet içerikli ifadeler yer almaktadır. "Ne mutlu sana ey İsrail! Senin gibi biri var mı? Sizler Rab'bin kurtardığı bir milletsiniz, Rab sizin kalkanınız ve sizi koruyan şanlı kılıcınızdır. Düşmanlarınız önünüzde küçülecek ve siz onları ezeceksiniz." ayeti ile öngörüde bulunulurken (Tevrat, Yasanın Tekrarı, 33/27-28-29). "Şimdi git, ameleki vur ve onların her şeylerini tamamen yok et ve onları esirgeme; ve erkekten kadına, çocuktan emzik alana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür" ayeti bu şiddet davranışlarının meşru kılınmasında ki temel ayetlerden sadece biri olmuştur (Tevrat Samuel, 15/3).

Yahudi milliyetçilerinin birleştirme amacı ile bu ayetleri motive aracı olarak kullanması ile Yahudi milliyetçiliği fundamentalist bir kökenden beslenerek, şiddet grupları oluşturmakta, şiddet gruplarını birleştirmekte ve toplumdaki diğer grupları da yönlendirmektedir. Tevrat'taki şiddet içeren bu çok sayıdaki ayetler, Yahudi milliyetçiliğinin şiddet kökenli fundamentalist bir yapı içinde olmasına neden olmaktadır. Bu durum, yeniçağ ve yakınçağda aklın ön plana çıktığı ve yeniçağın 16. yüzyılından itibaren milliyetçilik ile Yahudi toplumunu bir araya getirmekte zorlanan dini ve siyasi önderlerin işlerini kolaylaştırmıştır. Böylelikle Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'tan beslenen toplumu veya toplumdaki grupları bir araya getirirken hem toplumu hem de bu grupları motive etme aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca şiddetin, Tanrı tarafından kendilerine amaçlarına ulaşmaları açısından verildiği inancına sahip olmuşlardır. Yine şiddeti düşmanlarına karşı kendilerini bir arada bulundurma ve birleştirme aracı olarak da kullanmışlardır. Siyonizm'in temel argümanlarından biri olan Yahudi milliyetçiliği ile

kurulmuş olan modern İsrail devleti, hem teolojik öğelerden beslenen temele sahip fundamentalist bir ideolojide, hem de şiddet içerikli ırki öğelerden beslenen milliyetçilik anlayışı ile faşist ideolojik bir anlayış içerisindedir (Karakuş, 2020, s. 133-140).

Monoteist ilahi kökenli dinlerin en eskisi olan Yahudilik dini ve onun kutsal kitabı Tevrat (İslamiyet inancına göre verilen addır), İslam inancına göre artık ilahi sözler yanında, beşeri sözleri de barındıran bir kitaptır. Bu nedenle İslamiyet'e göre, bu dine inanan bir insanın iyilik yolunda hayatını devam ettirmesi imkânsızdır. Ancak Yahudiler için bir dinin dışında, bir millet olmak içinde olmazsa olmaz olan bu kutsal kitap Tevrat ve diğer dini metinler; Yahudi toplumunu var eden ana kaynaklardır. Yahudilik dinini ve beraberinde Yahudi toplumunu psikolojik olarak motive edip, manevi olarak doyuran, bu yazılı kaynaklardır. Bu kutsal kitap, psikolojik motive aracı olarak; Yahudilerin, seçilmiş üstün kavim veya millet oldukları inancını barındırdığı gibi, vaat edilmiş toprakların nedeni olan tanrının sözlerinin temelini de barındırdığı için çok önemlidir.

2.2. Seçilmiş Üstün Kavime Vaat Edilen Topraklar

Vaat edilen topraklardan önce seçilmiş üstün kavim kavramı üzerinde durmak gerekirse; öncelikli olarak seçilmiş üstün kavim olduklarına inanan Yahudiler bunu ortaya koymak için özellikle Babil sürgününden sonra Ezra ve Nehemya dönemlerinde (M.Ö.444-420), kendi ırki ve dini özelliğini korumak için ciddi koruyucu tedbirler almışlardır. Aynı zamanda bu dönemde Tevrat yeniden yapılandırılarak yorumlanmış ve standartlaştırma çabaları içerisinde yeniden monoteist bir hal almıştır (Gürkan, Yahudi Geleneğinde Reform Anlayışları, 2008, s. 150).

Babil sürgünü sonrası Yahudi liderler Ezra ve Nehemya'nın yeniden koyduğu kurallar gereğince, sürgüne hiç gitmeyen ve sonradan oraya gelenler arasında kesin bir ayrım yapılarak sürgüne gitmeyenler Yahudi olarak kabul edilmemiştir. Sürgüne gidenler ''kutsal zürriyet'' (zera kodeş) kavramı ile ifade edilerek ve kutsal nesil olarak kabul edilmişlerdir. Sürgünden dönen bu kutsal neslin ırksal ve biyolojik saflığını korumak için her türlü önlemler alınmış, yabancı kadınlarla evlenme yasaklanmış ve evli olanların boşanması sağlanmıştır. Yine Torah'ta Musevilerin kız alıp vermelerinin yasak olduğu

yedi millet sayılmıştır. Bunlar Hititler, Girgaşlılar, Amorlular, Kenanlılar, Perizliler, Hivliler, Yevuslular'dır (Yasa'nın Tekrarı, 7/1, Çıkış, 34/11-16). "Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptıracak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman Rab size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek." (Yasa'nın Tekrarı, 7/3-4) denilerek Musevilerin, Kenanlılar ve diğer yabancı kabileler ile evlenmemeleri emredilmiştir (Çinpolat, 2017, s. 139-143).

Nitekim bu durum yabancılarla evlenme yasağı Yahudilerde; dini ve etnik farklılığı korumak, o dönemdeki puta tapan milletlerin uygulamalarından etkilenmemek ve tek tanrılı dinlerini unutmalarına neden olacak zaaflara karşı koruyucu bir tutum sergilemelerine neden olmuştur. Bu nedenle M.Ö. 6.yüzyıldan önce yedi millet ile sınırlı olan evlenme yasağı, Ezra'nın koyduğu kurallar ile bu yasak Yahudi olmayan milletlerin tümü için geçerli olmuştur. Günümüzde de dindar birçok Yahudi bu kurala uyarken, Yahudi olmayan biri ile evlenmek için hahama, çocukların Yahudi inancına göre yetiştirilmesi ile ilgili söz vermek gereklidir (Çinpolat, 2017, s. 144-150).

Ayrıca bunun dışında yine Tanah'ta şöyle ifade edilmektedir.

> "Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak. Kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürsün. Öyle ki, ölenin adı İsrail'den silinmesin. Ama adam kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, dul kadın kent kapısında görev yapan ileri gelenlere gidip şöyle diyecek: 'Kayınbiraderim İsrail'de kardeşinin adını yaşatmayı kabul etmiyor. Bana kayınbiraderlik görevini yapmak istemiyor.' Kentin ileri gelenleri adamı çağırıp onunla konuşacaklar. Eğer adam, 'Onunla evlenmek istemiyorum' diye üstelerse, kardeşinin dul karısı ileri gelenlerin önünde adamın yanına gidecek, onun ayağındaki çarığı çıkaracak, yüzüne tükürecek ve 'Kardeşine soy yetiştirmek istemeyen adama böyle yapılır' diyecek. Adamın soyu İsrail'de 'çarığı çıkarılanın soyu' diye bilinecek." (Yasa'nın Tekrarı, 25/5-10; bkz. Yaratılış, 38/1-10).

Evli Yahudi bir erkeğin çocuğu olmadan ölmesi halinde, ölen Yahudi'nin eşi, kayınbiraderlerinden biriyle evlenmelidir. Dışarıya kapalı kutsal bir halk olduğunu iddia eden seçilmiş üstün kavim olan Musevi (Yahudi) halkı, böylelikle kan bağını tamamladıklarını ve kendi etnik ve biyolojik yapılarını da koruduklarını iddia etmektedirler. Ancak Yahudilerin bu iddialarına karşın farklı bakış açısı içerisinde olanlar da olmuştur. Bu bakış açısında olanlar, Yahudilerin etnik ve biyolojik yapıları ile ilgili iddialara farklı bir yaklaşım içerisinde olmuşlardır. Bu farklı yaklaşım şöyledir: En başta kendisi de bir Yahudi olan Aziz Pavlus' un soydan (kan bağı) İsrail iddiasını reddettiğini ve ona göre Tanrının kutsal halkının soydan (kan bağı) gelenler değil, Tanrıyla sözleşmeye uyanların Hıristiyan olacağı gibi, sözleşmeye uyanların Yahudi olacağını belirttiği yaklaşımdır.

İsrail kelimesi, İbrani geleneğinde birbiriyle ilişkili olacak iki farklı şekilde kullanılırken, ilk olarak evren yaratılmadan önce ki metafizik İsrail'i; diğeri İbrahim, İshak ve Yakup peygamber soyundan gelen bugünkü Musevileri (Yahudileri) kapsayan İsrail'dir. Rabbani inanışa baktığımızda; Hz. Âdem günah işlemeseydi bütün insanlar İsrail olacaktı. Hz. Âdem'in günahı yüzünden insanlığın tümü bu onura sahip olamamış ve İsrail olma onuru sadece küçük bir zümreye kısmet olmuştur. Hz. Âdem'in günahının etkisi yüzünden, bu küçük İsrailli grubun gelmesi gecikmiş. Âdem'den yaklaşık yirmi soy sonra Hz. İbrahim peygamberde kutsal halk İsrail'in ilk işaretleri ortaya çıkmış ve tanrı Yehova İbrahim peygamber ile özel bir sözleşme yaparak, onu ve soyunu Kenan diyarına mirasçı yapmıştır (Adam, İsrail: Kutsal Halk, Kutsal Ülke, 2017, s. 10-11).

> Avram doksan dokuz yaşındayken RAB ona görünerek, "Ben Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yım" dedi, "Benim yolumda yürü, kusursuz ol. Seninle yaptığım antlaşmayı sürdürecek, soyunu alabildiğine çoğaltacağım." Avram yüzüstü yere kapandı. Tanrı, "Seninle yaptığım antlaşma şudur" dedi, "Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin, senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım. Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım."
> Tevrat Tekvin (Yaratılış)17:1-8

Musevilerin tanrısı Yehova tarafından seçilmiş üstün kavime vaat edilen topraklar hakkında tanrı tam bir sınır çizmemiştir ve vaat edilen toprakların belirgin bir sınırları da yoktur. Çünkü bu topraklarda Kenanlılar dışında dokuz kavim daha oturmaktadır. Bunlar; Amorriler, Girgaşiler, Hittiler, Kadmoniler, Keniler, Kenizziler, Perizziler, Refalar, Yebusiler'dir. Tevrat'taki bu vaat nedeniyle burada doğan insanlar Filistinliler işgalci, burada doğmasalar bile Yahudiler (İbraniler veya diğer adı İsrailoğulları) doğal mirasçıdır. Ayrıca Tevrat'a göre burada yaşayan bu dokuz kavim ile anlaşma kesinlikle yasaklanmış ve bu dokuz kavim ile savaşmak zorunlu tutulmuştur. Hatta Tevrat'a göre yabancı (yani Yahudi olmayan) hiçbir canlı da yaşamamalıdır. Ancak seçilmiş kavime verilen süt ve bal akan diyar, Hz. Musa'nın halefi Yeşu(Yuşa) dönemine kadar İsrailoğullarına verilmemiştir. Zira İbrahim, İshak ve Yakup soyundan türeyen Yahudiler, Tanrının istediği mükemmelliğe yani metafizik İsrail'e ulaşılamadığından bu kutsal topraklar kendilerine verilmemiştir (Adam, İsrail: Kutsal Halk, Kutsal Ülke, 2017, s. 12).

Tanrı tarafından seçilmiş üstün kavime vaat edilen topraklar hakkında tam bir sınır çizilmemiş ve tarih içinde Filistin dediğimiz bölgenin siyasi sınırları değişiklik göstermesine rağmen, Kenan diyarı da denen Filistin bölgesinin coğrafik sınırları hakkında hemen hemen bir görüş birliği yine de vardır, diyebiliriz. Kabaca; Suriye ile Mısır ve Akdeniz ile Şeria Nehri arasında kalan topraklara Filistin denir. Daha ayrıntılı verilirse; Doğu'da Şeria Nehri'nin döküldüğü Lut Gölü (Ölü Deniz) buraya dâhildir. Filistin toprakları, coğrafi bakımdan, Akdeniz kıyı şeridi, kuzeyden güneye dağ silsilesinin bulunduğu ortadaki yayla bölümü ve en doğu da Şeria Vadisi olmak üzere üç parçaya ayrılır. Bu üç parçalı coğrafi ayrım hemen hemen tüm kaynaklarca kabul edilmiştir. Ortadaki dağlık kesim ve yüksek yaylalar kısmı, genellikle kuzeyden güneye olmak üzere Safed ve Nâsıra (Nazareth) şehirleri ile Tabor Dağı'nın bulunduğu Celile (Galilee) bölgesidir. Ortada Nablus şehri ve batıda Carmel Dağı'na kadar uzanan Samiriye (Samaria) bölgesidir. Güneyde Şeria Nehri'nin Lut Gölü'ne (Ölü Deniz) döküldüğü yerden başlayıp Kudüs, Beytüllahim (Bethlehem) ve Halilü'r-Rahman (Hebron) şehirlerinin bulunduğu Yahuda veya Yahudiye (Judea) bölgesi ve son olarak daha güneyde de Birüssebi (Beersheba) şehrinin bulunduğu Negev çölü şeklinde dört kısma ayrılmıştır (Armaoğlu, 2017, s. 16).

Tarihi kaynaklara göre bugünkü Filistinlilerin ataları, Yeşu veya Yuşa peygamber döneminde (M.Ö. 1450-1370), denizci kavimler göçü sırasında muhtemelen Girit'ten denizci bir kavim olan Amâlikalılar olarak buraya göç etmişlerdir. Kenan diyarını kontrolleri altına almışlar. Ancak Yeşu peygamber, Saul ve Davut peygamber zamanında İsrailoğulları buraları fethetmiştir. Davut peygamber zamanında Kudüs Yebusiler'den alınarak M.Ö. 993 yılında başkent yapılmıştır. Böylelikle seçilmiş kavim (kutsal halk) ile kutsal toprak birleşmesi gerçekleşmiştir. Merkezi Kudüs olan Vaat Edilmiş Topraklar, diğer bölgelerine göre daha kutsaldır. Çünkü Kudüs, bütün milletlerin ortasında yer alan, birçok büyük peygamberin yaşadığı veya ziyaret ettiği dini açıdan her zaman kutsallığı artarak devam eden bir şehirdir. Milattan Önce Süleyman peygamberin 931'de ölümünden sonra krallık kuzeyde İsrail ve güneyde Yahuda devleti olarak ikiye ayrılmıştır. M.Ö. 722'de kuzeydeki İsrail krallığı Asurlular tarafından yıkıldı ve halkı Asur'a sürüldü. M.Ö. 587'de güneydeki Yahuda krallığı Babilliler tarafından yıkıldı ve burada yaşayan Yahudiler, Babil'e sürgüne gönderildi. Babil'e sürülenler, acı tecrübeler yaşadıktan kısa bir süre sonra geri döndüler. Fakat bu geri dönüş durumu da çok uzun sürmedi ve M.S. 70'te İsrail'in vaat edilen topraklarla olan bağları Roma İmparatorluğu tarafından tamamen koparıldı. Seçilmiş üstün kavim olarak Yahudiler, ta ki 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasına kadar, kendilerine vaat edilen kutsal topraklarda hiçbir zaman hâkimiyet kuramadılar (Adam, İsrail: Kutsal Halk, Kutsal Ülke, 2017, s. 13-14).

Tanah veya Torah metinlerine baktığımızda Yahudilerin tanrısı Yehova, İbrahim peygamberi ve onun soyunu, seçilmiş bir soy kabul etmiş. Bunun işareti olarak da, Kenan diyarı topraklarını Yahudilere vermiştir. Ancak Tevrat'taki bu ahide göre, burada doğmayan Yahudiler dahi buranın mirasçısı olarak kabul edilirken, burada yani Kenan diyarında doğsalar bile Yahudi olmayanlar ise mirasçı değil işgalci kabul edilmiştir. Tevrat'taki bu ahide göre, seçilmiş üstün kavim Yahudilerdir. Ayrıca vaat edilen Kenan diyarının da, Yahudilere ait kutsal topraklar olduğu özellikle ifade edilmiştir. Yine özellikle belirtmem gerekir ki; her şeye rağmen seçilmiş üstün kavim olma mantığının psikolojik olarak Yahudi halkını müthiş bir şekilde motive ettiği, böylelikle daha mücadeleci bir millet yarattığı kesindir. Bunun için dünyadaki birçok alandaki başarılı Yahudi bireylere bakmamız yeterli olacaktır. Motivasyon aracı bu inanç olmasa idi, son sürgün olan 70 yılından 1948 yılına kadar geçen 1878 yıl boyunca farklı ülkelerde azınlık

olarak yaşanmasına karşın ayakta kalmayı başarıp, sonrasında vaat edilen topraklarda devletleşme başarısı sağlanamazdı.

Kur'an-ı Kerim'de Musa peygamber döneminde vaat edilen topraklar Filistin (Kudüs) için Tanrı tarafından savaşmaları halinde bu toprakların kendilerinin olacağı söylenmesine karşın İsrailoğullarının savaşmaması, o dönemde Musevilerin Siyonist bilinçte olmadığını göstermektedir. Yine Tanrı'nın o dönemde Yahudilere, Amâlikalılar ile savaşmaları halinde bu toprakların kendilerinin olacağı vaadine rağmen savaşmamaları sonrası ''Allah, "Orası onlara kırk yıl haram kılındı; yeryüzünde (Sina çölünde) şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Sen, fasık topluluk için tasalanma" dedi.'' (Maide 5/26). Ayette de belirtildiği şekilde, kırk yıl boyunca kutsal Filistin (Kudüs) topraklarını alamamalarına karşın günümüzde ise bu topraklar için çok ciddi mücadele içinde olmaları, Yahudilerin Siyonist bilincinin arttığına dair bir kanıttır.

2.3. Anti-Semitizm

Türkçede de kullanılan Yahudi karşıtı, istenmeyen Yahudi olarak ifade edilen ve bu minvalde kullanılan terim, anti-semitizm'dir. Yine başka bir açıdan baktığımızda anti-semitizm'in zirve yaptığı dönemin özellikle Ortaçağ Avrupa'sı dönemi olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde; Yahudilik dininden doğan Hıristiyanlık dininin, özellikle Ortaçağ döneminde, Yahudilik dininin kutsal kitabı Eski Ahit Torah'taki metinlerin etkisiyle ortaya çıkan öğretiler nedeniyle Hıristiyanların, Yahudiler ve Yahudilik dini ile münasebeti, Ortaçağ boyunca hep sıkıntılı ve sorunlu olmuştur.

Erken Hıristiyan dönemde, Hıristiyanlığın Yahudi kökenli olmayan Pagan toplumlar arasında hızla yayılması, bu toplumlarda var olan Yahudi karşıtı söylemleri de Hıristiyanlık dinine geçirmiştir. Aynı zamanda Erken Hıristiyan dönemdeki Yahudi karşıtı bu söylemler yazılı metinlere de geçerek bir Hıristiyan bilinci oluşturmuştur. İlk dönemlerde sadece sözlü ve yazılı metinlerdeki bu anti-semitist durum, Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlaşması ile önce Yahudilik ve Yahudilere karşı söylem olarak sertleşmiş. Daha sonraları ise anti-semitist bir eyleme dönüşmüştür. Yahudiler için karanlık dönemin başlangıcı, dördüncü yüzyılda Roma İmparatorluğunun resmi din olarak Hıristiyanlığı seçmesiyle başlamıştır. Bu yüzyıldan itibaren Yahudiler, Papalık

makamıyla sorunlu bölgeler ile Müslüman halkların olduğu bölgelerde yaşama gayretinde olmuşlardır. Uzun tarihleri boyunca Yahudiler, Asur saldırıları, Babil sürgünü, Romalıların tapınaklarını yıkmaları gibi trajik olaylar yaşamışlardır. Ancak bu hegemonik güçler egemenliklerine karşı koyan tüm milletlere aynı sürgün ve baskı politikalarını uygulamışlardır (Sivrioğlu, 2017, s. 235-237).

Günümüzdeki birçok düşünce adamı ve araştırmacının dediği gibi, eğer Endülüs Müslümanlarca fethedilmeseydi 8. yüzyılda Avrupa kıtasında Yahudi nüfus kalmazdı. Aslında günümüzde Müslümanlar ile çatışma ortamı içinde bulunan Yahudiler, Ortaçağ'dan bu yana, Müslümanlar sayesinde Asya, Avrupa ve Afrika'nın birçok bölgesinde yaşama şansı bularak günümüze ulaşmışlardır.

Asurluların, Babillerin, Roma İmparatorluğunun özelde Yahudi din ve kültürünü etkileyecek bir kısıtlama çabası içinde olduğu söylenemediği gibi, aksine özellikle Roma İmparatorluğunda başta olmak üzere birçoğunda Hıristiyanlığın yayılmasına kadar sinagoglar yapılmaya devam etmiştir. Hatta Babil'deki Yahudiler Pers hâkimiyeti boyunca kültürel gelişim içerisinde olmuşlardır. Bilinçli bir Yahudi karşıtlığının Helenistik Çağ'dan itibaren başladığını söyleyen birçok araştırmacıya rağmen; Helenistik Çağ'da bir tek Yahudi karşıtlığının değil, tüm yabancılara ve özellikle ‘‘barbarlara’’ karşı bir tepkinin var olduğunu söyleyebiliriz (Sivrioğlu, 2017, s. 237-238).

Yahudi karşıtlığının özellikle Hıristiyanlığın doğuşuyla başladığını söyleyebiliriz. ‘‘The Jewish Question: Biography of a World Problem’’ kitabında Yahudi araştırmacı-yazar Alex Bein, anti-semitik terimini ilk olarak 1860 tarihinde Avusturyalı Musevi (İbrani) bilim adamı Moritz Steinschneider' in kullandığını ifade etmiştir. Yine aynı kitabında araştırmacı-yazar Alex Bein; Steinschneider' in anti-semitik terimini, Ernest Renan'ın Sami ırkın Aryan ırktan aşağı olduğunu ifade etmek için kullandığını belirtmiştir (Bein, 1990, s. 230).

Yahudiler, Pagan Roma İmparatorluğu döneminde karşılaşmadıkları mülkiyet edinme yasağı, devlet hizmetine girme yasakları, mülkiyet edinme yasağı, ticaret yapma yasağı, zorla vaftiz edilme gibi daha farklı birçok yasağı Hıristiyanlık dininin ilk dönemlerinde görmüşlerdir. Bu yasaklar belli ya da belli olmayan Yahudi cemaatlerine değil, tüm Yahudilere uygulanmıştır. Ortaçağ Hıristiyan dünyasının Yahudilere bu denli

tepkisinin altında ekonomik, sosyal ve siyasal nedenler olsa bile diğer dinlere sahip ülkelerde ve diğer dinlere sahip milletlerde ki kadar eziyet ile karşı karşıya gelmemişlerdir. 4. yüzyıla kadar İmparatorluğun eşit haklara sahip yurttaşları olan Yahudilerin, Mazdeist İran ve Müslüman ülkelerde dahi baskı olmadan yaşamaları ve konumlarının daha iyi oluşuna karşın, Hıristiyan ülkelerdeki durumun, Yahudi karşıtı fikirlerin teolojik kökenli olduğundan kaynaklanmaktadır. Eğer Hıristiyanlığın ilk zamanlarındaki Yahudi tasviri hakkında bilgimiz olursa, bunu anlamakta zorluk çekmeyiz. Bu konuda kaynak olarak, Erken Hıristiyanlık metinleri, kanonik veya apokrif İnciller, Kilise babalarının vaazları ve tartışma metinleri bize yol gösteriyor. Bu belgelere baktığımızda, Yahudi karşıtı birçok örneği görmekteyiz (Sivrioğlu, 2017, s. 238-239).

Anti-semitizm ile ilgili bir kaynak olabilecek bir şey aradığımızda, Pagan yazarların yazdıklarına baktığımızda özellikle M.Ö. 410 yılındaki ayaklanmada Elephantin şehrindeki bir Sinagog'u yaktıklarını görmekteyiz (Laqueur, 2006, s. 40). Ancak bunun nedeninin Yahudilerin Pers idaresiyle işbirliğine bağlı olduğunu görürken, teolojik bir neden görememekteyiz. Özellikle Mısır'daki Yahudiler hakkında ilk bilgilere, M.Ö. 250 yıllarında Mısır tarihçisi Manetho'nun yazılarında rastlamaktayız. Buradaki ilk bilgilerde Manetho'nun Musevileri (Yahudileri), cüzamlı kişiler olarak ifade etmesi, sonraki çağlarda Yahudilerin "kirli ve hastalık yayan insanlar oldukları" ithamlarının ilk örneklerinden birini teşkil etmektedir. Yunan sitelerinde veya Pers idaresi altındaki topluluklar olarak Yahudilerin dışarıya kapalı olmadıkları ifade edilir. Özellikle 1. yüzyılda yaşayan Musevi (Yahudi) Tarihçi Iosephus'un, savunmasında Yahudi toplulukların Spartalılara göre dışarıya daha açık olduğunu savunmuştur. Ayrıca Yahudiler, Zeus ile Yahve'nin bir araya getirilmesine ise karşı çıkmışlar. Yahudilerin Helenistik çağda kendi tanrılarından başka hiç bir Tanrı kültüne adak adamamaları, bağışlarını yaşadıkları şehirler yerine Kudüs'e göndermeleri nedeniyle Paganların tepkilerini çektiklerini görmekteyiz. Bu protestolar arasında Yahudilerin sıradan polis (şehir) hayatının hemen hemen hiçbir faaliyetine katılmamaları, örneğin spor salonunda spor faaliyetlerine katılmamaları, tiyatroya veya hamama gitmemeleri, resim yapmamaları yer alıyordu. Özellikle resim ve heykel yapmamalarına karşın hatta bazen heykellere zarar vermek, paganlarla evlenmemek, onlarla yemek yememek, "yabancıları" tapınaklarına sokmadıkları kimi farklı uygulamaları söyleyebiliriz (Sivrioğlu, 2017, s. 239-240).

Yukarıda sayılan tüm bu davranışlar şehir veya Roma yasalarınca suç olmamasına karşın nezaketsiz davranışlar kabul edilerek, Yahudilerin imajına ciddi zarar vermiştir. Bu durum Yahudilere olumlu bakan birçok kişiyi özellikle de yazarları dahi etkileyerek, Yahudileri yabancı düşmanı, tuhaf ve insanlığa yabancı bir topluluk olarak nitelemelerine neden olmuştur. Yahudilerin kendilerini diğer insanlardan ayırma isteği pagan yazarları da etkilemiş ve onları insanlık düşmanı olarak tanımalarına neden olmuştur. Bundan dolayı Seleukos krallarından Antiochus Epiphanes, M.Ö. 175 ile 164 yılları arasında Yahudi dininin "insanlığa düşman" kanunlarını yıkmaya ant içti ve Tapınak törenlerini yasakladı. İleri zamanlarda ilk Hıristiyanların Paganları kazanmak amacıyla teolojik ve geleneksel birçok Yahudilik kurallarından taviz verdiklerini görmekteyiz. Elçilerin İşleri ve Paulus'un Mektupları gibi apostolik metinlere baktığımızda; sünnet olmak, İbranicenin kutsallığı, domuz eti yasağı ve benzeri bazı kurallardan taviz verdiklerini görürüz. Bazı Pagan anti-semitik etkilerin Hıristiyanlık dinine sızmış olması ile Yahudilerin Hamursuz Bayramı'nda Hıristiyan gençleri kaçırdığı, onları çarmıha gerip, işkenceyle öldürdükleri dinsel törenler düzenledikleri iddia edilmiştir. Doğu Roma tarihçisi Theophanes, 415 yılında Yahudilerin Antiochia (Antakya) yakınlarında kaçırdıkları bir çocuğu bu yöntemle öldürdüklerini ve bunun sonucunda İmparator II. Theodosius, bu suçu işleyen Yahudileri ağır bir şekilde cezalandırdığını yazmıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 241-243).

Yahudilere en büyük kötülük, aslında Eski Antlaşma veya Eski Ahit diye ifade edilen Yahudilerin kendi kutsal kitabı Tevrat'tan gelir. Bu nedenle anti-semitizmin en önemli kaynağı Pagan metinler de değildir. Zira daha düşündürücü olanı ise, anti-semitik duyguların artışında da Yahudi kökenli Hıristiyanların daha önemli rol oynadığıdır. Eski Ahit'in birçok yerinde tanrı olan Yahve, Yahudileri başka tanrılara taptığı için ve çeşitli günahlardan dolayı kendisine ihanetle suçlamakta, onları ağır bir şekilde cezalandıracağını ve bunu farklı uluslardan ordular göndererek yapacağını belirtmektedir. Lactantius'un Yahudileri eleştirdiği tüm metinlerdeki kaynağı "Eski Ahittir''. Rab (Yahveh) Yahudilere birçok kez peygamberler gönderdi. Ancak diğer peygamberleri dinlemedikleri gibi peygamber İsa Mesih'i de dinlemediler. Yahudiler sürekli tanrı Yehova'ya itaatsizlik ettiler ve her zaman ona isyan ettiler. Eski Ahit'in kanunlarına (Tevrat'a) sırt çevirdiler. Kendilerini uyaran peygamberlerin çoğunu aşağıladılar ve öldürdüler (Sivrioğlu, 2017, s. 244-245).

Modern zaman içinde Avrupa'da yaşanan bir olay var ki bu olay tarihin bilinen en büyük antisemitik davası olmuştur. 1894 yılında Fransız ordusu Yüzbaşısı Alfred Dreyfus'un delilsiz suçlanmasıyla başlamıştır. Yıllarca devam edip 1906 yılında dava bitinceye kadar 12 yıl boyunca tüm Avrupa'nın gündemini teşkil etmiştir. Anti-Semitizm'in zirve yaptığı olay kısaca şöyle başlamıştır. Yahudi asıllı zengin bir ailenin çocuğu olan Yüzbaşı Dreyfus, Paris'teki Alman elçiliğinde hizmetli olarak çalışan Fransız gizli servis elemanının edindiği evrakı yani arkalı önlü biçimde bir kağıda yazılmış mektubu merkeze göndermesiyle başlamıştır. Bu evraktaki el yazının Yüzbaşı Dreyfus'un el yazısına benzetilmesiyle, Yüzbaşı Dreyfus Almanlar lehine casusluk ile suçlanarak 15 Ekim 1894 tarihinde tutuklanmıştır (Bayraktar Ör, 2020, s. 143). Adli makamlarca suçlu bulunarak rütbeleri sökülmüş, sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra adli hata yapıldığı tartışmalarıyla bunun Yahudi karşıtlığından kaynaklandığı ortaya çıkınca, Fransa adli sistemi çarpıklığı ile beraber anti-Semitizm tartışmaları başlamıştır. 12 yıl devam eden dava sonunda Dreyfus suçsuz bulunmuştur. İşte bu davayı izleyenlerden biri de Theodor Herzl'dir. Dava sırasında yaşanan antisemitik ön yargılar Herzl'e, Siyonist ideolojinin kurucu babalığını yaptıracak ve tüm Yahudileri bir devletleri olması konusunda harekete geçirmek için elinden geleni yapacaktır.

Tarihin sayfalarından baktığımızda her kötülüğün anası olarak görülen Yahudiler, tarih boyunca çok acılar çekmişlerdir. Bu durum öyle bir hal almıştır ki, özellikle Hıristiyan Orta Avrupa'da kötülük ile Yahudi ismi artık eş anlamlı hale gelmiştir. En sonunda da bu anlayış, İkinci Dünya savaşı sırasında zirve yaparak, Holokost soykırımı denen faciayı ortaya çıkarmıştır. Birleşmiş Milletler kararı gereğince, İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülen Yahudiler için kullanılan Holokost'u reddetmek ırkçılık suçu kabul edilmiştir. Anti-semitizm, Yahudilere karşı her türlü nefreti ve Yahudi ırkçılığını tarif etmek için kullanılmaktadır. Tüm ırkçılıklar gibi, anti-semitizm de bir Yahudi ırkçılığıdır ve aynı zamanda ayrımcılık içeren bir insanlık suçudur. Irkçılık, dünyanın tüm devletlerinde suç olarak kabul edilmektedir. Dünyanın birçok ülkesindeki yasalar gereğince ırkçılık, hukuki olarak ciddi cezai yaptırımları olan bir suçtur. İlk çağlara göre, ne kadar tezattır ki artık günümüz Avrupa hukuk sisteminde, anti-semitizm, açıkça tanımı da mevcut bulunan, özel bir suç kabul edilmektedir.

2.4. Göç (Aliyah)

Siyonizmin temel ilkelerinden biri kabul edilen Aliyah, Yahudi milletinin diasporadan vaat edilen kutsal topraklar olan İsrail'e göçünü ifade eden bir terimdir. Yahudilerin kutsal kitabı Tanah; hem Yahudi kimliğinin hem de Yahudi göçlerinin Yahudi milletince nedenini ve nasılını bulduğu kutsal metinlerle dolu bir kitaptır. Tarihte son olarak Siyonist ideolojinin desteği ile 20. yüzyılın başlarında bugünkü Filistin topraklarına yerleşerek, modern İsrail Devletini kuran Yahudiler, bu kutsal topraklara da ilk olarak ataları Hz. İbrahim'in göç etmesiyle daha sonradan yerleşmişlerdir. Dünyanın var oluşundan bu yana tarih sahnesine birçok millet çıkmıştır. Günümüzde yaşayan en kadim toplumlardan biri sayılacaksa, onlardan biri olarak Yahudiler sayılabilir. Kur'an-ı Kerim'in tabiriyle Sare'den olan oğul İshak peygamberin soyundan gelen İsrailoğulları tarihin en kadim toplumlarından biri olmalarına karşın, uzun yıllar sürgünde yaşayan ender bir millet olarak dikkat çekmektedirler.

Ancak İbraniler kendi kadim tarihlerini Hz. İbrahim ile başlatırlar. Museviler tarafından ilk ata olarak kabul edilen İbrahim peygamber, aynı zamanda tanrı tarafından vaat edilen kutsal topraklara yürüyüşü yapan kişidir. Bu yolculuk öylesine sıradan bir yolculuk değildir. Çünkü tanrı Yehova ile ahitlerine sadık kalmaları halinde, Filistin diyarını İbrahim peygamber ve onun soyundan gelenlere vereceğini müjdelemiştir. Museviler (Yahudiler) bu vaadi kutsal kitapları Tevrat'a dayandırır. Söz konusu yolculuk aynı zamanda Seçilmiş Kavmi'nde kutsal yürüyüşü ve göçüdür. Gerçi peygamber Yusuf ile Mısır diyarına gidilmişse de, Yahudilerin en büyük peygamberi Musa ile tekrar hedef Kenan diyarı olmuş, bu vaat edilen topraklar ancak peygamber Yuşa döneminde alınmıştır. Hz. Davud Kudüs'ü başkent ilan ederek bu topraklara siyasi boyut kazandırırken, Hz. Süleyman başkent Kudüs'e Süleyman Mabedi'ni inşa ederek bu toprakların dini boyutunu tamamlamıştır (Ballı ve Gökçe, 2021, s. 60).

Yahudilerin siyasi ve dinî birliğini tamamlamalarının ardından, sapkınlıklara düşmeleri, Tanrı Yahve'ye verdikleri ahitten uzaklaşmaları, siyasi ve dinî çözülmeyi getirecek. Bundan sonra tarihte yaşayacakları her olayı tanrının kendilerini cezalandırması olarak göreceklerdir diyebiliriz. Süleyman peygamber zamanında yaptırılan Kutsal Tapınak'ın Babilliler tarafından yıkılması ile Romalılar zamanında

yeniden yapılan Kutsal Tapınak'ın yine Romalılar tarafından yerle yeksan edilmesi Yahudi toplumunda ciddi psikolojik sarsıntılar yaratmıştır. Daha bu psikolojik sarsıntıların olumsuz etkilerinden çıkamamışlarken, yerleşik güç Romalılar tarafından vaat edilmiş topraklardan başta Avrupa olmak üzere dünyanın farklı bölgelerine zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır (Ballı ve Gökçe, 2021, s. 60).

Yüzlerce yıl önce Filistin'den (Eretz Israel) kovulan ve dünyanın birçok coğrafyasına dağılan Museviler, Müslüman ülkelerde hoşgörülü bir yaşam içerisinde yaşayıp, din, inanç ve vicdan özgürlüğüne sahipken; Avrupa ülkeleri Hristiyanlığı tercih edip din değiştirdiklerinde Avrupa'da yaşayan Yahudiler çok ciddi baskılara maruz kaldılar. Orta Çağ'da anti-Semitizm, özellikle Batı Avrupa'da birçok olayla zirve yaptı. Yahudiler 1290'da İngiltere'den (Britanya'dan), 1392'de Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan ve 1497'de Portekiz'den kovulmuşlardır. Bu ülkelerden kovulmadan öncede çok ciddi Yahudi katliamları yaşanmıştır. Bundan dolayı birçok Yahudi ya din değiştirmiştir. Ya da dinlerini saklayarak Hıristiyanlığı benimsemiş gibi yapmışlardır. 15. yüzyılın son çeyreğinde İspanya'da katledilen Yahudi sayısı 100 bin kişiyi bulurken, kovulup sürgün edilen Musevilerin bir kısmı Hollanda'ya göç etmiştir. Daha büyük bir çoğunluğu ise, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç etmiştir. Almanya'dan kovulan Yahudiler ise Polonya'ya göç etmişlerdir (Kızıloğlu, 2012, s. 50).

O dönemlerde İslam coğrafyasında yaşayan Yahudiler, Hıristiyan coğrafyasındakinden daha rahat bir hayat yaşamaya devam etmişlerdir. Özellikle Avrupa'da dışlanan, aşağılanan, marjinalize edilen ve sürgün edilen Yahudiler kendi içlerine çekilecek ve kimliklerini korumak için özel çaba sarf edeceklerdir. Yüzlerce yıllık diaspora, Yahudileri siyasetten ticarete, bilimden sanata birçok alanda yetkin hale getirirken, hiçbir şey vaat edilen kutsal toprakların özlemini de gideremez. Ta ki 1800'lü yılların ikinci çeyreğinin başlarından itibaren Yahudilerin Filistin'e göç etmeye başlamasına kadar sürecek. Yahudilerin bu kutsal topraklara yerleşmesinden sonra bu defa Filistin topraklarında yaşayan Filistinlilerin göç etmesi başlayacaktır (Ballı ve Gökçe, 2021, s. 61).

Modern İsrail Devleti kurulmadan önce, Musevilerin Filistin'e ilk göç girişimi 1837'de olmuştur (Özdemir, 2010). 1859 tarihinde ise, ilk Musevi bölgesi kolonisi Sir Moses Haim Montefiore tarafından kurulmuştur (Köse, 2021, s. 126). Bu nedenden

dolayı, Sir Moses Haim Montefiore Siyonist Yahudiler için çok önemli bir isimdir (Montefiore o kadar önemlidir ki, 2. Musa lakaplı Maimonides gibi adına İsrail Merkez bankasınca para bastırılmıştır). O zamanlar Filistin'deki Yahudilerin sayısı yaklaşık 1500 kişiydi. 1837'den sonra Yahudi göçündeki yoğun artışla birlikte Filistin bölgesindeki Musevi (İbrani) vatandaşı sayısı 1500'den kişiden 10 bin kişiye ulaşmıştır (Yasin, 2019, s. 320).

Yahudileri anlamak, kutsal kaynaklarını bilmekle olur. Bu nedenle Yahudileri, Torah (Tevrat), Neviim (Peygamberler) ve Ketuvim (Yazılar) kitaplarının tamamını kapsayan Tanah'tan bağımsız düşünmek büyük bir yanlış olur. Kadim Yahudi toplumu, tarihiyle, kutsal metinleriyle iç içe geçmiş bir toplumdur. Psikolojik ve sosyolojik olarak Yahudi toplumuyla empati kurabilmenin ön koşulu, bu metinlere vâkıf olmaktan geçmektedir. Aynı zamanda bu metinler, tarihte yazılı bir kaynak olmaları nedeniyle de, İbranilere çoğu toplumda olmayan bir üstünlük ve ayrıcalık sağlamıştır. Eski Ahit için, göç eden bir halkın anlatılarının yazılmış olduğu bir kitaptır da denile bilinir. Özellikle kutsal metinin ana omurgasını 'halk' ve 'göç' kavramları oluşturmaktadır (Ballı ve Gökçe, 2021, s. 61).

Tarihte Yahudi toplumunun doğuşu; Yahudi kutsal kitabı Tevrat'ın Yaratılış bölümünde de anlatılan Yahve'nin emri gereği, Hz. İbrahim'in vaat edilmiş topraklar Kenan diyarına göçü ile başlamıştır. Yahudi toplumu, Yusuf peygamber ile Mısır'a göçerken, Musa peygamber ile Mısır'dan çıkış göçünü yaşamıştır. Daha sonra birinci ve ikinci Mabet dönemi sonunda, diaspora bir hayata mahkûm olan Yahudi toplumu; diaspora hayatın getirmiş olduğu psikolojik travma ile 19. yüzyıldaki pogrom hareketlerinden siyasi Siyonist ideoloji sayesinde kurtulmayı başarmış ve vaat edilen topraklar İsrail'e, kutsal göç olan Aliyah ile dönmeyi başarmıştır. Nihayetinde de, bu durumun bir sonucu olarak İsrail Devleti'ni kurmuşlardır. Bu nedenle, Yahudilerin topluluk olmaktan çıkıp devlet haline gelmesinde denile bilinir ki ''Siyonizm ve Aliyah'' ikiz bir kardeş olarak kendilerine yardımcı olmuştur.

Toplu Aliyah örneğine ilk olarak, 1882 yılından başlayarak 1903 yılına kadar Rusya ve Doğu Avrupa'dan 35.000 kişi bu kutsal göçe katılmıştır. Ali Öner'e göre, 1904-1914 tarihleri arasında 40.000 Rus Yahudisi Eretz Israel'e (Filistin) topraklarına göç etmiştir (Öner, 2006, s. 50). 1919-1923 yılları arasında Büyük Britanya'nın Filistin'i ele

geçirmesi, 1917 Rus Bolşevik Devrimi ve 1. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların yıkılmasının etkisiyle Ali Öner'in Dünden Bugüne Filistin kitabına göre, 37.000 Musevi Filistin'e göç etmiştir (Kızıloğlu, 2012, s. 51).

Yusuf Besalel'e göre, Filistin'in İngiliz mandası altına girdiği 1924 ile 1929 yılları içinde Polonya, Macaristan ve ABD'den 48.000 Yahudi göç etti. 1929 ile 1939 arasında, 300.000 Yahudi, beşinci ve en büyük toplumsal göçle göç etmeye zorlandı (Besalel, 2022, s. 95-96). Bu yıllardaki göçün bu kadar fazla olmasının ilk sebebi 1933 yılında Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesi ve Avrupa ülkelerinin Yahudilere kapılarını kapatması ve ayrıca Almanlar ile Siyonistler arasında göçmenlik anlaşmasının yapılmış olmasıdır. 1933-1948 2. Dünya Savaşı öncesi yıllar dönemi ve sonrasına gelen bu yıllar arasında 153.000'den fazla Yahudi Aliyah'ı gerçekleştirmiştir. Bu yıllarda, İngiltere'nin Beyaz belge ile Filistin'e göçü sınırlaması (75.000), resmi olarak göç eden sayısını azaltmış. Ancak Filistin'e sınırlı sayıda olması gereken göç eden kişi sayısı, Almanya'da Nasyonal-Sosyalist Nazi partisinin iktidara gelmesi nedeniyle yasadışı yollardan göç eden kişilerin sayısıyla, resmi rakamdan daha fazla artış göstermiştir (Kızıloğlu, 2012, s. 52).

1948-1950 yılları arasında, 1948 yılında modern İsrail Devleti'nin kurulması ile 49.000 Yemen Yahudisi, 114.000 Irak Yahudisi, 30.000 İran Yahudisi ile Doğu Avrupa ve Arap ülkelerinden 500.000 Musevi, İsrail'e Aliyah'ı gerçekleştirmiştir. En son toplu kutsal göç 1985-1991 yılları arasında 23.000 Etiyopya Yahudisi çoğunluğu uçaklarla İsrail'e göç etmiştir. 1985 Musa Operasyonu ile 8.000 kişi, 1991 Süleyman Operasyonu ile de 15.000 kişi taşınmıştır (Kızıloğlu, 2012, s. 52).

Günümüzde de halen fırsat buldukça planlı bir şekilde, İsrail Devleti ile Yahudi sivil toplum kuruluşları birbiriyle ilintili olarak, İsrail'e göçü sağlamaktadır. Zira günümüzde 1948 yılında kurulmuş modern İsrail devletinde sırf bu işle ilgilenen bir bakanlık vardır. İsrail Göçmenlik Bakanlığı ve İsrail Yahudi Ajansı (JA); 2021'de İsrail'e Yahudi göçünün 2020'ye göre yüzde 30 arttığını açıklamış. Miladi yılın sonunun arifesinde yayınlanan istatistiklerde de, dünyanın dört bir yanından İsrail'e gelen göçmen sayısının 27 bine ulaştığını belirtmiş olması Yahudiler için halen Filistin bölgesinin önemini halen yitirmediğinin bir göstergesidir diyebiliriz. 2021 yılı içinde 27 bin 50 olan göçmen sayısı ise 2020'nin aynı döneminde 21 bin 820'de idi. Bu da 2021 yılının 2020

yılının aynı dönemine göre göçmen sayısının yüzde 30 arttığını göstermektedir (Avsat, 2021).

Vaat edilen kutsal topraklara göç konusunda Yahudiler, Yahudi din adamları, Yahudi düşünürler bunun ne zaman yapılması konusunda çok tartıştılar. Şimdi mi zamanı yoksa daha var mı sürekli bu tartışıldı, durdu. Sonunda diaspora Yahudileri önce koloniler kurmak için, sonra mücadele etmek için ve en sonunda devlet olabilmek için Aliyah'ı gerçekleştirdiler. Ama bu bir son kutsal göç müydü yoksa, bu kutsal göçe karşı olan Ortodoks Yahudilerin dediği gibi ilahi iradeye aykırı bir başlangıç, yani sonun başlangıcı mıydı?

3.BÖLÜM

3. SİYONİZM VE MODERN İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

3.1. Siyonizm Kelimesinin Kökeni

‘‘Babil ırmakları kıyısında oturup

Siyon'u andıkça ağladık;

Çevredeki kavaklara

Lirlerimizi astık.

Çünkü orada bizi tutsak edenler bizden ezgiler,

Bize zulmedenler bizden şenlik istiyor,

“Siyon ezgilerinden birini okuyun bize!” diyorlardı.’’

Zebur Mezmurlar 137:1-3 ayetlerinde yukarıda ismi zikredilen Siyon, Eski Ahit'te Kral olan Davut peygamber tarafından alındıktan sonra krallığının merkezi yaptığı Kudüs şehri için kullanılmış bir isim iken, zamanla Arz-ı Mevud'u İbrahim peygambere vaat edilen toprakları, İsrail'e yani Erets Yisrail'e ait tüm toprakları ifade etmek için kullanılmıştır.

Abdullah Manaz'a göre, Siyonizm kelimesinin temel kökü ‘‘Sion’’ sözcüğü kabul edilirken, bu sözcük Yahudiler tarafından Beyt Hamiktaş olarak bilinen Süleyman peygamberin Kutsal Mabed'i inşa ettiği Mescid-i Aksa'nın bulunduğu dağın ismidir (Manaz, 1983, s. 10).

Eldar Hasanoğlu'na göre Siyonizm; ‘‘Yahudiler arasında 19. yüzyılda ortaya çıkan ve bu inancı paylaşanların ata yurtları saydıkları Filistin topraklarında özgürce, başka bir ulusun egemenliği altında olmadan yaşayabilecekleri bir devlet kurmayı hedefleyen ideoloji ve milliyetçi akımın adıdır’’. Siyonist ideolojinin 19. yüzyılda Avrupa Yahudileri arasında doğup büyüdüğü kabul edilse de, 16. yüzyılda özellikle Protestanlığın

Püriten kolu tarafından Yahudilerin ata yurtlarına gitmesinin teşvik edildiği ve bunun dile getirildiği bilinmektedir. Buna Fiziki Restorasyon ismi verilmiştir. Fiziki Restorasyon yaklaşımında, Mesih'in tekrar gelişi Yahudilerin Filistin topraklarına tekrar yerleşmesine bağlanmıştır. (Hasanoğlu, 2022, s. 120-122).

Mim Kemal Öke'ye göre, Siyon (Zion) kelimesi yaklaşık iki bin beş yüz yıldır kullanılmasına rağmen ilk defa 19. yüzyılda bir Rus Musevisi olan Nathan Birnbaum tarafından siyasi bir terim olarak kullanılmıştır. Kendi yayınladığı Kendi Kendine Kurtuluş adlı dergisinin 1 Nisan 1890 tarihli sayısında Birnbaum, Siyonizm'i Yahudileri Filistin'e yerleştirmek ve üyeleri Musevilerden oluşan bir siyasi parti teşkilatı kurmak olarak ifade etmek için kullanmıştır (Öke, 2002, s. 23). Nitekim bu terim kısa sürede Museviler (Yahudiler) tarafından benimsenmiş ve özellikle Yahudi milliyetçileri tarafından benimsenerek kullanılmıştır (Kızıloğlu, 2012, s. 45).

1830'lu yıllardan itibaren birçok yazar Yahudileri eski günlerine ulaştırma gayreti içinde idiler. Bunun sonucu Yahudilerin milli, dini ve siyasi ilerlemelerini öngören iki kitap yayımlandı. Moses Hess'in Roma ve Jarussalem ile Leo Pinkser'in Yeniden Canlanma kitaplarıyla Siyasi Siyonizm'in idealleri, tarihi, teorileri, problemleri ve politik meseleleri sunulmuştur. Özellikle 1840 yılında Capuchin Rahibi Baba Thomas'ın kaybolmasından, Şam Yahudileri sorumlu tutulmuş. Tarikatın üyeleri Rahibin Yahudilerce kesilerek kanının Hamursuz Ekmek'te kullanıldığını yaymaları üzerine Yahudiler adına Moses Montefiore ve Adolf Cremieux ile uluslararası enstitülerde devreye girmiştir. Daha sonra anlıyoruz ki, İngiltere başbakanı Benjamin Disraeli resmi yazılarında, Albay Charles Henry Churcill'in raporlarında ve Haham Yahuda Alkalai, Haham Zvi Hich Kalischer ve Ferdinand Lasalle'nin de anılarında bu konudan bahsetmişlerdir (Manaz, 1983, s. 14-15).

Siyonizm Kelimesinin Kökeni başlığı dışında, Siyonizm Hareketinin Doğuşu ve Siyonist Çalışmalar, Önemli Dönemeç Balfour Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Taksim Kararı, Modern İsrail Devleti'nin İlanı ve Devletleşme Döneminde Siyonizm alt başlıkları altında konu ele alınacaktır.

3.2. Siyonist Hareketinin Doğuşu ve Siyonist Çalışmalar

Yunanlılar ve Sırpların milliyetçilik hareketleri sonucunda Osmanlı Devleti'ne karşı başlattıkları bağımsızlık savaşları arasında kalan Doğu Avrupa Ortodoks Yahudileri de milliyetçilik hareketinden etkilenmiştir. Bölgenin önemli hahamları ve Yahudi din adamları, Yahudi milliyetçiliğini ön plana çıkarmışlar ve yeni bir tarzdaki Mesih anlayışıyla yeniden ulus olma fikrini tartışmışlardır. Korfu rabbisi Judah Bibas, bu Hahamlardan biri olarak yeniden bir ulus olmaları gerektiğini ve bu nedenle kutsal topraklara göç edip Mesih'in gelişini sağlarlarsa tanrı Yehova'nın onlara yardım edeceğini ve böylece kurtuluşun gerçekleşeceğini savunmuştur. Geziler yaparak Yahudi cemaatini Filistin topraklarına göçe yönlendirmeye çalışmıştır. Bu gezilerinden birinde Semlin (Sırbistan) Hahamı Judah Hai Alkalai ile bir araya gelmiş ve fikirlerini onunla da paylaşmıştır. Haham Judah Hai Alkalai, Shema Yisrael (Dinle Ey İsrail) adlı kitabında, Yahudi ulusunun bir an önce kutsal topraklar olan Filistin'de bağımsız bölgeler (koloniler) kurması gerektiğini belirtmiştir. İsa Mesih peygamberin gelişinin durduk yerde bir mucizenin gerçekleşmesi ile olmayacağını, bu mucizenin ancak kendi çabalarının ve gayretlerinin sonucu olarak İsa Mesih'in geleceğini belirtmiştir (Türem, 2019, s. 30).

Alkalai, Kabalistlerin vurguladığı gibi, Yusuf peygamberin soyundan gelecek olan ilk Mesih'in işinin kolaylaştırması ve ona önderlik etmesi için Mesih gelmeden önce kutsal topraklara hicret edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Şam'da Yahudilere atılan kanlı iftiralar onu çok üzmüş ve Osmanlı'dan toprak almak zorunda olduklarını anlatmıştır. Nitekim zengin Yahudilere İbrahim peygamberin satın aldığı Makpela (Machpela) mağarasını almalarını gerektiğini söyleyerek onların maddi desteklerini istemiştir. Bunun için ayrıca toplu hareket edilmesi gerektiğini vurgulayarak, farklı ülkelerde farklı diller konuşan Yahudi milletinin İbranice bilmemesinin Yahudi milletinin kurtuluşunun önünde bir engel ve sorun olduğunu söylemlerinde özellikle anlatmıştır. Kutsal topraklara göç eden, İbranice konuşan ve eski çağlardaki gibi toprağı ekip biçen Yahudilerin Mesih'in gelişine zemin hazırlayacağının üzerinde çokça durmuş ve bunu elinden geldiğince Yahudilere anlatmıştır. Minhat Yehudah (Yehuda'nın Teklifi) adlı kitabında Osmanlı, İngiltere ve Fransa devlet yöneticileri ile görüşülerek, kutsal topraklardan

toprak istenmesi gerektiğini siyasi anlamda ifade etmiştir. Alkalai'nin bölgeden arazi alımı için bir fon kurma fikri hayata geçirilmiş ve bu fon ile ilk olarak 1860 yılında Kudüs surlarının dışındaki yer alınmış. Burada ‘‘Miskenot Şaananim (Shaananim) Huzurlu Evler’’ Yahudi mahallesinin kurulmasıyla kısa süre de düşünceleri hayata geçirilmiştir (Türem, 2019, s. 30).

Mitnagedim düşünce disiplininden olan Rus bölgesi hahamları da Doğu Avrupa hahamlarının yolunu izleyerek yeni bir mesih anlayışıyla hareket etmişlerdir. Antisemitizm ve pogromlara (Rusya'daki Yahudi Katliamı) karşı çözüm arandı. Mitnagedim disiplininde eğitim görmüş Bialystok haham Samuel Mohilever (1824-1898), Musevilerin kutsal Filistin topraklarına yerleşmesinin Mesih'in kurtuluşunu hızlandıracağını da düşünüyordu. Özellikle 1881'deki Rus pogromundan Galiçya (Polonya-Rusya) sınırına kaçan on binlerce Musevi'nin geleceği hakkında Lviv'de (Ukrayna) yapılan toplantıya katılarak Yahudilerin Filistin bölgesine gitmelerini önerdi. Mohilever, Filistin'e yerleşerek Yahudi düşmanlığından kurtuluşu gördü ve ardından Fransa'da Baron Edmond de Rothschild ile bir araya geldi. Rothschild'i Filistin'de toprak edinmeye ve bir koloni kurmaya ikna etmeyi başarmış. Böylelikle Baron Edmond de Rothschild, hayatının sonuna kadar Siyonizm'e maddi olarak katkıda bulunmuştur (Türem, 2019, s. 31).

Filistin aynı zamanda, Asya, Avrupa ve Afrika’nın kesiştiği, jeopolitik açıdan Hindistan yolunun en önemli noktasında bulunan bölgelerden biridir. Filistin, başta Süveyş Kanalından geçecek gemilerin güvenliği olmak üzere, askeri, siyasi, ekonomik ve dini birçok özelliğinden dolayı, İngilizler açısından da önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenlerden dolayı, Filistin’ de kurulacak bir Yahudi devleti, İngilizlerin çıkarlarına da hizmet ediyordu. Bundan dolayı Yahudilere mutlak yardım sözü de veriyorlardı. Siyonizm’in 19. yüzyılda alevlenmesinin bir başka nedeni de, Avrupa’daki milliyetçilik akımının etkisiyle ortaya çıkan, bütün milletlerin kendi kaderlerini kendi belirleme hakkına sahip olması fikridir. Devleti olmayan bir halkın, halkı olmayan bir devlet arayışı içinde olan Yahudiler, dini öncelik ve politik bir kararlılık ile Filistin’de bir devlet kurma çabası içinde olmuşlardır. Siyonizm’in ilk ciddi olayı, Sir Moses Montefiore’nin Filistin’de zirai koloni kurması ve Kalscher ile Alkalai’nin Filistin’de kolonizasyona başlamalarıdır. Alman düşünür Eugen Dühring’in ‘‘Die Judenfrage als Frage der Rassenschädlichkeit für Existenz, Sitte und Kultur der Völker’’ kitabına göre, 1870

yılında Uluslararası İsrail Birliği tarafından Mikveh Israel zirai okulu kurulmuştur. Aynı zamanda 1881 yılındaki Rusya'daki pogromlara karşı kurulan Hibbat Zion Hareketi, 1884 yılında Kattowitz Konferans'ında Hibbat Zion Hareketi olarak Rusya'da kurularak, Filistin'de ziraat yapılması için kolonizasyon oluşturma çabası içinde olmuştur. Parasal olarak da Baron Edmond de Rotschild, bu kolonilere önemli destekler vermiştir (Manaz, 1983, s. 15-16).

Zengin Yahudilerin, koloni satın alma hareketlerine rağmen, 1850 yılında Filistin'in nüfusu yaklaşık 350.000 kişidir ve bu nüfusun yaklaşık olarak %85'i Müslüman, %11'i Hıristiyan, % 4'ü Yahudi' dir (Deeb II, 2013, s. 1).

Fransız İhtilali'nden sonra, özellikle Batı Avrupa'da, farklı dinden olanların yasa önünde eşitliği fikri yayılıp din ikinci plana geçince, Yahudi halkı da bulundukları toplumlarda siyasi-kültürel ve idari haklar elde edip, bulundukları toplumlarla birleşmeye kaynaşmaya başladılar. Doğu Avrupa'da ve özellikle Çarlık Rusya'sında hem Hıristiyan toplum, hem de devlet temelli baskılar nedeniyle çatışmalar yaşanmaya başladı. Zira bu nedenle, 70 yılında Romalılar tarafından sürgün edilmiş Yahudilerde de ilk defa Avrupa'dan özellikle de Doğu Avrupa'dan Filistin'e göç düşüncesi ve göç teşkilatlanması filizlenmiştir. Çarlık Rusya'sında bazı gruplar oluşmaya başlamış ve Hovevei (Hibbat) ile Siyon (Siyon Severler) grupları oluşan en önemli gruplardır. Bu gruplar artan Rus baskısı karşısında, Filistin'e sistemli göçün fikrini seslendirmeye başlamış. Siyonist ideolojinin hayata geçmesinden önce de, fırsat bulduklarında da Filistin'e kutsal göç (Aliyah) olayını fiili olarak gerçekleştirmişlerdir (Karaman, 2009, s. 329).

Aslında bu dönemde en yoğun göçler Batı Avrupa ve Amerika'ya olmasına karşın, Siyon Severler Hareketi siyasi Siyonizm'in doğuşuna öncülük etmiştir. 1890'larda siyonizmin özellikle siyasi siyonizmin kurucusu kabul edilen Theodor Herzl (1860-1904) tarih sahnesine çıkmış, Hibbat ve Siyon Hareketleri de Avrupa'da hızlıca şubeler açarak yayılmaya başlamıştır. Siyonizm terimi, hareketin Avusturyalı önderlerinden Nathan Birnbaum tarafından ilk defa ortaya atılmıştır. Theodor Herzl ise, Siyonizm teorisini hayata geçirecek belli ölçüde siyasi bilinçlenmeye ulaştırırken, Hibbat ve Siyon Hareketindeki önemli bir kitleyi de, bu ideoloji için öncü olarak kullanmıştır. Siyasi Siyonizm'in başlangıcı Theodor Herzl'in 1896 yılında yazdığı '' Yahudi Devleti '' isimli kitabın yayımlanmasıyla başlar (Karaman, 2009, s. 329).

Bu arada siyasi Siyonistlerin kurulacak devletle ilgili dini konuları gündeme getirmemesi nedeniyle rabbi Reines önderliğinde Vilna (Litvanya) da rabbi Mohilever'in daha önce fikirsel temellerini attığı Mizrahi oluşumunu resmi olarak kurdular. 1902 yılında da ilk dini Siyonist kongreyi Ortodoks ve Ultra Ortodoks Yahudiler ile gerçekleştirerek, siyonizmin teolojik temellerine önem verilmesini sağlayan, fundamentalist bir grup oluşturmuşlardır (Türem, 2019, s. 32).

Filistin bölgesinin, Museviler tarafından sömürgeleştirilmesinde Alman Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan destek bulamayan Herzl, Siyonist fikirleri ile ilgili fiili girişimlerini, artık İngiliz İmparatorluğu'na yönelik yapma kararı almıştır. Bu nedenle takvim yaprakları 1902 yılını işaret ettiğinde İngiliz Hükümeti ile görüşmüştür. Roger Garaudy'nin Siyonizm ve Yahudilik kitabına göre İngiliz Hükümeti, Uganda'nın sömürgeleştirilmesi için Uganda topraklarının Siyonistlere bırakılması önerisiyle, 1903'te Theodor Herzl'e teklifte bulunmuştur. Theodor Herzl ise Uganda önerisini geçici bir çözüm olarak görmüştür. Ancak yine de bu teklifin ardından tetkik amacıyla Uganda'ya bir heyet de göndermiştir. 1904'te Theodor Herzl'in ölümüyle Siyonizm ikiye bölünmüştür. Politikler (Theodor Herzl'in düşüncesini uygulamak isteyen, Herzl taraftarı siyasi grup) ve Pratikler (Öncelikli olarak Filistin topraklarında yerleşim merkezi kurmayı ve Yahudi varlığına dayanarak, Osmanlı Devletinden özerklik istemeyi savunan fiiliyatta aktif grup) adlarıyla, Siyonist düşünce grupları ikiye ayrılmıştır. 1905 yılında Basel'de toplanan 7. Siyonist Kongre'de, pratikler grubu baskın grup olarak fikirlerini kabul ettirdiler. Pratiklerin fikirlerine göre kurulacak olan Yahudi Devleti, Filistin topraklarından başka bir yerde, asla ve katiyen kurulamazdı. Evet diyebiliriz ki İsrail'in kuruluşundaki son dönemeçte bu kararlılık İsrail Devleti'nin kuruluşunda son kararlı adım olarak da tarihe geçmiştir (Tokgöz, 2017, s. 190).

Pinsker gibi Herzl, bu kitabında antisemitizmin temel nedeninin Musevi (İbrani) ulusuna ait bir yurdun olmamasına bağlar. Çözüm olarak dünyanın herhangi bir yerinde Yahudi devleti kurulmadıkça bu acının bitmeyeceğini iddia etmiştir (Özalkan, 2017, s. 35). Yine bu eserinde dönemin Avrupa'sında giderek artan Yahudi aleyhtarlığını ve Yahudilerin dışlanmışlığını ele almıştır. Zira Fransa ordusunda, Yahudi bir yüzbaşının casusluk suçlamasıyla mahkûm edildiği Dreyfus Davası, diasporadan kutsal topraklar Filistin'e dönüşü ve Filistin'de Yahudi bir yurdun kurulması için önemli bir argüman olarak hedeflenmiş ve Avrupa kamuoyunda işlenmiştir. Theodor Herzl'in önderliğinde,

Siyonist hareket kurumsallaşarak Dünya Siyonist Teşkilatı kurulmuş ve 1897 yılında Basel'de ilk kongresini yapmıştır. David Vital'in The Origins of Zionism kitabında Herzl'in hatıratında bu kongreyle ilgili söyledikleri şöyledir: "Ben Basel'de Yahudi devletini tesis ettim. Bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyada bir kahkaha tufanı kopar. Fakat bundan beş sene, belki elli sene sonra muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır". Yahudiler, Dünya Siyonist Teşkilatı'nın düzenli kongreleri yoluyla, Aliyah (kutsal göç) ile geçici göçlerden farklı biçimde, yurtsuz ve dağınık yaşadıkları yerlerden ata yurtları Filistin topraklarına (Eretz Yisrael) siyasi bilinçle, planlı ve kalıcı olarak göç etmeye başlamışlardır (Karaman, 2009, s. 329).

Herzl'in Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi için özellikle Osmanlı İmparatorluğu padişahı II. Abdülhamit ile görüşmek için 1896 - 1902 yılları arasında 5 defa İstanbul'a gelip gittiği bilinmektedir. Süleyman Kocabaş'a göre, Theodor Herzl, İstanbul'a gelip gitmeden önce ön hazırlıklar yapar ve II. Abdülhamit'e yurtlarının sınırını, "Kuzeyde Kapadokya Dağlarından, güneyde Süveyş Kanalına kadar olan alanı kapsamalıdır, Davud ve Süleyman'ın Filistin'i olmalıdır" diye söyler. Nitekim daha sonra bu sınırların İsrail'in kurulmasında rol alan Ben Gurion ve diğer Siyonist Yahudilerce de sıkça ifade ettiği bir slogan olmuştur. Yine şunu da belirtmek gerekir ki bu çizilmiş hudutlar, aynı zamanda Eski Ahit'te (Tanah'ta) de altı çizilerek belirtilen yer Filistin bölgesidir. Theodor Herzl, II. Abdülhamit ile görüşmelerinde, Osmanlı maliyesinin çok zor durumda olduğunu ifade ederek bu topraklar karşılığında, Osmanlı hazinesine ciddi katkıda bulunabilecekleri teklifini götürmesine karşın menfi bir yönde sonuç alamamıştır. Mim Kemal Öke'nin ''Kutsal Topraklarda Masonlar, İhanetler, Komplolar, Siyonistler, Aldanmalar'' kitabına göre, Osmanlı padişahı II. Abdülhamit ise Polonyalı bir soylu olan Kont Philipp de Newlinsky aracılığıyla Herzl'e şu cevabı göndermiştir:

> ''Eğer Bay Herzl senin bana arkadaşım olduğun gibi bir arkadaşın ise, ona nasihat et, bu konuda bir diğer adım atmasın. Ben bir karış bile olsa toprak satamam. Zira bu vatan bana ait değil, milletime aittir. Benim milletim bu imparatorluğu savaşta kanlarını dökerek kazanmışlar. Onu kanlarıyla verimli kılmışlar. Bu toprak bizden sökülüp alınmadan evvel, biz onu tekrar kanlarımızla sularız. Benim Suriye ve Filistin alaylarının efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Onlardan bir tanesi dahi dönmemek üzere muharebe meydanlarında canlarını vermişlerdir. Türk İmparatorluğu bana ait değildir. Türk milletine aittir. Ben onun hiçbir parçasını veremem. Bırakalım Yahudiler milyonlarını saklasınlar. Benim imparatorluğum

> parçalandığı zaman, onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat bizim yalnız cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir vücut üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem'' (Kızıloğlu, 2012, s. 47-48).

Bununla beraber Siyonistlerin önünde iki önemli sorun daha vardır. Birincisi İbrani teolojisinde, Eretz Israel (Filistin) ile ilgili çok farklı dini hükümlerin olması ikincisi ise, Eretz Israel'in yani Filistin diyarının söylenildiği gibi halkı olmayan bir ülke olmamasıdır. Yahudi din adamlarının ortaya koyduğu söylemlere (ananelere) göre sürgün ya da kutsal sürgün Aliyah, sadece tanrının takdir ettiği zamanda Mesih'i göndererek bitirebileceği bir olgudur. Geri dönüş ancak Mesih ile meşru ve vicdani olabilirken, Babil Talmud' undaki üç yemin anlamına gelen "Şaloş ha-Şvuot" yemini geri dönüşün ancak Mesih ile meşru olabileceği, o zaman Eretz Israel' in hak edilerek bir daha Yahudilerin elinden çıkmayacağı bir toprak parçası olması açısından da önemlidir. Açıklamak gerekirse bu üç yemin şunları içermektedir: İsrail topraklarına örgütlü bir şekilde dönmeme, uluslara başkaldırmama ve ulusların İsrail'e aşırı derecede tabii olmamasını içermektedir. Zaten burada ifade edilen üç yemin ve Mesih inancı, Musevi (İbrani) milletinin yüzyıllar boyunca imkân bulmalarına rağmen Filistin topraklarına, Eretz Israel'e geri dönüş yapmamalarının ve sürgünü kabullenmelerinin nedeni olmuştur. Bu nedenle daha sonra Siyonizm'e destek olmalarına karşın, başlangıçta Siyonizm'e destek vermemişlerdir. Yahudilerin Filistin'e göç etmemelerinde, bu dinsel (inanç) durumun yanı sıra toplumsal ve iktisadi nedenlerin yanında bölgedeki savaş ortamı da etkili olmuştur (Karahan, Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar, 2021, s. 201).

Bu arada Mesih iddialarının toplumda yarattığı olumsuzluklar nedeniyle Yahudilikte iki farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bunlar Hasidim ve Mitnagedim'dir. Yahudi düşünce ekolleri olan Kabala ve 1534 ile 1572 yılları arasında yaşamış haham Isaac Luria'nın modern kabala anlayışı Lüryanik düşünce öğretilerinin etkisiyle geleneksel Mesih inancı bu okullar tarafından yeniden yorumlanmıştır. Yahudilerin Tanrı'nın Mesih'i göndereceği zamanı beklemeden kutsal topraklara göç edenler Hasidim mistik geleneğine sahip olanlardır. Orada ibadet, tövbe ve hayırsever davranışlara odaklanan bireysel hareketler yaparak Mesih'in gelişini hızlandıracaklarını iddia ederek kutsal topraklara göç etmişlerdir. Hasidim'e karşı Mitnagedim düşünce tarzı yer aldı. Mitnagedim ekolü, tanrı Yehova'nın Mesih'i göndereceği zamanı beklemeden harekete geçilmesi gerektiğini belirtirken, Hasidim'deki gibi dini ayinlerin yeterli olmayacağını,

kutsal topraklarda tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi gerektiğini, Kudüs'ün yeniden imar edilmesi gerektiğini ve kutsal sürgünden sonra Yahudilerin Filistin'de toplanması gerektiği fikirlerine sahiptirler. Çünkü bu şekilde Mesih'in gelişi hızlandırılacaktır. Yine Mitnagedimciler de Hasidikler gibi küçük gruplar halinde kutsal topraklara daha ufak gruplar halinde göç etmişlerdir (Türem, 2019, s. 29).

Leon Pinsker'in kurduğu Hovevei Zion (Siyon Aşıkları) ve daha sonra ona bağlı olarak kurulmuş olan BILU (İbranice olarak ifadesi Beit Ya'akov Lekhu Ve-nelkha - Yakub'un Evi Hadi Gidelim) Siyonist örgütlerinin desteğiyle; 1882'den 1903 yılına kadar çoğunluğu Rus İmparatorluğundan olmak üzere geriye kalan az sayıda Doğu Avrupa ve Yemen'den gelen 30.000 kişi Filistin'de Baron Rothschild'in kurduğu yerlere kolonilere yerleştirilmiştir (Türem, 2019, s. 31).

Basel'de toplanan ikinci kongre 1898 yılında Yahudi Sömürge Emniyet Sandığı Şirketi'ni kurmuş. Sonrasında da Sömürgeleştirme Komitesi faaliyete geçmiştir. 1901 yılında oluşturulan Yahudi Millî Fonu, Siyonist devletin hedefini gerçekleştirmekte en önemli rolü oynamış ve kalıcı toprak alımı politikasına geçmiştir. 1920 yılında Yahudi Millî Fonu'na bağlı yan bir kuruluş olarak Filistin Toprak Geliştirme Şirketi kurulmuş ve toprak alımına devam etmiştir (Karaman, 2009, s. 330).

Aslında bu noktada belirtmek gerekir ki başlangıçta Filistin'e göçün dini Siyonizm özellikli olduğudur. Dini Siyonizm, İsrailli mistikler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu inanç hali, Yahudileri bir kurtarıcı Mehdi beklentisi içine sokmuştur. Bu öngörüye göre ahir zamanda Mehdi zuhur edecek, böylece Allah'ın yeryüzündeki hâkimiyeti başlayacak ve dünyadaki bütün ırklar tek bir ırkta birleşecektir. (Yaratılış XII,3) Tüm insanlık tek bir gerçek etrafında toplanacak. ("Senin liderliğin altında tüm ırklar kutsanacak. Çünkü sesimi dinledin" Genesis XXII,18). Böylelikle tüm insanlar İncil'de de anlatılan İbrahim ve Musa peygamberlerin hikâyelerinin anlatıldığı yere geri döneceklerdir (Garaudy, 2015, s. 8-9).

Her şeyden önce, dini Siyonizm'in aksine Theodor Herzl, sonuna kadar kaskatı bir düşünce içerisindedir. Yahudiliğin bir din olduğunu söyleyenlere karşı amansız bir savaş verir. Siyasi Siyonist görüş açısından Yahudiler ilk öncelik olarak, her şeyden önce bir millettir. Bunu özellikle İsrail Devletinin temel kuruluş yasalarında daha fazlasıyla göreceğiz. Yine bu yasalarda Yahudi kelimesinin ifade ettiği şey ‘‘etnik grup’’ ile ‘‘din’’

kavramı arasında gidip gelmektedir. Theodor Herzl, bu Siyonizm problemini çok yeni bir tarzda ortaya koyarak onu dini yönden ele almamış, bu problemi politik bir şekilde ele almıştır. Dreyfus olayından esinlendiğini söyleyen Theodor Herzl, bu olaydan şu sonuçları çıkarmıştır.

1-) Yahudi halkı dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar tek bir halktan meydana gelmektedir.

2-) Tarihte hemen her dönemde işkenceye uğramışlardır.

3-) İçlerinde yaşadıkları hiçbir toplumla hiçbir zaman kaynaşmamışlardır (Garaudy, 2015, s. 9-10).

Theodor Herzl bu sorunları çözmek için ise şu çözüm yollarını düşünmüştür:

1-) İlk önce Rus İmparatorluğu ve Doğu Avrupa ülkelerinde olmak üzere Batı'da giderek hissedilen asimilasyonu kabul etmemek yani çözülmeyi reddetmek.

2- İbrani inancını ve kültürünü yayacak bir inanç merkezi oluşturmayı değil, "Yahudi kökenli bir devlet" kurmayı amaçlamak ve hedef edinmek. Bütün Yahudileri bu devletin sınırları içinde birleştirmek. Bunun için Avrupa'da ortaya çıkan Milliyetçilik hareketinin gücünden istifade edilmesi gerektiği belirtilmiş ve bundan faydalanmayı ifade etmiştir. Burada anlatılan milliyetçilik tüm gücüyle kendisini Almanya'a göstermiştir. Bu nedenle Cermen kültürünün izleri Herzl'de güçlü bir şekilde hissedilmiştir.

3-) Kurulacak devlet ‘‘dolu olmayan-boş’’ bir arazi üzerine kurulmalıdır. O dönemde hâkim olan sömürgecilik anlayışına uygun olarak, üzerine kurulacak devlet kurulurken yerli halkın dikkate alınmayacağını belirtir. Theodor Herzl ve ondan sonra siyasi Siyonizm'i yürütenler, tüm siyasi görüşlerini emperyalizmin bu en önemli ilkesi üzerine inşa ettiler. Bu sömürgecilik ilkesi sonrasında bu Siyonist yatırımın geleceğine hâkim olmuştur. Sonrasında kendinden doğan İsrail Devleti'nin mihenk taşı olacaktır (Garaudy, 2015, s. 10-11).

Siyonistler, Yahudi halkına ataları İbrahim peygamber gibi Filistin topraklarına göç etmeleri gerektiğini, Musa peygamber ve onun takipçileri gibi kölelik evinden çıkmaları gerektiğini söylemiş. Bu göç ve çıkışın ataları gibi Filistin'e doğru olması gerektiğini belirtmişlerdir. Zira Tanrı Yehova ‘‘ İbrahim'e keşiş olmak için ıssız bir

ülkeye değil, Kenan ülkesine gitmesi emretmişti ’’ (Novak, 2015, s. 126). Ergun Göze’nin ‘‘Siyonizmin ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herlzl’’ kitabına göre, başta Theodor Herzl olmak üzere birçok Siyonist, Musa peygamberi taklit etmiş; “Ben de halkımızın geleneksel iç acısını dindirmek için bir hamle yapıyorum. Onlara önderlik edip Mev'ud Arz'a götüreceğim. Bunun bir hayal olduğunu düşünmeyin…” Ancak bununla birlikte birçok Siyonist gibi Haham Reines’ da, diasporada yaşayan Yahudilerin yozlaşmasına son vermenin tek yolunun Filistin'e göç etmek olduğunu söyleyerek birçok girişimde bulunmuştur. "İsrail'in Tevrat'ına göre İsrail Toprağındaki İsrail Halkı..." retoriği daha sonra çok popüler Siyonist söylemlerden biri olmuştur (Karahan, Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar, 2021, s. 200).

Theodor Herzl, Yahudi devletini Baron Hirsch’in önerdiği gibi ister Arjantin’de, ister Britanya Krallık hükümetinin görüşlerine uygun bir biçimde Uganda’da kurabilirdi. Buna karşın Herzl’ in ‘‘Sömürgeci’’ karakteri ile tanınan Cecil Rhodes’e akıl danışması düşündürücü olduğu gibi, bu durumun Herzl’ in ilgisini çektiği ve Herzl’in Siyonist fikirlerini etkilediği de açıktır. Her ne kadar siyasi siyonizm kurulacak devletin Filistin’de olmasını tercih etse de; Siyon’un Dostlarının beğenisini kazanacak ve kendisi inanmasa da dinsel bir geleneğin desteğine sahip olacaktı. 1917 yılındaki ‘‘Balfour Bildirisi’nde’’ Britanya Krallık hükümeti Filistin’de ‘‘Millî bir Yahudi Devletinin’’ kurulmasından yana olduğunu bildirirken, yerli bir halkın varlığını göz önünde bulundurmuyordu. Siyasi siyonizmin yöneticileri de, bu bildiriden derhal yararlandılar ve Siyonist bir devlet için yerli halkı hiç dikkate almadan, Yahudi Devleti kurulması gayesine yöneldiler (Garaudy, 2015, s. 11). Zira İngiltere Dışişleri Bakanı James Arthur Balfour yayımlamış olduğu bu bildiri için ‘‘Filistin’deki Filistinlilerin umut ve isteklerini görmezlikten geldik. Bu eski topraklarda oturan 700.000 Arap’ın istek ve düşüncelerinden daha önemli olan şey bizce Siyonizm’dir” diyerek, çok açık olan bir gerçeği kendisi de ifade etmiştir (Tokgöz, 2017, s. 191).

Amerika Birleşik Devletleri başkanının da onayı alınarak, İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour’un, 2 Kasım 1917’de Filistin’de yurt edinmek isteyen Siyonist Dernekler Federasyonu adına Lord Rotschild’a yazılan, mektup şeklindeki belgede; hükümetlerinin, millî bir yurdun Filistin’de kurulmasının olumlu karşılandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu belgede İngiliz hükümetinin, Filistin’de mevcut Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dini haklarına bir zarar getirilmeyeceği güvencesi verilerek, Yahudi devletinin kurulması

için ellerinden gelen tüm gayreti esirgemeyecekleri de belirtilmiştir. Macaristan doğumlu Rus asıllı Yahudi yazar Arthur Koestler'in çarpıcı tanımlamasıyla, ''bir ulusun ikinci bir ulusa üçüncü bir ulusun ülkesini ciddi biçimde vaat etmesi'', bu belge ile oluşturulurken; İngiltere henüz Filistin üzerinde ne egemenlik ne de sömürgecilik ve diğer tasarruf haklarına sahip bir ülke değildi. Ayrıca o tarihte Filistin nüfusunun %90'ı Arap ve toprağının ise sadece %2'si Musevi (İbrani) halkının mülkünde olan bir devlet idi (Karaman, 2009, s. 330-331).

Siyonizm' in nüfus ve toprak bakımından Musevilere uzak bir ülkede iki dünya savaşı sürecinin sonunda devlet oluşturma noktasına nasıl gelindiğini anlamak için, İngilizlerin rolünü iyi anlamak gerekir. Londra'nın Siyonizm'i destekleme kararının arkasında emperyalist bir hesap olduğu kesin olduğu gibi ayrıca Protestan kültürünün, Musevilerin (Yahudilerin) topraklarına geri dönüşünü tasvip eden tutumu da etkili olmuştur. Filistin'de Yahudi yerleşim yerleri oluşturulurken Hıristiyan Siyonizm'i ve İngiliz emperyal elitlerince sağlanan yardım, ciddi bir koruma yaratmıştır. Böylece 2. Dünya Savaşı'na kadar İngiltere sömürgeciliği veya yayılmacılığının desteğiyle, Filistinli siyasal toplumunun bel kemiği kırılmış. Siyonizm'in zaferine giden yolu sonuna kadar açmıştır (Karaman, 2009, s. 331).

Sömürgeci emperyalist ülkelerin hepsinin bir hesabı vardı. Bu ülkelerin hepsi sömürge kolonilerine gidecek en kestirme denizyolunun güvenliğini güvence altında tutmak istiyordu. Bunun için Filistin ve Mısır bölgeleri çok önem arz ediyordu. Kara üzerinde stratejik öneme sahip bu bölgeler için kıyasıya bir mücadele içine girmiş olan dönemin güçlü devletleri İngiltere ve Fransa Hıristiyan'dılar. Fransa Katolik mezhebinden olduğu için bu bölgelerdeki Katolik Hıristiyan nüfusu kendi tarafına çekmek için daha avantajlı gözüküyordu. Protestan Anglikan İngiltere İmparatorluğu ise dezavantajlı gözüküyordu. Rus İmparatorluğu ile başı dertte olan Yahudiler de katliamlardan kurtulmak için kendilerine vatan arayışına girmişlerdi. Theodor Herzl işte bu noktada vatan arayan kesimin sesi olmuştur. Birinci Siyonist Kongresi ile de tüm vatan arayışındaki Yahudileri birleştirmiş. Bu kongre sırasında kurulan Dünya Siyonist Teşkilatı'nın başkanı da olmuştur. İşte tam bu noktada sanayi devrimleriyle süper gelişmeler sağlayarak dönemin hegemonik süper gücü olan İngiltere, Evanjelistler sayesinde sömürgelerinin güvenliğini güvenceye alacak çıkış yolunu da Yahudiler üzerinde görmüş ve Yahudilere ilgi göstermeye başlamıştır. Dönem dönem Filistin'e göç

edip koloniler kuran Yahudilerle, ortak menfaatte buluşabileceğini görmeye başladığından, işbirliği içinde olmuştur.

3.3. Balfour Bildirgesi Dönemeci

Restorasyon doktrini Hıristiyan Siyonizm'i olarak ifade edilirken, Yahudi Siyonizm'ini destekleyen, onun oluşumuna fırsat veren, bir bakıma da onu başlatan ana etken görülmüştür. Bazı araştırmacılar, Evanjelistlerin 1840'lı yıllardan itibaren Yahudilere, Filistin topraklarına dönmeleri gerektiği fikrini empoze ettiğini ifade ederler. Bu fikri iddia ederek ortaya koyanların Hıristiyan Siyonistler değil de Restorasyonist ismiyle adlandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı Batı Avrupalı araştırmacı yazarlar olan Steven Paas, J.E. Gulbrandsen, Donald M. Lewis, Andrew Crome gibi isimler Fiziksel Restorasyon yaklaşımını Hıristiyan Siyonizm'i şeklinde nitelemiş ve bu yaklaşımı Yahudi Siyonizm'inin başlangıcı kabul etmiştir (Hasanoğlu, 2022, s. 122-126).

Bu arada şunu belirtmek gerekir ki, Hıristiyanların Siyonizm'e etkisi ilk başlarda Protestanlık kaynaklı mezhepler üzerinden olmuştur. Kutsal kitap Yeni Ahit'in yazınsal okumasını yeniden yapan Anglikan, Lutherci, Kalvinci ve Baptistler bunlara örnek olarak verilebilir. 19. yüzyılda popüler olmaya başlayan Evanjelik Hıristiyanlar, Siyonizm'e; Ortadoğu'da bir Yahudi devleti kurulması için değil, daha çok Filistin'e Yahudi göçü için yardım etmiş, karşılığında Filistin'de savaş ve kaos ortamı istemiştir. Yani ne kadar savaş ve kaos, o kadar destek. Ancak evanjelist Hıristiyanlar daha çok İsa Mesih'in ikinci ve üçüncü gelişi için, bu kaos ve savaş ortamını istemektedir (Kurtoğlu, 2014, s. 65-66).

1820 ile 1830'lardan itibaren Evanjelik Hıristiyanlar, Yahudilere ilgi göstermiş. Bu ilgi hem ekonomik hem de dini açıdan önem arz etmiştir. Ekonomik açıdan İngiltere hükümeti, sömürgeleştirme politikaları sayesinde Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmesine destek vermişlerdir. Zira bunun için Yahudi Ulusunun Filistin'e Dönüşünü Destekleyen İngiliz ve Yabancılar Cemiyeti, Yahudilerin Filistin'e Yerleşmesini Destekleme Derneği, Kutsal Topraklarda Yahudi Tarımsal Emeğini Destekleme Cemiyeti gibi organizasyonlar kurulmuştur. Eleanor Tejirian ve Reeva Spector Simon adlı yazarların ‘‘Two Thousand Years’’ adlı kitabına göre, ilk ve Avrupalı bir ülke olarak İngiltere, 1839 yılında Kudüs'te konsolosluk açmıştır. Zira yine belirtmek gerekir ki,

güçlü devlet özelliği göstermek için Kudüs'te diplomatik varlık göstermek emperyalist ve ulusal meşruiyet açısından önem arz etmiştir. Bu nedenle 1860 yılına kadar Prusya, Fransa, ABD ve Avusturya'da Kudüs'te konsolosluk açmıştır. Dini açıdan da birçok dini grupta kendi misyonlarına uygun olarak bölgeye yerleşmiştir. Mesela; German Templer hareketi bu dönemde toprak alarak, son günleri burada beklemeye koyulmuştur (Albayrak, 2019, s. 154-155).

İngiltere Hükümeti, Yahudileri himayesi altına alabilmek için bölgedeki tüm gelişmeleri kendi amacı için kullanmıştır. 1840 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır yöneticisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yı Suriye ve Rodos'taki İbranileri katletmekle suçlamış. Musevilerin İngiliz korumasında olduğu ilan edilmiştir. Hillel J. Kieval'ın ''Review of The Damascus Affair: Ritual Murder, Politics and the Jews in 1840'' kitabına göre, bu amaçla İngiliz Krallığı Suriye ve Rodos'taki Yahudi katliamlarını araştırmak için bu şehirlere bir heyet göndermiştir. 1840 yılında Şam'da Damascus Affair olarak bilinen olayda Katolik bir rahibin kaybolması sonrası Yahudilere katliam yapıldığı iddiaları İngiltere'de yankı bulmuş. Bu durum Evanjelik Hıristiyanların, fundamentalist Hıristiyanların, Quekerların ve kölelik karşıtlarının Yahudilerin yanında olmasına neden olmuştur. Cantenbury Piskoposu ve İskoçya Kilisesi, İngiliz hükümetini Musevilere sahip çıkmaya davet etmiştir (Albayrak, 2019, s. 154).

Kraliçe Victoria devrinde İngiltere'de Ortadoğu politikasının şekillenmesinde Dışişleri Bakanı ve Başbakan olan Lord Palmerston ile Lordlar Kamarası'nda görev yapan Lord Shaftesbury'nin yaklaşımları oldukça etkilidir. İngiltere'nin önde gelen evanjeliklerinden biri olan ve Lord Shaftesbury olarak bilinen Ashley Cooper, Tanrı'nın kadim ulus olarak gördüğü Musevilerin kutsal topraklara dönüşünün İsa peygamberin ikinci gelişini hızlandıracağına inanıyordu. Bundan dolayı Palmerston'ı ikna etmiş. 19. yüzyıl İngiltere'sinde Hıristiyan Siyonizm doktrininin kökenlerine değindi ve 1830'lar ve 1840'larda İngiliz Protestan evangelizmi içinde Hıristiyan Siyonizm'i olarak tanımlanan dini-politik doktrinin yükselişini tartıştı. Bu yıllarda Lord Shaftesbury'ın, Protestan evanjelik kimliğinin oluşumunda, Musevilik faktörünün etkisi olduğunu kendisi açıkça belirtmiştir. Lord Shaftesbury ve Londra Yahudi Topluluğu da Musevilerin Filistin'e dönüşünü ve Kudüs'te bir Anglikan kilisesinin kurulmasını desteklemiştir. Lord Shaftesbury, 1840'ta İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir mektupta Filistin'de bir Musevi (İbrani) devleti kurulmasını talep ediyordu. Günümüzde Siyonist Yahudilerin

çokça söylediği ‘‘Ulusu olmayan toprağa, toprağı olmayan ulus’’ sloganı Lord Shaftesburry’e ait sözlerdir (Albayrak, 2019, s. 151-153).

Aslında Siyonizm’in İngiliz siyasetiyle bağlantısı çoğu zaman Balfour Bildirgesi ile değerlendirilirken, 1917 yılından önceki İngiliz siyasetindeki Hıristiyan siyonizmin etkisinin bilinmemesi veya araştırılmaması olayları sağlıklı bir şekilde analiz etmemizi engellemektedir. Lakin Hıristiyan siyonizminin İngiliz evanjelik Protestan çevrelerinde yayılışı 1850’li yıllarda başlamış. Nitekim günümüzde Filistin topraklarının Yahudilileştirilmesinde en önemli ilk adım kabul edilen Balfour Bildirgesi, nitekim başlangıçtan daha çok bir bitiştir ve 19. yüzyıl boyunca geliştirilen Hıristiyan Siyonist ideolojinin dinsel ve politik bir tutumu olarak İngiliz aydın ve siyasi çevrelerinde yayılışının da bir sonucudur (Albayrak, 2019, s. 150).

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz Başbakanı Lloyd George Siyonistleri kendi saflarında savaşa çekebilmek için bazı girişimlerde bulunmuştur. Siyonist lider Chaim Weizmann ile görüşen Lloyd George, Yahudilerin İngiltere’ye her türlü maddi yardımları ve basındaki destekleri karşılığında; İngiliz hükümetinin savaştan sonra Siyonistlere Filistin’de yardımcı olacaklarını söylemiştir (Öke, 2006, s. 267). Yine Birinci Dünya Savaşı sırasında Yahudiler, özellikle Çanakkale cephesinde gönüllülerden oluşturdukları Siyon Katır Birliği ve 40. Kral Tüfekli Birliği ile İngiltere’ye destek vererek, Osmanlı devletine karşı savaşmışlardır. Lakin bu birliklerin kurulma amaçlarından biri de Yahudi ordusunun çekirdeğini oluşturmak ve bu eğitimli, disiplinli askeri birlikler ile Filistin’i ele geçirecek Yahudi devletinin silah gücüne sahip tecrübeli ordusunun temelini atmaktı (Alkhader, 2015, s. 84).

Bunun karşılığında savaş daha bitmeden de İngiltere Hükümeti’nin Balfour Bildirgesi ile Siyonistler, ilk defa yazılı bir belge ile istediklerini almışlardır. Ayrıca I. Dünya Savaşı sırasında kazanılan bu savaşma yeteneği, savaş bitiminde Yahudi gönüllülerinin teşkilatlandırılmasında kullanılmış. Yine bu gönüllü savaşçılar sayesinde, 1920’de yeni oluşturulmaya başlanan Yahudi silahlı gücü Haganah ciddi oranda güçlenmiş. Bu gönüllü faaliyetler sayesinde, daha sonraları Filistin’deki Siyonist amaçlara ulaşılmasında da zorluk çekilmemiştir (Karaman, 2009, s. 331). 1921 yılında Haganah silahlı örgütü, Yahudi Ajansı tarafından kuruluşunu tamamlamıştır. Bu örgüt, Filistin’deki Yahudi toplumunu ve Yahudi yerleşim yerlerini korumak amacıyla, Yahudi

Ajansı tarafından silahlı yeraltı faaliyetler yapılanması içinde olmuştur. Bu örgüt için akademisyen Marvan Jarar şunları söylemektedir: “Haganah Terör Örgütü, BİŞOF’u ve yerleşim yerlerini korumak amacıyla kuruldu. Aslında bir sonraki yıllarda bu terör örgütünden ayrılan gruplar Irgun ve Leyhi Terör Örgütleri gibi yeni Siyonist terör örgütleri kurdular. Bir bakıma Haganah Terör Örgütü tüm Siyonist terör örgütlerin temelidir, diyebiliriz”. Bu görüşü akademisyen Abdülsatar Kasım ve yine akademisyen Abdülrahman İbrahim de onaylamıştır (Alkhader, 2015, s. 85).

I. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz manda yönetiminin Filistin’de ilk olarak devlet öncesi atadığı hahambaşı Abraham I. H. Kook ise, dini Siyonizm’i Mesihçi bir tutum içerisinde ele almış ve yerli Filistin halkına nefret dolu fundamentalist bir Yahudi yaklaşımının temelini oluşturmuş. Devamında da Musevilerin Avrupa’dan en hızlı bir şekilde çıkış yapmalarını isteyerek, aksi takdirde yok olacaklarını iddia etmiştir. Hahambaşı Abraham I. H. Kook, Eretz İsrail olgusunu ve Filistin topraklarını milliyetçi bir zemine oturtmuştur. Allah'ın sonsuza dek kendilerini gördükleri kutsal topraklar Filistin'e geri dönmemesini de "toprağın adını kirletmemek" şeklinde yorumlamıştır. Hahambaşı Abraham I. H. Kook’a göre Siyonist Yahudiler toplu olarak bütün bir şekilde Filistin'e döndükleri zaman, tüm güçlerini göstererek ulusal direnişlerini gerçekleştirebileceklerdi. Bu nedenle Siyonistlerin kutsal sürgünü sonlandırmak için, Yahudi halkını Filistin’e (Eretz Israel) göç ettirebilmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir (Karahan, Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar, 2021, s. 200-201).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru İngilizlerin 1917'de Filistin'i fiilen kontrol altına almasının ardından, 19-26 Nisan 1920 tarihlerinde yapılan San Remo Konferansı ile Filistin'in Büyük Britanya Krallık manda yönetimi altına alınması garanti altına alındı. Milletler Cemiyeti Konseyi’nin kararıyla, 24 Temmuz 1922 yılında alınan 28 maddelik Milletler Cemiyeti kararıyla Filistin'deki Büyük Britanya Krallığı manda yönetiminin başlıca esasları belirlenmiştir. Devamında Milletler Cemiyeti Konseyi, 16 Eylül 1922'de Filistin'in İngiliz mandası altındaki sınırlarını onaylamıştır. Onaylanan bu sınırlar şöyledir. Kuzeyde Akdeniz kıyısında Ra's en-Nakura'ya ve kuzeydoğuda Banyas'a uzanan bir hat buradan güneye dönerek Tiberya Gölü, Şeria Nehri ve A'raba Vadisi ve Ölü Deniz'den Akabe Körfezi'ne kadar uzanır ve sonra kuzeybatıya, Akdeniz kıyısındaki Han Yunus'a döner. Han Yunus’un güneyinde Tel Refah'a ulaşır ve Filistin'in sınırlarını oluşturur. Sınırlar içinde kalan tüm Filistin bölgesinin toprakları 26.319

km^2'dir (Armaoğlu, 2017, s. 17). Siyonist bir figür olan Sir Herbert Samuel, Filistin manda idaresine İngiltere tarafından ilk İngiliz yüksek temsilcisi olarak atanmıştır. Yine aynı kitabın devamında Amerika Birleşik Devletleri'nin, 21 Eylül 1922'de aldığı kararla Filistin'de bir Musevi yurdu kurulmasını kabul ettiğ ve siyasi Siyonizm'in en büyük destekçilerinden biri olduğunu dünyaya ilan ettiği yazılıdır. Amerika Birleşik Devletleri, 3 Aralık 1924'te İngilizler ile bir anlaşma imzalayarak Filistin bölgesi üzerindeki İngiliz mandasını tanımıştır. Bu sözleşmenin en önemli maddesi olan 7. maddesinde ise; Britanya'nın Filistin mandası konusunda alacağı her türlü kararı ABD'nin onaylaması şartı bulunuyordu. Bu madde ile ABD, Filistin rejimiyle ilgili her türlü gelişmede söz sahibi oluyordu (Kızıloğlu, 2012, s. 52-53).

Filistin'in manda yönetiminin İngiltere'nin elinde olması, 1920 ile 1948 yılları arasında İngiltere'ye çok ciddi sorun oluşturmuştur. Çünkü Filistin toprakları 1. Dünya Savaşı sırasında Mekke Emiri ve Hicaz Arap Devleti Kralı Şerif Hüseyin'e vaat edilmişti. Ayrıca bu topraklar Şerif Hüseyin şahsında Araplara vaat edilmiş bir topraktı. Burayı Yahudi göçmenlere açmakla, bu topraklar Araplardan koparılmış olurken, üç semavi dinin kutsal toprakları aynı zamanda Araplardan koparılarak Yahudilerin oluyordu. Gerçi Filistin Arapları, Balfour Bildirgesi sonrası İngiltere manda yönetiminin başlamasıyla ilk günden mücadeleye geçmiştir. Böylelikle ortaya çıkan son durum nedeniyle günümüze kadar süren Arap-Yahudi çatışmasının fitili de ateşlenmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki 1919-1939 tarihleri boyunca Filistin sorunu Yahudilerin, Balfour Bildirgesini fiiliyata çevirme ve devlet kurma çabalarına karşılık olarak; Filistinlilerin bu bildirgeyi etkisiz hale getirme çabası oluşturmuştur. Ayrıca Musevilerin Filistin'e daha fazla Musevi (İbrani) göçü sağlama çabasına karşılık, karşı taraf olarak Filistinlilerin bu göçleri engelleme çabası ve Wilson İlkeleri gereğince Arap ve Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu bağımsız bir Filistin kurma mücadelesi olmuştur (Kızıloğlu, 2012, s. 53-54).

Filistin'e göçlerin sonunda, Filistin'de Arap-Yahudi karışıklığı karşısında İngiliz manda yönetimi Yahudiler ve Araplarla bir denge politikası içinde olmaya çalışırken, Araplar bu siyasetin karşısında yer almışlardır. Çünkü Araplar, Yahudileri taraf olarak görmemiştir. Muhatap olarak Yahudileri değil, İngiliz manda yönetimini taraf olarak gören bir tavır takınmışlardır. İngiliz manda yönetimi ise Arapların aksine Yahudileri taraf olarak görüyor ve onları muhatap almışlardır. Bu farklı tutumlar nedeniyle, Araplar

ile İngiliz manda yönetimi arasında çatışmalar meydana gelirken, özellikle Filistinli Araplar ile Yahudiler arasında da çok ciddi çatışmalara dönüşmüştür. Bu çatışmalar, 1920 ile 1939 yılları arasında şiddetlenerek devam etmiştir. 1920-1933 yılları arasındaki çatışmalar, Arapların sıkı bir dayanışma ve örgütlenme içerisinde olmamasından dolayı daha çok mahalli çapta ve dağınık olmuştur. İngiliz manda yönetimi ise çatışmaları askeri yöntemle durduracağını düşünmüş ancak engelleyememiştir (Kızıloğlu, 2012, s. 54).

1929 yılında Kudüs'te Yahudi Ajansı (Jewish Agency) kurulurken; Yahudileri kutsal topraklarla irtibatlandırmayı ve kuvvetli bir Yahudi geleceği için Yahudileri desteklemeyi amaç edinmiştir. 1931 yılında Ajansın icra komitesi başkanı Chaim Weizmann olmuş, onun komite başkanı olmasıyla Ajans, Dünya Siyonist Örgütü'nün Filistin ofisi gibi faaliyet göstermiştir (Medoff ve Waxman, 2009, s. 67). İsrail Devleti'nin 1948 yılında kurulmasından sonra örgüt dünyadaki Yahudilerin İsrail'e getirilmesinde ve yerleştirilmesinde öncü olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Ajans günümüzde ise daha çok İsrail'e yerleşen Yahudileri maddi olarak desteklemekle beraber, Yahudilerin yaşadığı ülkelerdeki Yahudi kimliğini koruması için maddi destekte bulunmaktadır (Sonuç, 2017, s. 19).

1929 yılı ayaklanmaları sonrasında İngiltere Walter Shaw başkanlığında bir hukukçular ve Sir John Hope Simpson başkanlığında bir ekonomistler heyetini incelemelerde bulunmak ve rapor hazırlamak üzere Filistin'e göndermiştir. İki ayrı komite de 3'er aylık incelemelerin sonucunda birer rapor hazırlamıştır. İngiltere, 1930 yılı Ekim ayında hazırlanan ve duyurulan Passfield Beyaz Kitabı ile Arap görüşlerini de dile getiren ilk ve tek belgeyi yayınlamıştır. Siyonizm'i emperyalizm (yayılmacılık) olarak görmüş olan ve sosyalist görüşe sahip Lord Passfield'in raporunda, Arap-Musevi milleti (ulusu) işbirliğine dayanan bir siyasi yönetimi, sonuç olarak tavsiyede bulunmuştur (Bozkurt, 2008, s. 51-53). Ayrıca raporda Yahudilerin Filistin topraklarına göçünü ve Yahudilere toprak satışının sınırlandırılması gerektiğini de belirtmiştir (Kasalak, 2016, s. 73).

Passfield Beyaz Kitabı, Siyonist Yahudilerin hoşuna gitmemiş ve büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Bu tepkiler nedeniyle, Weizmann Dünya Siyonist Teşkilatı başkanlığından istifa etmiştir. Beyaz kitap nedeniyle Yahudiler birçok protestolar yapmış ve bu protestolar nedeniyle İngilizler geri adım atmış. İngiliz Başbakanı Mac Donald 13 Şubat 1931'de Weizmann'a yazdığı bir mektupta, İngiltere'nin Balfour Bildirgesini

desteklediğini ve bu yöndeki politikalarının devam edeceğinin sözünü vermiştir (Bozkurt, 2008, s. 54-55). Bu durumun ortaya çıkmasıyla Beyaz Kitab'ın Araplar açısından artık bir önemi kalmamış ve yeniden Arap protestoları başlamıştır. İngiliz manda yönetimi de, bu protestoları yine çok sert önlemlerle bastırmıştır (Kasalak, 2016, s. 73).

1933 yılında iktidara gelen Hitler aslen bir Yahudi olmasına karşın Almanya'da ve Avrupa'da Yahudi istemeyen bir politika izliyordu. 1930'dan 1941 yılına kadar küresel kapitalist şirketlerin Almanya'ya ciddi yatırımlar yapması, Almanya'da Hitler'in Nasyonal-Sosyalist ve Aryan ırk politikası için zemin hazırlamış (Törüner, 2015). Böylelikle Avrupa'da 1920 ile 1930 yılları arasında gittikçe kuvvetlenen antisemitizm ve Alman Nasyonal-Sosyalist partinin politikaları nedeniyle yeni Yahudi göç dalgasına sebep olmuştur. Almanya'da ve Avrupa'da istenmeyen Yahudiler Filisitin'e göç etmeye başlamıştır. Nitekim bu durum tam da Siyonistlerin istediği bir durumdu. Çünkü Siyonistler, kutsal toprakları istiyordu ancak bu topraklarda oturacak Yahudi'yi de bulması gerekiyordu. İşte tam burada iktidara geldikten kısa bir süre sonra Almanya'daki Nasyonal-Sosyalist partisi Siyonistlerle ''Göç'' belgesi imzaladı ve bu anlaşma gereğince 50.000 Alman Musevi vatandaşı Filistin'e göç etmiştir (Gurbanov, 2018, s. 156).

Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler' in müttefiki olarak onlara destek veren Siyonist Yahudiler, bunun karşılığını savaşın sonunda fazlasıyla alıyor ve müttefik olan Siyonist Yahudileri ödüllendiriyordu. İlk defa savaşlarda birbirine destekte bulunanlar, savaş sonrasında diğer müttefikini ödüllendirmiyordu. Burada sorun olan sadece bir toprak verilmesi değildi. Sorun olan milleti ile beraber bir coğrafyanın, milleti yokmuş gibi başka bir müttefike verilmesiydi. Bu yüzden Yahudilerin bu yerli halktan kurtulması gerekiyordu. Ama bu o kadar kolay olmayacaktı. Yeterince planlı ve programlı çalışmalar yapmaları gerekiyordu. Böylelikle azınlık pozisyonundan devleti kuracak çoğunluğa ulaşmaları gerekecekti. Karşılarında daha önce İslam uygarlığının bir parçası olmuş Filistinli Araplar vardı. Daha kolay ele geçirile bilinecek daha ilkel toplumların elinden alınacak coğrafyalar yerine burayı tercih etmişlerdi. Bu kadar zor bir coğrafyayı vaat edilmiş toprak olduğu için, atalarının toprağı olduğu için seçmişlerdi. Artık Siyonist Yahudileri çok çetin bir mücadele bekliyordu. İngilizler için ise bir taşla iki kuş vurmak gibi bir şeydi. Hem Hindistan yolu müttefik Siyonist Yahudilere verilerek güvence altına alınıyordu, hem de Hıristiyanların yıllar boyunca savaştığı Müslümanlara yeni bir

düşman sunulmuş oluyordu. Bu durum Siyonist Yahudiler için bir başarı olduğu kadar, İngilizler için de müthiş stratejik bir adımdı.

3.4. Birleşmiş Milletler Taksim Kararı

Taksim Kararına gelmeden önce 2. Dünya Savaşı yıllarına baktığımızda İngilizlerin Beyaz Kitap'ın yayınlaması ile Musevi göçünü sınırlandırmasının ardından, Büyük Britanya karşıtı terörizm patlak vermiştir. Siyonist liderler savaş koşullarına birbiriyle çelişen iki farklı siyaset ile cevap vermiştir. Bir taraftan Nazi Almanya'sına karşı İngiltere'nin yanında savaşırken diğer yandan yayınlanan Beyaz Kitap nedeniyle de İngiltere'ye meydan okuyorlardı. İngiltere'nin Almanya'ya harp ilan ettiği günden itibaren Siyonist liderler Birleşik Krallığa bağlılığını ilan etmiş. Yahudi Bürosu başı olan ve Filistin seçilmiş en üst yöneticisi pozisyonundaki Ben-Gurion şu ifade de bulunmuştur: "Almanlara karşı İngiliz ordusuyla beraber sanki Beyaz Dosya hiç var olmamış gibi savaşmalı; Beyaz Dosya'ya karşı da adeta Almanya ile harp yokmuş gibi mücadele etmeliyiz" (Tekdal Fildiş, 2012, s. 340).

Siyonist liderler, milli bir Yahudi vatanı kurulabilmesi için en büyük engelin Manda yönetimi olduğunu da görüyorlardı. İngilizler Beyaz Kitap'ın göçmen kotalarını uygulamakta ısrarcı olunca Siyonist liderler yasal olmayan yollardan ciddi oranda Yahudi getirmişti. Aslında bir yandan dünya savaşı icra edilirken diğer yandan Siyonist liderler resmen bir devlet oluşturuyordu (Tekdal Fildiş, 2012, s. 340).

2. Dünya Savaşının 1 Eylül 1939 yılında başlamasıyla Siyonizm için yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Hitler'in zulmünün artmasıyla beraber dünya kamuoyunda da Siyonistlere destekler artmış. Bunun sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin Biltmore şehrinde Siyonist konferansı düzenlenmiştir. 11 Mayıs 1942 yılında yapılan bu olağan üstü konferansta Siyonizm'in devlet talebi daha resmi bir boyut alırken, Siyonistlerin İngiltere ile bozulan ilişkilerinden dolayı yeni stratejik ortağı Amerika Birleşik Devletleri olmuştur (Karaman, 2009, s. 332).

Siyonist önderler savaş yıllarını Yahudi halkı için en mükemmel şekilde kullanmış. Ben-Gurion Yahudi savunma gücü Haganah'ın komutanlarına şöyle demiştir: "Birinci Dünya Harbi… bize Balfour Deklarasyonu'nu verdi. Bu sefer ise bir Yahudi

devletini kurmalıyız.'' Yani artık diyebiliriz ki devlet hedefi Siyonist liderliğin artık düşüncelerine hâkimdi (Morris, 2001, s. 168). Nitekim Holokost söyleminde, Nazi mezâliminde köklerinden koparılmış Yahudi savaş kurbanları kullanılmış ve Siyonist bir iddia olan Yahudi devleti için araç olarak kullanılmıştır. Savaşın bitiminde yerinden edilmiş kişiler problemi Filistin'deki durumu daha da işin içinden çıkılamaz hale getirdi. Savaşta sağ kalan birçok Yahudi, o eski ve kötü günleri hatırlamak istemiyor, ölüm kamplarına komşu hiçbir yerde kalmak istemiyordu. Ancak Batı Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri bu durumdaki yerinden edilmiş Yahudileri kabul etmekte gönülsüz idi. Ancak Siyonist Yahudiler ise, Filistin coğrafyasını, yani atalarının topraklarını istiyordu (Tekdal Fildiş, 2012, s. 340-341).

Ben-Gurion harp bitmeden İngilizler ile karşı karşıya gelmek istemiyordu. 1945'in Mayıs'ında Avrupa ve Uzak Doğu'da savaşın bitmesi ile Filistin toprakları kendini kargaşanın içinde buldu. 1945-1947 yılları arasında Yahudilerin İngiliz yönetimine karşı sabotaj harekâtları da çok etkili oldu. Asker ve sivil zayiatı daha az olmasına rağmen İngilizler, Siyonist ayaklanması ile baş etmekte zorlanıyordu. Çünkü Siyonist paramiliterler daha iyi teşkilatlı ve eşgüdüm içindeydi. İngiliz kuvvetleri eskiye oranla daha zayıf ve yayılmış bir durumdaydı. Ayrıca kontrgerilla harekâtına başvurmalarına sınırlama getirilmişti. Bu tehdiş harekâtı 1946 yılında Kudüs'te bulunan Kral Davut ya da King David Oteli'nde bulunan İngiliz karargâhının havaya uçurulması ile zirveye ulaştı. Bu bombalı saldırıda 91 kişi ölürken, 46 kişi yaralanmıştır. Sonrasında da, yani 1947 yılının 14 Şubat'ında İngiliz kabinesi fiilen Filistin'den kurtulmak kararını aldı (Levenberg, 1993, s. 80). Dış işleri bakanı Ernest Bevin problemin çözümündeki başarısızlığı kabul edip, itirafta bulundu. Bevin, Filistin sorununun Birleşmiş Milletler'e devredilmesini önerdi. 18 Şubat'ta Bevin Avam Kamarası'nda "Arapların yahut Yahudilerin önerdiği çözümü kabul edemeyeceğimiz gibi kendimiz de bir çözüm dayatmaktan aciziz" diye konuşma da bulundu (Tekdal Fildiş, 2012, s. 341-342).

Yenidünya düzeni içinde şunu belirtmek gerekir ki, 1947 yılından daha önce İngiliz imparatorluğu dünya sahnesinden çekilmeye başlamıştır. Bunda 2. Dünya Savaşı'nın bitiminde dünyanın yeniden şekillenmesi ile Amerika Birleşik Devletlerinin hegemonik yeni güç olarak Filistin meselesinde karar verici ve etkili olan devlet olduğunu, burada belirtmek gerekecektir. Bu durumun etkisiyle 24 Ekim 1945' te yeni uluslararası düzenin kurucu ve bağlayıcı karar merkezi olan Birleşmiş Milletler (BM)

Teşkilat'ı Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuştur. Böylelikle, Filistin konusu üzerine Siyonistlerle uyuşan menfaatleri ve Siyonistlerin bilinçli çabalarıyla, Amerika Birleşik Devletleri de Yahudi sorununun üzerine ciddi bir şekilde eğilecektir (Karaman, 2009, s. 332).

Merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde olan Birleşmiş Milletler'in her türlü kararının Amerikan denetimi altında olması nedeniyle, bu durum Amerikan devletiyle olumlu ilişki halinde olan Siyonistlerin lehine olumlu bir durum oluştururken, Amerika Birleşik Devletlerinde ise Hıristiyan ve Siyonist taraftarı Truman ülkenin lideriydi. Başkan Harry S. Truman'ın 1945 yılında Filistin'e Avrupa'dan 100.000 Yahudi'nin göç talebi üzerine kurdurduğu, İngiliz-Amerikan ortak soruşturma komisyonunda göç talebi komisyon tarafından kabul edilmiş. Ayrıca komisyon ''İki Milletli tek Devlet'' önerisinde bulunmuştur. Bu arada yaşanan bazı gelişmeler ise Arap-Yahudi çatışmaları ile Yahudi grupların terör hareketlerini artırmış. Nitekim 1946 yılında sıkıyönetim ve ona bağlı olarak bazı savunma kanunlarını Filistin'de hayata geçiren İngiltere, sonunda sorunu 2 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler' e götürmüştür (Karaman, 2009, s. 332).

Ayrıca Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra İngilizlerin, Filistin'de manda yönetimini sürdürmesine gerekçe olan neden de ortadan kalkmıştı. Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından araştırma yapmak üzere oluşturulan Birleşmiş Milletler Özel Filistin Komitesinin 1947 yılındaki sonuç raporunda, ekonomik birlik altında bir çoğunluk planı ile bir azınlık planı ortaya çıkmıştı (Süer ve Atmaca, 2006, s. 31). Çoğunluk planıyla Filistin'in, Arap ve Yahudilere taksim yapılması yani ikiye bölünmesi önerilmiştir. Çoğunluğun desteklediği planda; Filistin topraklarında bağımsız bir Musevi (İbrani) ve Arap devleti ile Birleşmiş Miletler gözetiminde bir Kudüs öneriliyordu. Azınlığın desteklediği planda ise; Filistin bölgesinde Musevi (İbrani) ve Araplar' dan oluşan başkenti Kudüs olan federatif bir Filistin devleti öneriliyordu. İki farklı devlet kurulmasını teklif eden plan Siyonist liderler tarafından şartlı olarak olumlu karşılanırken, Filistinliler ise çoğunluk planına Filistin'i 2'ye böldüğü için, azınlık planına ise bölücü amaçlar içerdiğinden her iki planı da istemişler. Bunun yerine Filistin'deki bütün insanları kucaklayan ve azınlıkların dahi haklarını gözeten bir plan istemişlerdir (Kızıloğlu, 2012, s. 56-57).

Yahudiler çoğunluk planını şartlı olarak olumlu karşılamıştır. Araplar ise çoğunluk planına Filistin'i parçaladığından ötürü, azınlık planına ise gizli bölücü amaçlar içerdiğinden her iki plana da karşı çıkmıştır. M. Lütfullah Karaman'ın '' Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu '' kitabına göre, yoğun itirazlara rağmen karar 29 Kasım 1947 tarihinde oylanmak üzere Genel Kurula geldi. Üçte iki oy çokluğu isteyen taksim kararı; Amerikan hegemonyasının özellikle küçük devletler üzerinde etkili olması ile tarihi taksim kararı alınmasını kolaylaştırmış ve Filistin yedi kısma ayrılmıştır. Genel Kurulda oy kullanan 33 ülke kabul, 13 ret ve 10 çekimser oy çıkmıştır. Ret oyu veren ülkeler; Mısır, Irak, Suudi Arabistan, Lübnan, Suriye, Yemen, Afganistan, İran, Pakistan, Türkiye, Küba, Yunanistan ve Hindistan'dır. İngiltere oylamaya katılmamıştır. Filistin, Arap ve Yahudi devletlerine bölünürken, Kudüs ve çevresi milletlerarası bir statüye kavuşmuştur (Kızıloğlu, 2012, s. 57).

Birleşmiş Milletlerin 29 Mayıs 1947 tarihli ve 181 sayılı kararı ile Filistin'in bölünmesi kararı alınmıştır. Bu bölünme kararı ile Filistin'deki manda yönetiminin sona ermesi kararı alınmıştır. 1 Ağustos 1948 tarihine kadar, Filistin topraklarındaki İngilizlere ait kuvvetlerin geri çekilmesi karara bağlanırken, bölünmenin başarılı bir şekilde yürütülmesi için 5 üye devletten oluşan bir Filistin Komisyon'u kurulacaktı. İki ülkenin ekonomik ve transit bir birlik sağlamaları için ulaşım, tarım, ticaret, iletişim ve gümrük vb. alanlarda ortak çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir. Bu paylaşıma göre Yahudilere %56.47'lik bir toprak parçası verilirken, Filistinlilere ise %42,88'lik bir toprak parçası veriliyordu. Yahudilere bırakılan alanda 498.000 Yahudi ve 407.000 Arap nüfusu olacakken, Filistinlilere bırakılan alanda 725.000 Arap ve 10.000 Yahudi nüfus olacaktı (Kızıloğlu, 2012, s. 57-58).

Birleşmiş Milletler'in Filistin'i taksim kararından daha önce yaşanan birçok gelişmeye karşı, çift taraflı ve çok yönlü siyaset güden Siyonistler, Hıristiyan Siyonistlerle ile iyi ilişkilerinin de semeresini alarak kendi lehlerine olacak şekilde karar aldırtmayı başarmışlardır. Ayrıca Fahir Armaoğlu'nun Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948- 1988) kitabında belirttiği gibi , %56.47'lik bir toprak parçası da kazanarak, Filistin'in 3'e bölünmesini sağlamışlardır.

1947'de Ben-Gurion' un kendi ifadesiyle ''Arap halkı toprağın yüzde 94'üne, Museviler ise sadece yüzde 6'sına sahiptir" demesine karşın ve nüfusun çoğunluğu

Araplardan müteşekkilken, Birleşmiş Milletler kararıyla Yahudilere yüzde 55'ten fazla toprak bırakılmıştır (Granados, 1949, s. 130). Taksim kararının alındığı 1947 yılında, BM genel kurul 2. oturum resmi tutanaklarına göre, nüfusun yaklaşık yüzde 37'si ile Yahudiler azınlık iken, bu yüzde 55'lik toprak parçasında yaşayan 509.780 Müslüman Arap'ta, bir Musevi (İbrani) devletinde Yahudi idaresine bırakılmıştı. V.Halidî ''Taksim Planı'' için Filistinlilerin tepkisini şöyle ifade etmiştir: '' Siyonistler için bir somunun dörtte üçü iken, Filistinliler için yarım bir bebekti. '' (Tekdal Fildiş, 2012, s. 345-346).

Siyonist Yahudiler, hiç devletleri olmadığından ister çete savaşlarıyla deyin, ister gerilla taktiği ile deyin, ister terörist gruplarla birlik oldu deyin, hem Filistinli Araplarla, hem de İngilizlerle savaşırlarken; diğer taraftan hem siyasi ve hem de hukuki arena da mücadele ederek, Filistin'de topraklarını ve de nüfusunu artırmayı başarmıştır. Siyonist Yahudiler, 2. Dünya Savaşı'nın bitiminde yenidünya düzenin yeni hegemonik gücü ABD'nin oluşturduğu uluslararası yeni düzen kurucu ve bağlayıcı karar mekanizması Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bir güç olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni de yanına almayı başararak, kendi lehine taksim kararı alınmasını sağlamıştır.

3.5. Modern İsrail Devleti'nin İlanı

Moshe Dayan, İsrail kurulduktan sonra sırasıyla Genel Kurmay Başkanlığı, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yapmış Yahudi devlet adamı şöyle diyordu; '' Eğer Kitab-ı Mukadddes'e sahip çıkıyorsak, kendimiz Kitab-ı Mukaddes'te yazılı olan halk olarak biliyorsak, o halde Kitab-ı Mukaddes'te yer alan Hâkimlerin ve Patriklerin topraklarına da sahip çıkmalıyız '' (Bar Zohar, 1966, s. 133). İsrail Devleti'nin kurucusu ve ilk Başbakanı David Ben-Gurion'a ait sözlerde ise; '' Amerikan bağımsızlık beyannamesini ele alınız. Hiçbir sınır söz konusu edilmiyor. Devletin sınırlarını tespit etmek zorunda değiliz. ''. Ben-Gurion büyük bir açık sözlülük ile kendilerinden önceki Amerika'dan bahsederken, İsrail Devleti'nin sınırlarının açık uçlu olduğunu açık yüreklilik ile ifade etmiştir (Garaudy, 2015, s. 124-125)

David Ben-Gurion yine bir başka ifadesinde ''Statükoyu korumak bahis konusu değildir. Biz genişlemeye yönelik dinamik bir devlet yaratmak zorundayız'' demiştir.

Roger Garaudy yukarıdaki bu açıklama gereğince, Siyonist devletin orman kanunu uygulaması yaptığını, devlet olarak kendi istediğinde kendi koyduğu kanunları dikkate almayarak, yukarıda ifade edilen genişlemeyi sağlama siyasetinin teoriden pratiğe koyulduğunu belirtmiş. Toprağı almak ve oturanları kovmak diye bilinen ilkçağ da görülen bu uygulamalara, orman kanunları uygulaması demiştir. Bu politikanın pratiğe geçtiğinin delili olarak modern İsrail devleti kurulana kadar bu uygulamaların çeşitli olaylarda defalarca tekrarlandığını ifade etmiş. 29 Kasım 1947'de alınan parçalama kararı ile İngiliz Manda İdaresinin kesinlikle sona erdiği tarihe kadar geçen zaman içinde Siyonist komandolar, Yafa ve St.Jean-d'Acre gibi Araplara verilmiş olan toprakları da teslim almışlardır. Devlet kurulduktan sonra da David Ben-Gurion'un belirttiği dinamik devlet uygulaması politikaları devam etmiştir (Garaudy, 2015, s. 125).

Nüfus oranları dikkate alındığında, Arap cephesinde kabullenilmesi mümkün görünmeyen taksim kararını, başlangıçta Siyonistler kayıtlı da olsa kabullendiler. Siyonist Yahudi liderler, sürdürdükleri terörü daha da artırarak kendilerine verilecek bölgelerdeki Araplar' ı yerlerinden etme politikası uyguladılar. Bunun için özellikle, 9 Nisan 1948 tarihinde, Menahem Begin'in önderliğindeki İrgun adlı fundamentalist Yahudi çetelerince gerçekleştirilen ve 250'den fazla sivil Filistinlinin öldürüldüğü Deir Yâsin Katliamı en önemli örnek olduğu gibi, bu olay İngilizlerin çekilmesini de hızlandırmıştır. İngilizlerin manda idaresini 15 Mayıs 1948 tarihinde tamamı ile bitireceğini açıklaması, Siyonist Yahudi liderlere bulunmaz bir fırsat vermiştir (Karaman, 2009, s. 332).

İngiltere'nin 15 Mayıs'ta manda rejimine son vereceğini açıklaması, Filistin topraklarını sorunlu halde iken terk etmesi, iki toplum arasında kalıcı çözüm yolu bulmak yerine, geride nefreti temellendiren ve çatışmaların daha da artmasına sebep olmuştur. Bölünme planının da, Filistin sorununun çözümü için doğru ve barışçıl bir çözüm yolu olmadığını göstermiş. Bu taksim kararından sonra, hem Musevi halkı hem Araplar silahlanmış, bu durum sivillere yönelik eylemlerin artmasına sebep olmuştur. İngiltere'nin Filistin'den çekilmesi ile Siyonist Museviler yayılma politikasına hız vermişlerdir. Şimdi Siyonistlerin Filistin toprağını alma ve oturanları da kovma planı artık devreye girmiştir. Yahudiler, kuvvet kullanma politikaları yürütmüş. Bunun sonucunda baskılara dayanamayan birçok Filistinli topraklarını terk etmek ve başka ülkelere göç etmek mecburiyetinde kalmıştır (Kızıloğlu, 2012, s. 59).

Manda yönetimi 14-15 Mayıs gecesi sona eriyordu. 14 Mayıs günü, Filistin bölgesindeki İngiliz manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce, Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi tarafından yayınlanan bir duyuruyla, İsrail Devleti ilan edildi. Bu ilan bildirisinde "Eretz Israel yani İsrail Ülkesi, Yahudi milletinin doğduğu yerdir ve Yahudi milleti ilk defa burada devlet olmuştur" diye başlıyor ve "Biz, İsrail ülkesindeki Yahudi toplumunun ve Siyonist hareketinin temsilcisi olan Halk Konseyi'nin üyeleri olarak… Tabii ve tarihi hakkımızı kullanarak… Eretz Israel'de, bundan sonra İsrail Devleti diye tanınacak olan Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan ediyoruz*"* denilmiş. Yine ilan bildirisinde Birleşmiş Milletlerden üyeliğe kabul istenmiş. Devamında, İsrail Devleti içinde kalan Araplara tam ve eşit vatandaşlık haklarına sahip olacakları belirtilmiştir. Arap Ülkeleri ile dostluk, barış ve iyi komşuluk ilişkileri kurulması arzusu vurgulanmıştır. Türel Yılmaz'ın Uluslararası Politikada Ortadoğu (Birinci Dünya Savaşından 2000'e) kitabında belirttiği üzere, yeni kurulan İsrail Devleti'ni ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri tanımıştır. ABD, kuruluşundan sadece 11 dakika sonra İsrail devletini tanımıştır. 17 Mayıs'ta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İsrail'i tanıdığını duyurmuştur. Kuruluşundan birkaç saat sonra ise, 14 Mayıs'ı 15 Mayıs'a bağlayan gece; Suriye, Irak, Ürdün, Lübnan ve Mısır askeri birlikleri Filistin topraklarına üç koldan girmiş. Böylelikle 1948 Birinci Arap-İsrail Savaşı da başlamıştır (Murat, 2019, s. 461).

Siyonist ideolojinin ete kemiğe bürünmüş hali olarak, 14 Mayıs 1948 yılında modern İsrail devleti ilan edilerek, kurulmuştur. Yaklaşık iki bin yıllık hayal gerçek olmuştur. Dünya Siyonist Teşkilatı'nın ise, kuruluşundan yaklaşık 50 yıl sonra hedefine varan Siyonist Yahudiler, şimdi devleti ayakta tutmanın yollarını aramak ve Müslüman dünyasının tam göbeğindeki devletlerinin güvenliğini ve geleceğini garanti altına alma telaşında olacaktı.

3.6. Devletleşme Döneminde Siyonizm

Yeni devletin kuruluşunun tüm dünyaya duyurulmasının ardından yeni devletin isminin ne olacağı ile ilgili tartışmalar başlamıştır. Antikçağ İsrail Krallığı dini gelenekte büyük saygı görmüyordu. Bu sebepten dolayı ''İsrail Devleti'' adı tereddütlere yol

açmıştır. Kimi çevreler ise, ‘‘Yahuda Devleti’’ olmasını istiyordu. Böylelikle de Davut’un soyunun ve Hasmonlar Krallığı’nın devamının mümkün olabileceğini düşünüyorlardı. Kimi çevreler ise, devletin hazırlayıcı ideolojisi de olan Siyonist harekete sadakât ve teşekkür için ‘‘Siyon Devleti’’ isminde buluşuyordu. Yeni ülkenin adı ‘‘Yahuda’’ olsa herkes ‘‘Yahudi’’ adına sahip olacakken, ‘‘Siyon’’ ismi seçilir ise herkes yurttaş olarak ‘‘Siyonist’’ ismine sahip olacaktı. ‘‘Yahudi’’ devleti ismini alması halinde; dünyadaki tüm Yahudi inançlılar teolojik temelde tanımlamadan zarar görecekti. Arap olan vatandaşlarda, farklı dine mensup olmalarına rağmen şeklen Yahudi ve Yahudi yurttaşı ismiyle isimlenecekti. Siyon devleti ismini alması halinde ise; egemenliğin gerçekleşmesi ile muhtemelen Dünya Siyonist Hareketi’ne ihtiyaç kalmayacağı düşünüleceğinden ve bu ifade ile Arap halkı da Siyonist yurttaş olarak ifade edileceğinden bu isimden de vazgeçilmiştir. Nitekim devlete başka bir isim verme şansı da kalmayınca geriye ilk ve tek karar kılınan tercih olan ‘‘İsrail Devleti’’ ismi verilmiştir (Sancaktar, 2021, s. 23-24). İsrail devleti modern zaman içinde kurulduğundan ve Siyonistlerin ekseriyeti Avrupalı olduğundan devletin yönetim biçimi konusunda ciddi tartışmalar olmamıştır. Zaten bu dönemdeki Yahudilerin çoğunluğu rasyonalisttir, sosyalist cumhuriyetçidir ve muhafazakârlıklarını da korumaktadırlar diyebiliriz.

İsrail’in bir devlet olarak ilan edilmesi Siyonist hareketin bir hedefinin hayata geçtiği anlamına gelse de, ideolojik ve kurumsal bir yapı olarak Siyonizm’in bittiği anlamına da gelmemektedir. Siyonist ideoloji bu defa varlığını sürdürmek için İsrail’e Musevi (İbrani) göçünün devamını sağlamak ve yeni kurulun devlet ile dünyadaki Yahudilerin kültürel bağlarını güçlendirme çalışmalarına girişmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde kolları bulunan ve oralardaki seçilmiş delegeleriyle, 1948 yılından sonra da düzenli yapılan kongrelere devam eden Dünya Siyonist Teşkilatı’nın şimdi ki amacı; yeni devletin gelişmesini sağlayacak uygulamalar olmuştur. İsrail Parlamentosu 1952 tarihinde Dünya Siyonist Teşkilatı - Yahudi Ajansı Statü Kanunu’nu yürürlüğe geçirdi. 1954 yılında da İsrail Devleti ile Siyonist İcra Kurulu arasında teşkilatın temel görevlerini belirleyen bir sözleşme imzalanmıştır (Ebenstein, 1969, s. 315-316). Bu sözleşme ile Dünya Siyonist Teşkilatı’nın yeni temel görevi, İsrail devletine Yahudi göçünün devamının ve göç edenlerin yerleştirilmesinin sağlanması ile tarımsal kalkınmanın planlanması ve uygulanması olmuştur (Karaman, 2009, s. 333).

Devletleşme döneminde İsrail Devleti'nde 3 farklı siyasi görüş devlet görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi dini görüş, ikincisi sosyalist görüş, üçüncüsü de ulusal liberal görüştür. Bu üç görüşte teori de birbirleriyle uyuşurken, Torah'ta yazılı 613 emire uyan ve dünyadaki tüm Yahudiler için sığınak olan sosyalist ekonomiye sahip bir devlet istemişlerdir. 3 farklı görüşün teoride birbiriyle uyuşması, İsrail siyasal politikasını şekillenmesini sağlarken İsrail siyasal politikasını etkilemiştir. Siyaset alanında farklı görüşlere sağlanan fikir özgürlüğü de çok partili bir karakter almasına neden olmuştur. Bu durum, daha sonra kurulacak olan iki önemli dinci Aguddat Israel (Agudath) ve Mizrachi ile Poalei Ugudat Yisrael (Poalei Agudah) ve Hapoel Hamizrachi partilerinin sosyalist ile dinci prensipleri sentezlemelerine ve bu durumun sonucu olarak, çok farklı görüşleri birbirleriyle kaynaştırıp yeni partilerin ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Bu durumun devletleşme döneminde iyi tarafları olduğu gibi kötü tarafları da olacaktır (Eker, 2005, s. 15-16).

Devletleşme süreci içerisinde Yahudi Ajansının iki temel maddi unsuru olmuştur. Bunlar Filistin Kuruluş Fonu ve Yahudi Millî Fon'ları olmuştur. Bu fonlar aracılığıyla İsrail'e yeni göçmenlerin getirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu fonlar; göçmenlerin ilk yerleşim masrafları, konut edinmeleri ve toplumla bütünleşmelerini sağlama projelerinin mali sorumluluğunu yüklenmişlerdir. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın doğurduğu işgalde Yahudi Ajansı ile ülkenin genişleyen sınırları için gerekli Yahudi göçmen sağlanmıştır. 1970 yılına gelindiğinde ise yeni bir düzenleme yapılarak, teşkilatın İsrail'e Musevi halkının göçünü düzenleme sorumluluğu ajanstan alınmıştır. Ajans, bundan sonra daha çok zulüm gören Yahudilerin bulundukları ülkelerden getirilmesine yardımcı olma operasyonlarını yerine getirme görevini üstlenmiştir (Karaman, 2009, s. 333).

Devletleşme sağlanırken yaşanılan coğrafyadaki Arap kültürüne, özellikle uzak olmak için ciddi bir çaba harcanmıştır. Yahudi toplumunu, Arap kültürünün bir parçası olmaktan uzak tutabilmek için ciddi oranda kültürel karşı bir mücadele gösterilmiştir. Diasporada dağılıp azalan Yahudi değerleri muhafaza altına alınmaya çalışılmış. Bu çerçevede, devletleşme yönündeki siyasi çalışmalarda iki ana bölümde toplanmıştır. Evrensel haklar bakımından tüm uluslar gibi olmak ile kimlik ve amaçlar bakımından tüm uluslardan farklı olmak. Devletleşme düşüncesi devrimsel bir nitelik barındırdığından, tarihteki devrimler iyi bir şekilde analiz edilmiş. Toplumsal bir devrim için sosyal

değişimin, değerler değişiminin ve kuvvet kullanımının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır (Balpınar, 2017, s. 159-160).

Bu bağlamda devlet sonrası Siyonist anlayış hakkında, İsrailli devlet sözcüleriyle önde gelen diaspora Siyonistleri arasında süregelen bir tartışma vardır. İsrail'deki Siyonistler, tüm Siyonistlerin Yahudi devletine gelip yerleşmesi gerektiğini isterken; İsrail dışındaki çoğu Yahudi ise, devletin dışında yaşamayı sürdüreceğini ve Siyonizm'in amacının artık kendi içlerinde olacağını belirtmiş. Ayrıca İsrail'e dönük canlı bir kültürel ve beşeri ilginin devamını sağlamaya çalışacaklarını belirtmişlerdir. İsrail Devleti'nin kurulmasıyla Siyonizm'in amacına ulaşmasından dolayı, Aliyah'ın sona ereceği düşünülürken, tam tersi yönde resmi politikalar belirmiş. 1950 Göç Kanunu ve 1952 Vatandaşlık Kanunu ile İsrail'e Musevi halkının göçüne sınırsız hak verilmiştir. Böylelikle Aliyah'ın sürdürülmesine devam edilmiştir. 1948 ile 1986 yılları arasında 1.800.000 kişiye yakın Musevi (İbrani) halkı, İsrail'e göç ederek vatandaşlık kazanmıştır (TDV Ansiklopedisi, 2009; akt. Karaman, 2009). En son önemli göç ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra toplamda 1 milyon civarı Musevi (İbrani), Sovyet Rusya'dan İsrail'e göç etmiştir. Böylelikle devletin ilan edildiği 1948 yılından 1999 yılına gelindiğinde İsrail'e kabul edilen göçmen 2.800.000 kişiyi bulmuştur. 1947 yılına kadar göçmenlerin %80'i Avrupa kıtasından gelmişken, devletin ilan edildiği 1948 yılından sonra, göçmenlerin %60'ı Asya ve Afrika'dan gelmiştir (Karaman, 2009, s. 333).

İsrail Devleti 1948 ve 1967 Arap-İsrail Savaşları ile sınırlarını hatırı sayılır oranda genişletmiştir. Sınırların büyütülmesi ve Yahudi karakterinin korunmasıyla sürekli ileriye dönük olarak Filistin'de nitelikli bir genişleme sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim devletleşme fikri, Filistin topraklarındaki yerel halk temizlenmedikçe bir Musevi (İbrani) devletinin yaratılmayacağı üzerine kuruluydu. Bundan dolayı Arap bölgeleri İsrail Devleti'nin geleceği için tehditti. Yahudi devletinde mümkün olduğunca az Arap nüfusunun barınması amaçlanıyordu. Bundan dolayı Filistin'de Yahudi devleti olmasını istemeyen Arapların zorunlu göçü ele alınmış ve bunda gayriahlaki bir beis görünmemiştir. Nitekim Yahudi devletinin politikası Filistinlilerin geri dönüşünü asla kabul edilmemesi üzerine kurulmuştur. Nitekim şartlar oluştuğunda ve yeterli kuvvete sahip olunduğunda, bu politika hayata geçirilmiş ve Filistinli Araplar bölgeden askeri bir kararlılıkla sürülmüştür (Balpınar, 2017, s. 168).

1948 Arap-İsrail Savaşı, 700.000 Filistinliyi topraklarını terk etmeye zorladığında Siyonist siyasi elit bu fırsatı kaçırmamış ve düşüncelerini uygulamak için harekete geçmiştir (Harms ve Ferry, 2008, s. 99-100). Zira başlarda mültecilerin dönüşü Araplarla barışa endekslenmiş olsa da daha sonraki vakitte barış sağlansa dahi mülteciler İsrail'e kabul edilmemiş. Bunların yerlerinin Arap ülkeleri olması gerektiği fikri benimsenmiştir. Bunun savaş sonrası ile sınırlı olmadığı ve süreklilik arz ettiğinin altı çizilmiş. 1948 yılının ikinci yarısı bu şekilde şekillenmiş. 1949 yılından itibaren de değişmeyecek şekilde resmi bir söylem olmuştur. Bu bakış açısı çerçevesinde Yahudilerin heterojen bir toplum olmasını sağlayacak yakın tehlike olarak, Filistin'deki Araplar görülmüş. Sadece savaş sırasında değil, aynı zamanda barış zamanında da İsrailli Araplar da tehlike olarak görülmüştür (Balpınar, 2017, s. 168-169).

Filistin'deki Filistinli Arap nüfustan arındırılmış bölgelere, Holokost'tan kurtulmuş Yahudi göçmenler yerleştirilmiştir. Nitekim bu tarzla Filistinli Arapların saldırılarına karşı Yahudilerin yok edilme duygusu canlı tutularak, Yahudi toplumu motive edilmiştir (Balpınar, 2017, s. 169).

Siyonizm, İsrail Devleti'nde iç siyasi yapılanma içinde hayatını bir şekilde sürdürmektedir. Nitekim bu yapılanma daha çok sistemli göç dalgalarıyla gelenlerin kompozisyonunu, sosyal ve siyasal ideallerini yansıtmakta ve özellikle ilk üç dalga olan öncülerin emek gücü, tarımsal yerleşim ve ortaklaşa yaşam biçimi ideallerine yansımıştır. Zira bu durum, Filistin'e yerleşen Musevi (İbrani) toplumunun, devletin kurucu önderleri olarak sosyalist kanadın İsrail'de erken dönemde öne çıkmasına da neden olmuştur. İlerleyen yıllarda İsrail'de toplumsal tabakalaşma ve siyasal hareketler de değişim olsa bile işçi partileri toplumdaki etkisini yitirmemiştir. Bu kanadı temsilen ve manda idaresi boyunca Mapai-İsrail İşçi partisi olarak siyasal hayatın ön sıralarında bulunmuş. Devletleşmeye uzanan süreçte, ilk sistemli tarımsal yerleşim yerleri kurarak genel işçi federasyonu Histadrut'u kurumsallaştırmış. Siyasal ve toplumsal bir değer olarak Mapai partisi, manda idaresi boyunca resmi olmayan Musevi (İbrani) ordusu Haganah'ı kurup yönetmiştir. Aynı zamanda devletin kurucusu ve başbakanı David Ben Gurion ve ilk kadın başbakanı Golda Meir bu partiye mensuptur (Karaman, 2009, s. 333).

Siyonist ideoloji, İsrail devleti kurulduktan sonra kendini siyasal partilerin kuruluş düşüncesinde ve programlarında bulmuş ve toplumu politize etmiştir. İsrail'in kurulduğu

tarih 1948 yılından 1977 yılına kadar, ülkede sol bir parti kabul edilen İsrail İşçi Partisi veya onun selefi olan partiler ülkeyi yönetmiştir. 1977 seçiminden sonra ise, merkez sağ ve milliyetçi Likud Partisi İsrail devletinde başat parti olmuştur (Ehrlich, 2001, s. 19-20). Bu süreci detaylarıyla Başlıca Siyonizm Çeşitleri başlıklı dördüncü bölümde ele alacağım. 1980'lerden itibaren dinci partilerin oyları artan bir eğilim göstermiş olmasına rağmen, İsrail'de sol bir parti olan İşçi partisi ile Likud partisi başat iki büyük siyasal güç olmuştur. Bu partilerin yanında, Dinci partiler ile Arap partileri diye ayırabileceğimiz yine iki farklı siyasal güç daha olmak üzere, toplamda dört farklı siyasal eğilim olmuştur (Serbest, 2005, s. 226-227).

İsrail siyaset hayatında yer alan en önemli merkez ve merkez sol partiler İşçi partisi, Şinui ve Meretz-Yahad gelmektedir. 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasından 1977 yılına kadar 29 yıl boyunca önce sosyalist Mapai partisi daha sonra selefi İşçi partisi tarafından yönetilmiştir. Bu partilerin liderleri doktriner davranmaktan çok pragmatik bir yönetim içinde olmuşlardır. 1958 Temel Kanunu: Knesset ile parlamenter bir cumhuriyet ile yönetilen İsrail de hiçbir zaman Knesset'te (parlamento) tek parti çoğunluğunun oluşmaması pragmatik bir yönetim anlayışının hâkim olmasına neden olmuştur. İşçi Partinin selefi olan Mapai 1930 yılında, henüz İsrail devleti dahi kurulmadan önce kurulmuştur. Bunun dışında da irili ufaklı birkaç sol kanatta yer alan partiler de bulunmaktadır (Serbest, 2005, s. 227).

Merkez sağ ve milliyetçi çizgide yer alan partilerin başında Likud partisi yer almaktadır. Likud partisi tarihsel olarak Herut partisinden gelmektedir. Herut partisi manda yönetimi boyunca Araplara ve Büyük Britanya güçlerine eylemler yapan Yahudi bir terör örgütünün uzantısı olan Irgun'un lideri Menahem Begin tarafından kurulmuştur. Likud partisini oluşturan bir diğer unsur Liberal partidir. 1965 yılındaki seçimlerde Mapai'nin Ahdut Haavoda ile ittifak oluşturması üzerine Herut partisi de sağcı bir parti olan Liberal ile Gahal ittifakını oluşturmuştur. 1973 yılında Gahal ittifakına Özgür Merkez ve La'am partileri de katılarak Likud bloğu kurulmuştur. Likud partisinin dışında, Halehud HaLeumi'yi oluşturan partiler Moledet, Tekuma ve Yisrael Beitanu partileri bulunmaktadır. Sağ milliyetçi ve laik çizgideki oluşum gösteren bu partiler, Filistinliler konusunda radikal görüşlere sahiptirler (Serbest, 2005, s. 233-236).

Rabbi David Rosen'e göre, İsrail Devleti oluşturulduktan sonra, İsrail toplumu içerisinde en şiddetli çatışma noktası dinci-laik çatışmasıdır. İsrail toplumu dine bakış açısından dört gruba bölümlenebilir. Birinci grubu, aşırı dinci gruplar meydana getirirken, İsrail halkının yaklaşık %7'si bu gruba mensuptur. Kudüs şehrinde bu oran %30'lara çıkmaktadır. İkinci grubu, Siyonist ve modern dinciler oluşturur. Bu oran %20-%25'ler civarındadır. Üçüncü grubu, %15-20 civarındaki radikal laikler oluşturur. Dördüncü grup en büyük grup olarak İsrail toplumunda ''Geleneksel Yahudiler'' diye ifade edilen kesimdir. Toplumun yarısını oluşturmaktadır. İsrail'de dinci partiler ''haredi partiler'' olarak tanımlanır ve Siyonist ideolojinin dışındadırlar. Mafdal ve Meimad Siyonist partilerle işbirliğine sıcak bakarken, Aşkenaz kimlikli Yahadut Hatorah ve Seferad kimlikli Şas Siyonist ideolojinden uzak dururlar. İsrail'deki dinci partiler kökleri açısından dörte ayrılırır. Mizrahi, Hapoel Hamizrahi, Agudat Israel ve Poalei Agudat Israel adlı dört partidir. Bu dört parti 1949 seçimlerinde ittifak yaparak Ulusal Dinci Cephe'yi oluşturmuştur (Serbest, 2005, s. 237-238).

Arap Partileri; 2003 yılındaki seçimde Arap kimlikli dört parti yarışmıştır. Bu partiler şunlardır: ilki, aynı zamanda en eskisi olan Hadaş-Ta'al partisi (Barış ve Eşitlik İçin Demokratik Cephe). İkincisi, 1967 öncesi sınırları esas alan, Batı Şeria ve Gazze'de bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını isteyen, Birleşik Arap Listesi. Balad (Ulusal Demokratik Birliği). Üçüncü olarak, Hıristiyan kökenli bir Arap olan Azmi Bişara tarafından 1996 yılında kurulmuş olan Balad partisidir. Son olarak, liderliğini Haşim Muhammed'in yaptığı İlerici Ulusal Birlik Listesi'dir (Serbest, 2005, s. 241-244).

Yahudiler günümüz modern çağında teolojik temellerin üzerine ekonomik ve siyasi katkılarla devlet kurmak için askeri çaba göstermiş. Bu çaba, devletin kurulduğu dönem içerisinde varoluş düzeyinde bir güvenlik tehdidi anlayışındadır. "Gelecek yıl Kudüs'te" şeklindeki dua ve temenni gerçekleşip, İsrail Devlet'i kurulduktan sonra, yaşamsal tehlike önemli ölçüde bertaraf edilmesine rağmen, güvenlikçi politika terk edilmemiş. İsrail Devleti'nin genişlemesi yine de devam etmiştir. Bu genişlemenin devam etmesini iki sebebe dayandırabiliriz. Birinci sebep geçmiş güvenlik kaygılarına bir daha ne pahasına olursa olsun dönmemek. İkinci sebep olarak, Yahudilerin ve devletin güvende olabilmesi için askeri gücün maksimum seviyeye çıkarılmasının ihtiyaç görülmesidir. Nitekim daha fazla Yahudi halkının bir araya getirilmesi yoluyla güvenlik

duygusunun artırılması ve yaşam alanlarının düşmanlarla, aralarında mesafe oluşturacak şekilde genişletilmesi politikası devlet politikası olmuştur. Bunu idame etmek ve İsrail halkını harekete geçirmek adına, güvenlik politikasının amacı idealist ve teolojik manevi unsurlar içermiştir. Güvenlikçi devlet politikasının geleceğe yönelik kurgulanan toplum beklentisi; realist, pragmatist ve materyalist homojen bir toplum olmuştur (Balpınar, 2017, s. 176-177).

Siyonist ideolojinin planlı ve programlı bir şekilde hayata geçtiği Birinci Siyonist Kongresi'nden itibaren Siyonistler özellikle kendi içinde daha çok devletin nerede kurulacağı tartışmaları içerisinde olmuştur. Balfour bildirgesi ile bu tartışmalar son bulmuş ve devletin Filistin'de kurulacağı belli olmuştur. Devlet kuruluncaya kadar ki tartışmalar ise, daha çok Filistinli Araplar ile silahlı mücadelenin nasıl olması gerektiği konusu ile ülke kurmak için gerekli olan Yahudi nüfusun en yakın yer Avrupa'dan Aliyah ile Filistin'e nasıl getirileceği üzerineydi. 1948 yılında devlet kurulduktan sonraki sorun ise, Yahudi nüfusun olduğu ancak Aliyah harekatı yapılmamış olan Asya ve Afrika'daki nüfusun İsrail'e getirilmesi ile devletin güvenliğini sağlama sorunuydu. İsrail 1967 Altı Gün Savaşı ile Suriye'den Golan Tepelerini, Ürdün'den Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı, Mısır'dan Gazze Şeridi ve Sina yarımadasını ele geçirince, Siyonist ideolojinin hedefi de değişiyor ve İsrail kamuoyu kendini bir anda Arz-ı Mev'ud'u içine alan Büyük İsrail devletine mi dönüşmeli tartışmasının içinde buluyordu. Yine bu dönemde modern İsrail Devleti'nde devlet yönetiminin nasıl olması ile ilgili olarak en çok laik mi dinci mi olmalı tartışmaları yaşanmıştır. Böylelikle ortaya çıkan her yeni olumlu durumla beraber Siyonist ideoloji hedeflerine adım adım ilerlerken, her farklı yaklaşım ve yorumlarla yeni çeşitleri ortaya çıkmıştır.

4.BÖLÜM

4. BAŞLICA SİYONİZM TÜRLERİ

Başlıca Siyonizm türleri olarak; Liberal Siyonizm, Dini Siyonizm, İşçi (Sosyalist) Siyonizm, Kültürel Siyonizm, Revizyonist Siyonizm, Post-Siyonizm, Neo-Siyonizm vardır. Siyasi Siyonizm, akademik olarak şimdiye kadar anlatılan Siyonizm'in kendisi kabul edildiğinden, tekrardan Siyonizm'in başlıca türlerinde ele alınmayacaktır. Ayrıca Siyonizm'i destekleyici Hıristiyan Siyonizm'i, direkt Yahudiler tarafından temsil edilmediğinden bu bölümde yer almamış. Lakin daha önce ki bölümler içerisinde, Hıristiyanların Siyonizm'e yaptığı katkılar ile Siyonistlerle ilişkilerinden bahsedilmişti. Böylelikle aynı şeyleri tekrarlamaktan ve tartışmalı konu başlıklarından kaçınılmış, doğru bir ayrım yapılmaya çalışılmıştır.

4.1. Liberal (Genel) Siyonizm

Liberal Siyonizm, tam olarak ifade edilemese de, çağdaşlığın Siyonizm de hayat bulmuş en iyi siyasi karşılığıdır. Bu nedenle hümanisttir ve her Yahudi bireye önem vermektedir. Demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ilkeleri gibi liberal politikalarla hemen hemen her Siyonizm çeşidini kendi içinde barındırmaktadır (Gurbanov, 2018, s. 151-153).

1900'lü yılların başında Avrupa'da orta sınıfa mensup Yahudiler arasında yaygın bir şekilde yer almış. İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ilkelerini savunma ile kendini devam ettirmiştir. Siyonizm'in bu kolunun başında Dünya Siyonist Örgütünün Başkanı ve İsrail Devleti'nin ilk Cumhurbaşkanı Chaim Weizmann bulunmuştur. Genel Siyonizm uzun süre herhangi bir önde gelen parti tarafından desteklenmemiştir. Ancak yakın İsrail Devleti tarihinin önemli aktörlerinden Kadima Partisi genel anlamda liberal ilkelere bağlı Siyonist bir faaliyet yürütmüştür. Kadima Partisi, bu siyasi faaliyetler neticesinde İsrail'de daha demokratik bir toplum oluşturulması için Filistin Devleti'nin kurulmasına ihtiyaç olduğunu politik

söylemlerinde ifade etmiş. Ayrıca yine İsrail'in Arap vatandaşlarının diğer vatandaşlarla eşit haklarının olmasını isteyen bir siyasette yapmıştır (Gurbanov, 2018, s. 159-160).

Vladimir Jabotinsky bazı fikirleri bakımından değerlendirildiğinde, Liberal (Genel) Siyonist'tir. Bu nedenle de, Liberalizm'i bir bütün olarak Yahudi devleti içinde savunmuştur. Lakin ekonomik anlamdaki Liberalizm' i savunmamıştır. Ona göre işin sonunda ''bireyin cenneti'' ortaya çıkacaktır. Lakin Sosyalizm'deki bireysellik anlayışı ile olamazdı. Çünkü Sosyalizm bireyin motivasyon aracı olan kişisel mülk anlayışına karşı idi. Bu durum pasif, sıkıcı ve durgun bir hayattan başka bir şey getirmezdi. Bu nedenle aynı zamanda Vladimir Jabotinsky Revizyonist bir lider olarak Sosyalizm'i, artık antropolojik açıdan mümkün ve gerekli görmemiştir. Ayrıca yine Vladimir Jabotinsky, kendi ifadesi ile konuşma özgürlüğüne ve örgütlenme özgürlüğüne izin veren bir ''Lider'' istemiştir. Faşist bir rejim istememiştir. Vladimir Jabotinsky, totaliter bir rejimdense en kötü Liberalizm'i bin kat tercih ederim diyordu. Yine son olarak Vladimir Jabotinsky totaliter olmayan eskiye karşı değildi ve şöyle diyordu; ''19. yüzyılın modası geçmiş siyasi görüşlerini destekliyorum ve Lincoln, Gladstone ve Mazzini' nin mirasına bağlıyım." (Kılıç, 2022, s. 4-5).

1922 yılında Dünya Siyonist Örgütü içinde atmosfer giderek İşçi (Sosyalist) ve Revizyonist Siyonistler arasında bir kutuplaşmaya dönüşmüş. Bu gidişatı gören ve bu ikiliğin bir parçası olmayan, belirli bir partiye katılmayan bireyler ve daha önce hizipleşmemiş gruplar, yalnızca Siyonist kimliği ile o dönem ideolojik olmayan genel Siyonistlerin gayri resmi bir organizasyonunu Dünya Siyonist Örgütü içinde oluşturmuşlardır. 1945 yılında Siyonist Teşkilatın yayın organı Ha-Olam'da başyazar olan Moshe Kleinmann, Genel Siyonistler için Siyonizm'in özü, iliği ve kemiğidirler derken; Sosyalist ve Ortodoks (dindar) Siyonistler için ancak ek tabakalar olabilirler demiştir. Genel Siyonistlerin Avrupa Liberallerine benzerliğinin yanında, sorunları çözmedeki üretkenliği dikkat çekicidir. Ayrıca parti kadrosundaki skalaları, parti prensipleri ve daha sonradan ittifak kurabilme manevrası yapabilme kabiliyetleriyle Avrupalı Liberallerle benzeşmişlerdir (Kılıç, 2022, s. 8).

Liberal (Genel) Siyonizm, her yeni dönem içinde kendini güncellemesini bilmiştir. Mesela örneklendirirsek, 1967 Altı Gün savaşları sonunda ortaya çıkan Post-Siyonizm ile karşılaştırarak ilerleyebiliriz. Liberal Siyonistler, İsrail'i Yahudi demokratik

ve hümanist bir ülke olarak tanımlarken, Post Siyonistler İsrail'in Yahudi bir devlet olarak tanımlanmasını, onu etnik köke dayalı ırkçı bir devlet yaptığını iddia etmişlerdir. Ancak buna rağmen Liberal(Genel) Siyonistler, İsrail'in Doğu Kudüs, Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da Yahudiler için yeni yerleşim yerleri açmasına karşı olmuşlardır (Ersoy Ceylan, 2020, s. 441-444).

Genel Siyonistler partisinin ilk yıllarında partinin yayın organının başında olan ve daha sonra mecliste vekillik yapacak Peretz Bernstein, Avrupa'dan gelmiş. Birinci İsrail Ticaret ve Endüstri bakanlığı yapmış kişidir. Aynı zamanda partinin adı değiştirilip ismi Liberal Parti yapıldıktan sonra partinin başına geçmiş olmasına rağmen liberalizmi Siyonizm'in hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanılmasını istemiş. Yine ona göre Siyonizm kendi ihtiyaçlarına göre hareket etmeliydi (Kılıç, 2022, s. 11).

Bölgede yaşayan halkların kaderine etkisi büyük olan Liberalizm' in modern İsrail siyasi hayatında, Liberal-Siyonist, Liberal-Demokrat, Liberal-Muhafazakâr ve Sosyal-Liberaller önemli yere sahiptir. 2019 itibariyle hükümetin yön veren partisi muhafazakâr-liberal Likud' un öncül kuruluşları Genel Siyonistler ile Liberal Partisi'dir. Ayrıca bunun yanında İsrail çok partili seçim sistemi içerisinde Kulanu partileri gibi liberal çizgide görünen parti veya kişiler de mevcuttur (Kılıç, 2022, s. 13).

Liberal ya da Genel Siyonizm, çağdaşlığın Siyonizm ile harmanlanmış halidir. İnsancıldır ve bireyi önemser. Modern İsrail devletinin kurucu kadrosunun sahip olduğu ideolojidir. Liberal ya da Genel Siyonizm, Siyonist ideolojinin köküdür. Liberal ya da Genel Siyonizm, günün koşullarına göre şekillenen rasyonalist, pratik ve kolaylaştırıcı bir Siyonizm çeşididir. Bu nedenle çözüm odaklıdır. Günümüzde de modern dünyanın değişen gelişmelerine göre kendini güncelleyen, daha toplumsal Klasik liberalizm' den daha bireyci Neo Liberalizm yönüne doğru değişim içindedir.

4.2. Dini Siyonizm

Siyonist hareketin ilk çıktığı dönemlerde Ultra Ortodoks (Haredim) ve "Modern Ortodoks (Neo-Haredim)" diye ikiye ayrılmışlardır. Siyonizm'i, Mesih'in gelişini sağlayacak veya hızlandıracak Mesihçi sürecin bir parçası gören ortodoksları haham

Mohilever temsil etmiştir. Anti-Siyonist Mesihçiler, Mesih gelmeden kurulması düşünülen devletin tanrı Yehova'nın gazabıyla karşılaşacağını ileri süren Hasidim'in Lubaviç Habad kolu lideri Dov Baer Schneersohn'un önderliğinde bir karşıt hareket başlatmıştır. Her ne kadar karşıtlıkları olsa da, Dünya Siyonist kongrelerine katılmışlardır. Yapılan kongrelerde Siyonistlerin kurulacak devletle ilgili dini konuları gündeme getirmemesi nedeniyle hem Ortodoks hem de Ultra Ortodokslar huzursuz olmuştur. Mitnagedim ekolünden haham Isaac Jacob Reines'in önderliğinde Litvanya'nın Vilna şehrinde toplanarak Mohilever'in daha önce temelini attığı ''Mizrahi'yi'' resmi olarak kurmuşlardır. 1902 yılında yapılan bu toplantı aynı zamanda ilk dini Siyonist kongredir. Ortodoks ve Ultra Ortodokslar bu tarihten sonraki Siyonist kongrelere de Mizrahi çatısı adı altında katılmışlardır (Türem, 2019, s. 32).

Mizrahi grupların, milliyetçi, Mesihçi ideoloji ve politikaları; ılımlı yaklaşımlar sergileyen haham Reines'in ölümüne kadar devam etmiştir. Reines'in ölümünden sonra hahambaşı Avraham Isaac Kook' un ideolojisi ve etkisi altına girilmiştir. Rabbi Kook, Kabalist düşünceden etkilenmiş biridir. Bu dönemde yani 1921 yılında, İngiliz manda yönetimi, 1827 yılında oluşturulan Seferad Başhahamlığına ilave Aşkenaz Başhahamlığı makamını oluşturarak Yahudileri kontrol altında tutmaya çalışmıştır. İngilizler, 1921 yılında Aşkenaz Başhahamlığının başına da ilk olarak hahambaşı Avraham Isaac Kook'u seçmiştir. 1924 yılında Kudüs'te kurulan Yahudi din okulu "Merkaz Harav (Hahamın Merkezi)" sayesinde dini Siyonizm'in ve Mesihçi ideolojinin böylelikle daha sistemli gelişmesinin temeli atılmıştır. Dini Siyonist ve Mesihçi okul olarak kabul edilen Merkaz Harav'dan birçok politikacı da yetişmiştir. 1967 Arap-İsrail savaşı sonrası ortaya çıkan daha radikal eğilimli Kach (İşte Böyle) partisinin kurucusu Meir Kahane'nin oğlu Binyamin Kahane ve üyeleri ile militarist Gush Emunim (İnanç Bloğu) üyeleri de bu okuldan yetişmiştir (Türem, 2019, s. 33).

Dini Siyonizm'in günümüzde de halen devam eden yayılmacı ve yerleşke kurma politikasının en önemli başlangıçlarından biri, Moshe Unna tarafından 19 topluluğun temsil edildiği Dini Kibbutz Hareketi "Hakibbutz Hadati" nin kurulması olayıdır. Kibbutz'lar Yahudi devleti İsrail kurulmadan önce sosyalizmden etkilenerek, Filistin'de kurulan tarım üzerine üretim yapan, kooperatif Yahudi köyleridir. Böylelikle birçok Yahudi Filistin bölgesine kalıcı yerleşmiştir. Bu nedenle İsrail devletinin kurulmasına

katkısı çok büyüktür. Dini Siyonizm'in ilk kibbutz hareketi, 1935 yılında başlamıştır. İlk olarak Beit Shean vadisinde Tirat Zevi ve diğer iki kibbutz kurulmuştur (Firestone, 2012, s. 276-277). 1940-48 yılları arasında ise Batı Şeria'daki Gush Etzion kibutzu oluşturulmuştur. Aynı dönemde Gazze de Kfar Darom, Beit Shean'daki Sheluhot ve Lavi, Negev çölü ve Yavne bölgesine kurulan kibutzlarla, kibutz sayısı dokuza ulaşmıştır (Türem, 2019, s. 34).

1956 yılında Mizrahi ve Hapoel HaMizrahi'nin birleşerek Mafdal yani Ulusal Dini Parti'yi kurmasıyla dini Siyonizm en güçlü dönemlerinin başlangıcına adım atmıştır. 1967 yılında, Yahudilerin Arap topraklarındaki yerleşim yeri sayısını giderek artırması, Arapların haklarının yok sayılması ve yaşam haklarının kısıtlanması gibi nedenlerden dolayı; Ürdün, Mısır ve Suriye, İsrail'e savaş açmış. Savaş, İsrail'in toprak kazanımıyla sonuçlanmıştır. İsrail, Ürdün'den Doğu Kudüs ve Batı Şeria bölgesini, Mısır'dan Gazze Şeridi ve Sina yarımadasını, Suriye'den zengin su kaynaklarının bulunduğu Golan tepelerini almıştır. Kudüs'ü de alan İsrail'in en büyük destekçisi ise, bu başarıyı Mesih'i dönemin ve kurtuluşun başladığı şeklinde yorumlayan dini Siyonistler olmuştur (Türem, 2019, s. 35-36).

1990'lı yıllar ise, 13 Eylül 1993 Oslo Anlaşmasının Mesihçilerde yarattığı travma ve tepkilerin yansıdığı yıllar olmuştur. Nitekim anlaşmayla Gazze şeridi ve Eriha da FKÖ'ye otonomi verilmesi, Mapai lideri Yitzak Rabin hükümetinin Filistin'le uzlaşıya yönelmesi Mesihçileri çok kızdırmıştır. Yapılan Oslo Anlaşması, Mesihçi süreci sekteye uğratarak, tanrı Yehova'nın planının iç ve dış hainlerce yok edilmesi olarak değerlendirilmiştir. Meir Kahane'nin Savunma Ligi üyesi ve Lubaviç Habad Hasidimlerinden Baruch Goldstein, 25 Şubat 1994 günü Yahudilerin Purim, Müslümanların Ramazan gününde, El Halil'deki İbrahim Camii'sine saldırmış. 1994 yılındaki bu saldırıda, 29 Müslüman katledilmiş ve ayrıca 129'dan fazla Müslüman da yaralanmıştır (Shahak ve Mezvınsky, 2004, s. 186). Yine daha sonra, Batı Şeria'daki Arap bölgesinden İsrail'in çekilme kararını alan Başbakan Yitzhak Rabin'de, bir suikast sonucu 4 Kasım 1995 tarihinde öldürülmüştür. Bu olayların azmettiricileri olarak dini Siyonistler görülmüştür (Türem, 2019, s. 37-38).

Dini Siyonizm, köken olarak Siyonizm'in Musevilikteki kutsal toprak anlayışını barındırır. Kutsal toprak ve onun merkezindeki Süleyman Mabedi olmadan Musevilik

yaşanamaz anlayışı hâkimdir. Bu açıdan Theodor Herzl'in örgütsel girişimi ve Siyonizm öncesi dönemde Baron Hirsch, Baron Rothschild ve haham Alkalai, kutsal topraklara dönüş için çağrıda ve girişimde bulunmuşlardır. Bunu yaparken referans olarak "Mesih gelmeden ve onun öncülüğü olmadan kutsal topraklara toptan göç edilmez" geleneksel söylemine karşı, yeni söylemler, referanslar ve deliller öne sürmüşlerdir (Sonuç, 2018, s. 182).

Dini Siyonistler, kutsal topraklara dönüş yapılarak Mesih'in gelişinin hızlandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Kutsal topraklara gidilerek, toprakta yaşama ve orayı işleme mitzvaları (temel Yahudi dini kuralları) yerine getirilecek. Böylelikle mabedin olmayışından kaynaklı sorunları, bir anlamda pasif haldeki mitzvalar yapılarak Mesih'in gelişi hızlandırılacaktır. Dini Siyonistler, Siyonizm'in ilk örgütlendiği yıllardan itibaren Filistin topraklarının Musevi (İbrani) yurdu olması konusunu desteklemişlerdir. Sadece Uganda Planı'nın tartışıldığı yılda ki tavizkar tutumları nedeniyle 10 yıl kendilerini toparlamaya çalışmışlarsa da, buna rağmen kendi aralarında bölünmüşlerdir. Bu güç kaybını önleyebilmek ve rakiplerini yakalayabilmek adına Filistin topraklarına yerleşim ve orada devlet kurabilme söylemlerini sertleştirmişlerdir. Bazı zamanlarda, Ben Gurion ve Chaim Weizmann gibi Siyonist liderlerin de desteklediği İngiliz Manda Yönetimi'nin Filistin'i taksim planlarını sürekli olarak reddetmişlerdir (Sonuç, 2018, s. 183).

Hatta devamında, İngiliz manda yönetimine ve Araplara karşı yürütülen silahlı mücadelenin artırılması gerektiğini ve İngilizleri protesto etme çağrısında bulunmuşlardır. Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulmaya yakın olduğu dönemde, Mesih söylemlerini artırmışlardır. Böyle davranmaları sonucunda, dindar Yahudiler arasında daha fazla destek bulmuşlardır. Dünya Siyonist Teşkilatı ve onun alt kuruluşları nezdinde kamuoyunda elleri güçlenmiştir. Bu söylemler sayesinde, politik güç sahibi olmayı yeniden başarmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan ve İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonraki süreçte tutumlarını daha da sertleştirmişlerdir. İsrail'in Araplarla giriştiği savaşların öncesinde ve sonrasında ifade edilen "Büyük İsrail" fikri Dini Siyonistlerce "kutsal toprak" temelinde ortaya atılmıştır. Ve buna yönelik çalışmalar içerisinde olmaya devam etmişlerdir (Sonuç, 2018, s. 183).

Dini Siyonizm, ideolojik olarak hem diğer dini partileri hem de revizyonist ama laik politikacıları etkileyerek zamanla bir tür Weltanschauung haline geldi. Sonuç olarak, Ariel Şaron ve Benjamin Netanyahu gibi laik-revizyonist hareketin siyasetçileri, siyaset yaparken kullandıkları referansları daha Kookist olan dini Siyonizm'in içerisinden seçmeye başlamışlardır (Polat, 2018, s. 397).

Bunun sonucunda günümüzde siyasi kaygılar nedeniyle yerleşimcileri yeni topraklarından çıkartmayı içeren hiçbir plan İsrail'i yöneten Likud hükümetleri tarafından ciddiye alınmamıştır. İki devletli bir barış çerçevesinde yerleşim yerlerinin sökülmesini içeren söylemler üreten Emek Hareketi geleneğinden gelen partiler, 1977 yılı kırılmasından sonra, daha da muhafazakârlaşan İsrail toplumundan destek bulamamaktadır. Nitekim modern İsrail'de şu an ki görünüm, Likud ve aşırı dinci partilerin aynı anda hem barış söylemlerinde bulunduğu, hem de ulusal güvenlik söylemlerinde bulunduğu tuhaf bir kısır döngü içerisindedir. Bu kısır döngü, Kudüs'ün Amerika Birleşik Devletlerince başkent olarak tanınmasından ve Knesset'te İsrail'in Musevilerin ulus devleti olduğunu ilan eden ırkçı bir kanunun da kabul edildiği bir ortamda, Filistin meselesi sorununu, işin içinden daha da çıkılamaz bir hale getirerek çözümsüzlük içinde bırakmıştır (Polat, 2018, s. 400).

Dini Siyonistler, Siyonist ideolojinin siyonistlerce harekete geçildiği ilk dönemlerinde doğru zamanda harekete geçilip geçilmediği arasında kararsız kalıp ikiye bölünmüşlerdir. Diğer Siyonistlerden ikinci bir ayrılığı Uganda Planı'nda yaşamışlardı. Artık dönemin hegemonik süper gücü İngiltere'nin desteği kaybetmemek adına mı yoksa kutsal topraklara geçiş için mi Uganda Planına evet diyerek kutsal topraklardan taviz mi verilmişti. Ancak bu durum Dini Siyonistlerin aleyhine işlemiş ve ancak uzun sürede toparlanılmıştı. Siyaseten devlette söz hakkını alabilmek için 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrasını beklemesi gerekmiştir. Ortaya çıkan son durumu fırsat bilip modern İsrail devletinin günümüze kadar ki politikasında en etkili Siyonizm olmuştur.

4.3. İşçi (Sosyalist) Siyonizmi

İşçi (Sosyalist) Siyonizm, tarihsel olarak 18. yüzyılın sonlarından itibaren Rus İmparatorluğu'nun batı yönünde genişlemesiyle, Musevilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin Rusların etkisine girmesine, 1917 Bolşevik İhtilali ile sosyalist bir devlette yaşayan, sosyalizmden etkilenmiş, Rus asıllı Yahudilerden etkilenerek ortaya çıkmıştır. 1791 yılında Çariçe II. Katerina'nın çıkardığı yasa gereği, Yahudilerin büyük Rus şehirlerine girmeleri yasaklanmıştır. Ülkenin hızla kapitalist dünyanın bir uç noktası olduğu yıllarda, 1881 yılında Çar II. Alexander'in bir suikast sonucu öldürülmesi, yoksul Rus köylü ve işçilerin kötü hayat şartlarından sorumlu tuttuğu Musevilere karşı geniş çaplı şiddet eylemlerini, yani Rus pogromlarını başlatmıştır. 1906 yılına kadar da devam etmiştir. 1881- 1914 yılları arasında Doğu Avrupa'dan kitleler halinde yaklaşık 2.500.000 Yahudi, daha çok ABD'ye olmak üzere Almanya ve Fransa gibi yaşam standartlarının daha yüksek olduğu ülkelere göç etmişlerdir (Morawska, 1995, s. 97-98). Yine Glenn Robinson'un Karşılaştırmalı Sosyoloji Ansiklopedisi'nde yazdığı bilgilere göre, Yahudiler yeni fırsat ve olanak sunma potansiyeline sahip Arjantin, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkelere de göç etmişlerdir. Bu dönemde İbranilerden ancak 65.000 kişi gibi küçük bir nüfusu Filistin'e göç etmiştir. 1920 San Remo konferansıyla manda idaresinin kurulacağının anlaşılması ve 1922 yılında Büyük Britanya İmparatorluğu Filistin mandasının Milletler Cemiyeti'nde hukuksal kimlik kazanması ile 1936 yılında Arap İsyanlarının patlak vermesine kadar geçen zaman dilimi içerisinde, yani 1933 yılına kadar, 164.000 Yahudi Filistin topraklarına göç etmiştir (Polat, 2018, s. 378-379).

1882 yılından, 1930'lu yılların başına kadar devam eden göçlerin büyük bir kısmı Musevilerin yoksulluk ve sefalet içerisinde yaşadıkları ve hor görüldükleri Rusya ve Doğu Avrupa'dan olmuştur. Bu dönemde sosyalist ideoloji, Yahudilerin göç ettiği Rusya ve Doğu Avrupa'ya hâkimdi. Bu nedenle Filistin'e göç eden Yahudiler de daha çok sosyalist fikirlerden etkilenmiş, kolektif tarım, kooperatifçilik, planlı ekonomi ve eşitlikçi bir toplum kurmaya yönelik ideolojik motivasyonları bulunan, kendilerine halutzim (öncüler) adı verilen kadın ve erkeklerden oluşan kesimden oluşuyordu. 1917 yılında Bolşevik ihtilali başarıya ulaşmasına rağmen Filistin'e yönelik göç durmadı ve bu göç hareketi İhtilal sonrasında daha da artarak devam etti. Bu durum, özellikle Yişuv'da (Yeshuv) yirminci yüzyılın ilk yarısında sosyalist Siyonizm ve İşçi Partisi ideolojisinin

kurumsallaştığını göstermektedir. 1882-1948 yılları arasında Yahudi Ajansı, Dünya Siyonist Teşkilatı ve Sosyalist Siyonist siyasi partiler ekseninde örgütlenen Musevi (İbrani) cemaatine literatürde Yişuv (Yeshuv) denilmektedir Yişuv (Yeshuv); yerleşim anlamına gelen İbranice kelime, Filistin'deki devlet öncesi örgütlü Yahudi cemaatini ifade etmek için kullanılmaktadır. 19. yüzyılın sonunda Avrupa'dan ilk göçler geldiğinde, bölgeye zaten yerleşmiş olan Museviler, yeni gelenler tarafından "eski yişuv (yeshuv)" olarak anılmaya başlandı (Polat, 2018, s. 379-380).

Mitchell Cohen'in aktardığına göre, özellikle Sosyalizm ile Siyonizm'in sentezini yapan Ber Borochov "Ulusal Sorun ve Sınıf Mücadelesi" makalesinde Marks'ın göz ardı ettiği milliyetçilik meselesini Marksizm içerisinde ele alma çabasında olmuştur. Bu makaleye göre Ber Borochov, Yahudi halkının öne çıkan hasımlarının, yaşadıkları ulusun yönetici sınıfı olduklarıdır. Ona göre, bu yönetici sınıf Yahudi halkını işçi sınıfının sömürülmesi gibi sömürüyor ve baskılıyordu. Diğer düşman ise, Musevi (İbrani) halkının içindeki Musevi (İbrani) yerleşikleriydi. Ber Borochov, bu sınıfı, köprü sınıf olarak görmüştür. Yaşadıkları ulusun yönetici sınıfının fikirleri ve ahlaki ilkeleri Musevi (İbrani) yerleşiklerine, bu sınıf aracılığıyla aktarılıyordu. Bu nedenle Musevi (İbrani) halkı her iki yönetici bileşenlere etraflı ve kapsamlı bir sınıf savaşımı yürütmeliydi. Ber Borochov, "Musevilerin göç edeceği ülke ne yüksek oranda endüstriyel ne de ağırlıklı olarak tarımsal olmalıdır. Fakat bu ülke yarı tarımsal olmalıdır. Genel göçten farklı olarak, Museviler sadece göç ederler. Diğer uluslarla karşılaştırılınca göçmenler için ülke çekiciliğe sahip olmayacaktır. Toprak kendiliğinden Musevi göçü ile konsantre olacaktır, bu Filistin diyarı olacaktır." şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir (Çinkara, 2019, s. 19).

Yahudi sosyalistlerin ideolojik tartışmalar ve bölünmeleri 19.yüzyılın başlarında sosyalist ve milliyetçi temelde ilk kitlesel siyasal parti Poalei Zion'u (Siyon İşçileri) kurdular. Ber Borochov, Siyon İşçileri Partisi içerisinde Yahudi halkının tarihi beklentisi Filistin'e göç ederek burada dinsel kimliğini de muhafaza eden sosyalist bir düzen kurmaya yönelik fikirler geliştirmiştir. Nitekim filozof Moses Hess'in fikirlerini de yeniden canlandırmıştır. Bu dönemde dinsel kimliğin, Museviler için kamburdan başka bir şey olmadığını düşünen Nachman Srykin gibi seküler düşünceye sahip kişiler de vardı. Ancak buna karşın, Filistin'e göçerek Yişuv'un politik liderliğine soyunan önemli figürlerin; dini inancı, romantik milliyetçiliği, kültür ve sosyalizmi harmanlamış Yitzhak

Ben Zvi, Chaim Arlosorof, Ben Gurion gibi ideolog ve aktivistleri de olmuştur. 1919 yılında Poalei Zion'un Filistin örgütü ikiye bölündü. Bir kanat enternasyonalist olurken, diğer kanat daha milliyetçi bir fraksiyona sahip olmuştur. Radikal sol fraksiyon Arapların da dahil olduğu Filistin Komünist partisi ile birleşirken, daha milliyetçi fraksiyon Ben Gurion'un önderliğinde Ahadut HaAvoda (Emek Birliği) partisini kurdu (Polat, 2018, s. 380-381).

1920 yılında kurulan Yahudi İşçi Federasyonu olan ‘‘Histadrut’’ ve aynı yıllarda kurulan Sosyalist Siyonist Hareketin silahlı gücü olan ‘‘Haganah’’ modern İsrail Devleti'ni kuran iki önemli örgüttür. Ben Gurion, her iki örgütte de aktif olarak çalışmış ve kurucu özelliği olan önemli bir liderdir (Erdemir, 2011, s. 191).

Sosyalist Siyonizm, geleneksel dindar Yahudiliği ‘‘diaspora mantalitesi’’ diye eleştirmiştir. Filistin topraklarında ‘‘kibbutz’’ adı verilen kooperatif tipi tarım meskenleri kurarak, Yahudilerin tarihi vatanlarına dönerek orada yaşamalarını sağlamayı temel görev saymıştır. Sosyalist Siyonistler; komüncülük, sosyal eşitlik ve kendi kendine yetme, ekonomik bağımsızlık ilkelerine dayalı etkinlik yürütmüşlerdir. Ortodoks dindar Museviliğin kuralları onların hayat tarzlarında etkili olamamıştır. Sosyalist Siyonizm, Filistin İngiliz manda yönetimi döneminde çok güçlü idi ve bu ideoloji sayesinde ortaya çıkmış Avoda (İşçi) Partisi, İsrail politik hayatında uzun süre lider konumunda olmuştur (Gurbanov, 2018, s. 158-159).

İsrail Devleti ilan edilmeden önce, 1948 Nisan ve Mayıs aylarında Arapların korkutularak kaçırılmasını, kaçmadıkları yerlerde daha sert önlemlerin alınmasını öngören bir etnik temizlik girişimi ‘‘Dalet Planı’’ aşırıcı LEHİ (Stern terör çetesi) ya da radikal sağcı İrgun terör örgütünün planı değildi. Lakin Dalet Planı, radikal sol parti HaPoel Hatzair'in (Genç İşçi) silahlı yapılanması Palmach'ın (Şok Birlikleri), Ben Gurion liderliğindeki Ahdut HaAvoda'nın güdümündeki silahlı örgüt Haganah ve Emek Hareketi'nden gelen sivil beyin takımının işiydi (Polat, 2018, s. 384).

İsrail'in Arap vatandaşları ve Mizrahi Museviler meseleleri, 1967 savaşı öncesine kadar bu her iki sorun Doğu Avrupalı Sosyalist Siyonist elitlerin kurduğu statükoya zarar verilmeden idare ediliyordu. İşçi Partisinin İsrail siyasetindeki hegemonyası karşısında, Likud'un tabanı olan revizyonist Siyonistler ve radikal dinci partiler farklı, alternatif bir

siyaset üretememişti. İşçi Partisi, 1967 yılına kadar kendi vatandaşı olan Araplara bir tür ayrımcı politika uygulamış. Legal sınırlar içerisinde uyguladığı bu askeri rejim uygulaması, ülke içerisinde sorgulanmamıştır. Gerçi Mizrahi Yahudilerin yoğun olarak göç ettikleri İsrail'de, 1950'li yılların başından itibaren maruz kaldıkları ayrımcılık, eşitsizlik ve adaletsizliklerden dolayı başkaldırmışlarsa da, bu nümayişler İşçi Partisinin hegemonyasını tehdit edememiştir. Bu durum ne Mizrahi Musevilere ilişkin politikaların sorgulanmasına neden olmuştur. Ne de Mizrahi Musevilere yön verebilecek siyasal bir dinamik yaratamamıştır. Ta ki 1967 yılı Arap-İsrail Savaşı sonunda ortaya çıkan yeni konjonktüre göre, bu durum değişmemiştir (Polat, 2018, s. 383-384).

Devletin kurucu lideri Ben- Gurion'a göre Faslı Yahudiler, Araplar gibi düşük eğitim seviyesine ve kültüre sahiplerdi. Bu nedenle, bu kültürün İsrail'e taşınmasına izin verilmemeliydi. Bunun için yeni kurulan devletin ve İşçi Partisinin yöneticilerinin görevi, bireyler ve toplumları yozlaştıran Arap ve Levant kültürünün İsrail ülkesinde yer etmesinin önüne geçebilmek için, Avrupa diasporasında (kopuntusunda) minimize hale gelmiş olan hakiki Musevi (İbrani) değerlerini muhafaza eden bir hükümet politikası oluşturması gerekiyordu. Öyle de yapıldı. İşçi Partisi oryantalist bir yaklaşımla, Avrupa ve Amerika'dan yeni göç eden Yahudilere, ülkenin en verimli tarım arazilerini tahsis etti. Onları yeni göç etmiş olan bu Yahudileri, Araplardan kalma sağlam meskenlere yerleştirmişlerdir. Mizrahiler ise, en verimsiz bölgelere, ıssız güney çöllerine, sınır bölgelerinde kurulan yeni geliştirilmiş şehirlere yerleştirilmiştir. Bu bölgelere yerleştirilemeyenler ise, mülteci kampı benzeri, gecekondu mahallelerinde yaşamaya mahkûm edilmiştir. Avrupalı Yahudi göçmenlere sunulan sosyal imkânlar ve devlet yardımlarından Mizrahi Yahudiler mahrum bırakılmış, ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulmuşturlar. İşçi Partisi yöneticileri tarafından, yerel ve ulusal düzeyde siyasal örgütlenmelerinin önüne, aşılamayacak engeller bırakılmıştır (Polat, 2018, s. 388).

1967 savaşı Emek Hareketi ve Mapai içerisinde de yeni işgal edilen bölgeler'in akıbetine ilişkin parçalanmalara neden olmuştur. Ülkedeki yerleşmiş güç dengesi yerle bir olmuştur. İşçi Partisi içerisinde bölgeler'in kesinlikle Araplara terk edilmeyip ilhak edilmesi gerektiğini savunan Eretz Israel grubu ve işgal edilen toprakların barış karşılığında iade edilmesi ile Batı Şeria'da bir Filistin devletini savunan Yeni Sol adı altında iki yeni oluşum meydana gelmiştir. Özelde Mapai, genelde ise Sosyalist Siyonizm

içerisindeki bu bölünme, muhafazakâr siyasetin lehine bir kırılma yaratmıştır. Genel Siyonistlerin oluşturduğu Gahal Bloğu (Herut-Liberal Parti) ve sonrasında Likud'un oyları istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir (Polat, 2018, s. 392).

1967 Arap-İsrail savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni tablo, yeni gerçekliğin hazırladığı siyasal dönüşüm, 1977 yılının mart seçimlerinde, ülkeyi 30 yıldır kesintisiz yöneten İşçi Partisi iktidarının düşmesine neden olurken, nitekim bu durum varoş diye tabir edilen Yahudi halkının desteğiyle, revizyonist hareketin temsilcisi Likud'un iktidara gelmesini sağlamıştır (Polat, 2018, s. 396).

Altı gün savaşından sonra Avoda Partisi geleneksel sol yaklaşımında birkaç değişikliğe giderek siyasette daha aktif rol almak için girişimlerini daha da artırmıştır. 1969 yılında savunma, dış siyaset ve tartışmalı bölgeler konusunda birkaç temel prensip ortaya koymuştur. Bu temel prensiplerden bazıları şunlardır: İsrail ordusunun son durduğu yerden geri çekilmesi kabul edilemez. Bir Filistin devleti kesinlikle kabul edilemez. Kudüs tamamen İsrail devletinindir. Devlet yeni ele geçirilen yerlerde, yeni yerleşim yerleri oluşturmalıdır. İsrail devletinin geleceği açısından, stratejik açıdan güvenli sınırlara sahip olması gereklidir. Mısırla barışın tesis edilmesinden sonra 1980'li yıllarda Avoda Partisi daha yumuşak bir siyaset yürütse de, 1981 ''Golan Tepeleri Kanunu'' kabul edildikten sonra, ''Suriye ile önkoşulsuz barış görüşmeleri'' prensibini öne sürerek politikasını sertleştirmiştir. 1988 yılında ise, Avoda Partisinin temel söylemi "ülkenin sahip olduğu topraklarda Musevilerin çoğunlukta kalması, işgal altındaki bütün toprakları elde tutarak, bu çoğunluğun kaybedilmesinden iyidir" olmuştur (Gurbanov, 2018, s. 159).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden gelen Yahudiler, genelde sosyalizm ideolojisine hâkim kimselerdi. Modern İsrail devletini oluşturan en fazla nüfus buradan göçle gelmişti ve modern İsrail devletini oluşturan eğitimli, kültürlü Yahudi nüfusunu genelde bu kesim barındırmaktaydı. Sayılarının azımsanmayacak kadar çok olması ve genelinin eğitim seviyesinin yüksek olması nedeniyle 30 yıla yakın İsrail devletini bu kesimin ideolojisi yönetti. Ancak bu 30 yıla yakın sürenin sonunda, Avrupa'dan ve diğer sosyalist olmayan ülkelerden gelen Yahudilerin artması, modern İsrail devletinin Batı Dünyasına hâkim olan özgürlükçü, rekabete açık Liberal politikaların etki altına girmesi ve belki de en önemlisi eşitlikçi bir Sosyalizm ile artık ülkeyi yönetemediğinden İşçi

(Sosyalist) Siyonistler iktidardan indirilmiştir. Nitekim iktidardan indirilirlerken; Liberaller, dindar kesim ile ikinci sınıf kabul edilen yoksul, eğitimsiz, kültürsüz görülen kesimin oylarıyla iktidardan indirilmiştir. 1977'den günümüze, İsrail siyasi hayatında İşçi (Sosyalist) Siyonist ideolojine hâkim siyasi partiler, zaman zaman iktidara gelmelerine karşın, genelde muhalefette temsil edilmektedirler.

4.4. Kültürel Siyonizm

Ruhani Siyonizm olarak da ifade edilen Kültürel Siyonizm; Ahad Ha'am, Moses Hess ve Peretz Smolenskin gibi düşünürlerin öncülük ettiği bir ideolojik akımdır. Kültürel Siyonizmin öncüsü Ahad Ha'am olarak kabul edilse de, en büyük savunucuları Eliezer Ben Yehuda, Hayyim Nahman Bialik, Micah Joseph Berdichevski ve Martin Buber gibi önemli şahsiyetler olmuştur. Kültürel Siyonizm, daha çok Doğu Avrupa'da yaşayan ve büyük baskılara maruz kalmış olan Aşkenaz Yahudileri tarafından savunulmuş bir Siyonizm çeşididir. Kültürel Siyonizm, Filistin coğrafyasında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek yerleşim yerlerini oluşturmak ve bu coğrafyada kültürel olarak yeniden doğuşun yaşanması gerektiğini prensip olarak savunmuş bir Siyonizm türüdür (Karahan, Siyonizmin Teolojik Temelleri, 2019, s. 101).

Kültürel Siyonizm, Yahudi halkının kendi tarihi vatanlarında Musevi (İbrani) kültürel kimliğini güçlendirmeyi gaye edinmiştir. Kültürel Siyonizm, Siyonizm'in başka bir şekli olarak Herzl'in siyasi Siyonizm'ine karşı, yeni bir tür Siyonizm yaklaşımı olarak Ahad Haam tarafından getirilmiştir. Ahad Haam'ın asıl adı Asher Zvi Ginsberg'dir. Batı Avrupa'daki Museviler iştirak edip Seküler kültürden faydalanırken, Doğu'daki Museviler baskı altındaydılar. Ahad Haam bu sorunun çözümünü Kültürel Siyonizm'de bulmuştur. Modern dünyada Musevi (İbrani) ruh ve kültürünü canlandırmayı amaçlamış, Filistin'de küçük yerleşim yerlerinin kurulmasını istemiştir. Kültürel Siyonizm'in amacı, çok iyi Musevi (İbrani) kültürü eğitimi almış, İbranice konuşan, seçilmiş küçük bir Yahudi kadrosunu Filistin'e yerleştirmekti. Kongre kütüphanesi Einstein başlığında Ahad Haam hayalini şöyle anlatmıştır; eski vatana yerleştirilerek, dindar Musevilerin kendi kutsal topraklarına metafiziksel bağlılıkları da sağlanacaktı. Nitekim bunun sonucunda, yeni İbrani kültürel Rönesans'ı ile Yahudi halkını istedikleri şekilde

değiştirebileceklerine inanmaktaydı. Bu sebeple, İbrani dili sadece dini açıdan değil, aynı zamanda Musevi (İbrani) halkının tarihi ve kültürel mirasının tamamlayıcı bir parçası olarak da önemlidir (Faruk, 2013, s. 103).

1904 yılında Theodor Herzl'in ölümünden sonra Kültürel Siyonizm'in bayrağı, Ahad Haam ve onun yakın meslektaşı Chaim Weizmann tarafından taşınmıştır. Uzlaşmaz bir seçkinci olan Ahad Haam, insan ruhunun sadece yüksek kültürel yaratıcılıkla kemale ereceğine inanıyordu. Ahad Haam'a göre Yahudi halkı, yüce bir amaç için asli Musevi (İbrani) kültürünü ihya etmek için kendi yurtlarına geri dönmeliydi. Bu geri dönüşte Musevi (İbrani) etiği hayati bir rol oynayacaktı. Çünkü Yahudi halkı etiğe ilişkin müstesna bir ulusal özelliklere sahipti. Bu özellik öyle bir özellikti ki, onların yeniden inşa edeceği kültürel özgürlük apaçık kültürel bir manifesto üretecekti. Musevi (İbrani) ulusalcılığını etik kazanımla dengede tutmada Ahad Haam, ilk Siyonist teorisyen olarak istisnai bir öneme sahiptir diyebiliriz. Manevi Siyonizm olarak da ifade edilen Kültürel Siyonizm'in ikonu olan Ahad Haam, Herzl'in siyasi Siyonizm'ine muhalif bir isimdir. Bu nedenle birçok İsrailli entelektüel onu Siyonist gayeye uygun biri olarak kabul etmemiştir (Faruk, 2013, s. 103-104).

Kültürel Siyonizm, kendini siyasi Siyonizm'den farklı görmüştür. Siyasal Siyonistler diasporadaki Yahudilerin öz vatanlarına dönmesiyle Filistin'de siyasi bir özerk Yahudi devleti hedeflemişlerdir. Kültürel Siyonistler ise Ahad Haam ve Martin Buber gibi öncülerin de altını çizdiği gibi, Musevi (İbrani) milli kültür problemine odaklanmışlardır. Ahad Haam'ın amacı, ulus-devlet anlayışına katkıda bulunmaktan çok, Musevilerin yaratıcılığına ve bilinçlenmesine hizmet etmekti. Bu nedenden dolayı eğitim faaliyetlerine önem vermiş ve Yahudi toplumunun eğitim seviyesini artırma telaşı içinde olmuştur. Ahad Haam'a göre; dil, kültür ve tarih alanları eğitim ve öğretimin önemli diğer unsurlarıydı. Yine Ahad Haam'a göre, modern İsrail devletinin eğitim sistemi modern hale getirilmeliydi. Yeni açılacak okullar seküler, yani çağımızın ihtiyaçlarına uygun hale getirilmeliydi. Yine tüm Musevi (İbrani) gençler için, Yahudi atletizm ve spor kulüplerinin kurulup, gençlerin bu kulüplerden aktif olarak istifade etmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Karahan, Siyonizmin Teolojik Temelleri, 2019, s. 102).

Bazı araştırmacılara göre, Kültürel Siyonizm düşüncesinin doğuşu söz söyleme sanatını da içine alan entelektüel bir hareket ile başlamıştır. Ancak daha sonraları yalnız

Siyonist hareketi etkilemekle kalmamış, aynı zamanda daha sonraları Musevi (İbrani) devletinin sorunları hakkında bazı öngörülerde de bulunarak, çözümler üretmiştir. Siyonizm hareketinin doğuşundan itibaren, Siyonist ideolojinin gelişimi ve tarihi sürecinde Kültürel Siyonizm'in önemli bir etkisi olduğu kesindir. Hatta bu etkinin hala devam ettiğini söyleyen araştırmacılar bile vardır. Yapılan bir araştırmaya göre, Kültürel Siyonizm, başta İsrail ve ABD'de olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde görülmektedir. Zira Kültürel Siyonizm, başta Amerikan Musevileri olmak üzere diaspora Musevileri tarafından benimsenmiş bir ideoloji olmuştur (Troy, 2018, s. 267). Kültürel Siyonizm'in uzantısı olarak ortaya çıkan Amerikan Kültürel Siyonizm'i düşüncesi de, Filistin'de Musevi (İbrani) ulusal merkezinin ortaya çıkmasının ve diaspora Yahudileri üzerinde manevi ve entelektüel etkisi üzerinde durmuştur (Karahan, Siyonizmin Teolojik Temelleri, 2019, s. 103).

Siyonist ideolojinin farklı bir yaklaşım türü olarak dikkat çeken Kültürel Siyonizm, genelde diaspora Yahudileri tarafından daha fazla kabul görmüştür. Ayrıca belirtmek gerekir ki Kültürel Siyonistler katliamlardan kurtulmak için değil, yüksek Yahudi ahlakını ihya etmek ve böylelikle insanlara öncü olmak için kutsal topraklara göç edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle Kültürel Siyonistler; Yahudi milli kültürünün, milli tarihinin, Yahudi dili (İbranice) ile edebiyatının ve (Yahudi) dininin korunmasını hedeflemişlerdir. Ayrıca Kültürel Siyonizm, öz bir Yahudi kimliği oluşturmak için, modern eğitim sisteminden faydalanılmalı yaklaşımındadırlar.

4.5. Revizyonist Siyonizm

"Biz Filistin'de Yahudi devletimizi kuracağız. Orada Yahudilerin çoğunluğu temsil etmesi lazımdır. Bu topraklar Yahudilerin olacak fakat bu işler ancak kanla gerçekleşecektir. Çünkü Filistinliler topraklarını savaşmadan bırakmayacaklardır." bu sözler Vladimir Jabotinsky' nin ''Demir Duvar'' adlı kitabındandır (Alkhader, 2015, s. 69-70). Vladimir Jabotinsky, Teodor Herzl'in ölümü sonrası Siyonizm'in hedefinden uzaklaştığını ve tavizler verildiğini iddia etmekte, manda idaresinin Siyonist güçlere yeteri kadar destek olmadığını ifade etmiş. Musevi (İbrani) nüfusu korumak için bir Yahudi lejyonu kurulması gerektiğini ve de Filistin'in her iki kısmında hem Ürdün hem

de Batı Şeria'da bir İsrail devletinin kurulması fikirlerini savunmuştur (Asal, 2018, s. 23). Mevcut dönemdeki milliyetçilik akımlarının etkisiyle, Siyonizm'in mevcut politikasının revizyonunu savunması ve maksimalist politikaları nedeniyle Jabotinksy farklı bir tarz Siyonizm'i savunmuştur. Onun bu mevcut politikanın yeniden gözden geçirilmesi yani revizyonist anlayışı Revizyonist Siyonizm ismi ile nitelendirilmesine sebep olmuştur (Asal, 2018, s. 27).

Vladimir Jabotinsky (Jabotinski) kimdir derseniz, Revizyonist Siyonizm'in kurucusu kabul edilen ve başlarda İsrail Devleti'nin kurulması için katliam yapmayı meşru sayan fikirlerin sahibi vatansever Yahudi bir şahsiyet ve Siyonist bir önderdir. Yahudilerin daha devleti yokken, pogromlara tabi kılınan Yahudi halkı adına devlet kurabilmek için, 15 Haziran 1921'de arkadaşlarıyla Hagana Terör Örgütü'nü kurdular. Hagana terör örgütü 1921 ile 1931 yıllarında iki defa bölünmüş (Muharip, 1981, s. 28-29). İkinci bölünmeden sonra kurulan Hagana B terör örgütünden ayrılanlar ise, 26 Nisan 1937 tarihinde ''İrgun'' silahlı terör örgütünü kurmuşlardır (Fields, 1985, s. 4). Bu örgüt, modern İsrail Devleti'nin kurulabilmesi için hem İngilizlere hem Filistinlilere karşı terör operasyonları yapmıştır (Alkhader, 2015, s. 57-58).

Bugün İsrail'de iktidar partisi olan Likud'un ideolojik temelleri, Siyonist hareket içerisinde 1920'li yılların başındaki ayrışmada yatmaktadır. Jabotinsky'nin başını çektiği bir grup, gerek Britanyalılar gerekse Araplarla ilişkiler bakımından, Yişuv'u idare eden Sosyalist Siyonist bloktan ayrılıyordu. Devamında Eretz Israel'de, Yahudi halkın çoğunlukta olduğu bir devlet kurabilmek için daha aktif, reel ve sert bir politika önermiştir. Bu hareket, İngilizler ve Sosyalist Siyonistler tarafından önce baskılanmış, sonrasında da dışlanmıştır. 1925 yılında Jabotinsky, Siyonizm'in süregelen politikalarına ve yaklaşımlarına alternatif bir politika sunan Revizyonist Siyonist Örgütü kurmuştur. Revizyonist Siyonist hareket, Filistin'de bir Musevi (İbrani) devleti kurma fikrini daha da ileriye taşıyarak, Büyük İsrail Devleti'ni kurmayı amaçlamıştır. Ancak döneminde en başından beri İşçi Partisi tarafından gayri meşru ve gayri ciddi olarak itham edilip, kamuoyunda ciddiye alınmamaları nezdinde yıpratılmışlardır. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra da Ben Gurion ve İşçi Partisi tarafından, revizyonistler, hükümet kademelerinden uzak tutulmuş, bastırılmış ve kamuoyu nezdinde marjinal ve değersiz gösterilmişlerdir (Polat, 2018, s. 389).

Ulusal ve Revizyonist Siyonizm, Filistin topraklarında Yahudi ordusu kurulmasını ve kurulan bu Yahudi ordusu marifeti yoluyla Arap nüfusa karşı toplu Yahudi yerleşim yerleri açma yollarını kabul ettirebilmenin yollarını aramış siyasi ve askeri bir harekettir. Revizyonist Siyonizm'in kurucusu Jabotinsky tarafından, özellikle Chaim Weizmann'ın (Hayim Veysman) başını çektiği Liberal siyonizme tepki olarak doğmuştur. Zira daha sonra bu ideoloji kendine Likud Partisi'nin ilkeleri ile uyuşarak ve bu partinin içerisine katılarak, kendine burada yer bulmuştur. Uzunca bir dönem içinde İsrail'de sağ görüşü temsil etmiş, muhalif Likud Partisini hükümet yapan Menahem Begin ''İrgun'' teşkilatından yetişmiş bir isimdir. Likud Partisi, Batı Şeria ve Kudüs'ün İsrail'in parçası olduğunu savunan bir partidir (Gurbanov, 2018, s. 160).

Jabotinsky, revizyonist terminolojide İsrail toprağının Arapları olarak kavramlaştırılan Filistinlilerin, milliyetçi arzularını sürekli olarak görmezden gelmiştir. Bu nedenle onlarla çatışmayı doğal ve kaçınılmaz olarak kabul etmiştir. Bu sorunun oluşturulacak bir ''Demir Duvar'' ile çözülebileceği doktrinini öne sürmüştür. Bu demir duvar gerçek bir demir duvar değildir. Doktrin, Ürdün Nehri'nin iki yakasında kurulacak askeri, homojen ve organik bir Musevi (İbrani) devleti üzerine kuruluydu. Vladimir Jabotinsky, Filistinlilerle birlikte Filistin'de bir Musevi (İbrani) çoğunluğunun oluşturulmasının ve nihayetinde bir Musevi (İbrani) devleti kurulmasını sağlayacak esas bir anlaşmanın yapılmasının hem mümkün olmadığını düşünüyor hem de arzu da etmiyordu. O bunun yerine, büyük Musevi (İbrani) silahlı gücünün Büyük İsrail üzerinde Musevi egemenliğini sağlayacağını düşünmüş ve bunu mümkün kılmaya çalışmıştır (Balpınar, Vladimir Ze'ev Jabotinsky'nin Demir Duvar Doktrinini Anlamak, 2020, s. 746).

Jabotinsky, aslında defalarca genelde Batı Liberalizm'ine, daha spesifik olarak İtalyan Liberalizm' ini modern dünyada kurulacak devlet için dile getirmiş ve yazmıştır. Revizyonist rüzgârın estiği günlerde Faşizm de İtalya'da ivme kazanmıştır. Sosyalist-Siyonist cephe içinden bazıları, bu iki düşünceyi karşılaştırmış ve Revizyonizmin Faşizm' den farklı olmadığını iddia etmişlerdir. Bu eleştirileri reddeden Jabotinsky farklı bir üslup seçerek, Revizyonist Siyonizm ile Liberalizm' in benzer yönlerini belirterek bu eleştirilere yanıt vermiştir. Bu ortak yönler; sınıf savaşının olumsuzlanması, iş çatışmalarının çözümü için tek yol olarak tahkim şartı ve sınıf çıkarının ulusun çıkarına

tabi kılınmasıdır. İdeolog Jabotinsky'nin saydığı bu üç maddenin ikisinde, Liberal İtalyan düşünürlerin liberal fikirlerinden farklı sayılacak, farklı bir uygulama içeren başka bir şey söylemediği düşünülmüştür (Kılıç, 2022, s. 5).

2011 yılının Mayıs ayında Benyamin Netanyahu konuşmasında, Yahudilerin atalarının bugünkü Filistin topraklarında yaşayıp öldüğünü söyleyerek, 1967 savaşından önceki sınırlara dönmeyi reddetmiştir (Wilson, 2011). Günümüzde İsrail Devleti'nde siyasi hâkimiyeti temsil eden Likud Partisinin içinden çıkan Herut Hareketi ile GAHAL ittifakının Siyonizm anlayışının ne olduğunu bilmekte gerekir. Herut Hareketi, 1948 yılında yaydığı bildiri de İsrail ile ilgili siyasi şu ifadeleri politika olarak belirlediğini söylemiştir:

- Ürdün nehrinin her iki yakası da Yahudilere aittir.

-Vatanın bölünmesi veya bölünmesine rıza göstermek, vatana ihanettir.

-Tüm Yahudilerin, vatandan koparılarak yabancı yönetimlere verilmiş toprakları bağımsız Musevi İsrail devletine geri kazandırma amacı olmalıdır (Gurbanov, 2018, s. 160).

Herut siyasi hârekatı, 1948 yıllarında İsrail Ordusunun Arap topraklarından çekilmesine karşı çıkmış ve "Ürdün nehrinin sahillerine doğru" sloganını dillendirmiştir. Mapai (Mapay) Partisi ise ''siyasi alanda teslimiyetçilik'' ile suçlanmıştır. 1969 yılı parlamento seçimlerinde ise Genel Siyonistlerin oluşturduğu Gahal Bloğu (Herut-Liberal Parti), Ürdün nehrinin doğu yakası iddiaları ile ilgili söylemlerde bulunmamıştır. Revizyonist Siyonizm'in savunucusu olan GAHAL ile 1973'te kurulan Likud Partisi arasında siyasi prensipler açısından çok ciddi bir fark yoktur. Revizyonist Siyonizm, 1979 Camp David anlaşmasıyla, Sina yarımadasını Mısır'a geri vererek jeopolitik ortamı dikkate almış ve siyasi prensiplerinden vazgeçmiştir diyebiliriz. Bu tavrı takınmasında, özellikle İran'da İslam Devrimi yapılmasından dolayı İslam dünyasını birleştirmemek için ve Mısır Arap Cumhuriyeti'ni yanına çekmek adına Sina yarımadasının Mısır'a verilmesine öncülük etmiştir. Genel olarak Revizyonist Siyonizm için şunu belirtmek gerekir ki; özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru sürekli yükseliş halinde olmuştur. 1990'lı yıllarda sık sık hükümette temsil edilmiş. Revizyonist Siyonizm'in daha yumuşak

söylemlere sahip partisi Likud Partisi, 21. yüzyılın başlarından itibaren de sürekli koalisyonlarda yer almış ve koalisyonlara liderlik yapmıştır. Likud Partisi, Filistin topraklarında bir Arap devletinin kurulmasına karşı çıkmıştır. Bu politika ile aynı zamanda Revizyonist Siyonizm'in aslında görüşlerinde ciddi bir değişiklik olmadığını da belirtmekte fayda olacaktır (Gurbanov, 2018, s. 160-161).

Revizyonist Siyonizm, Siyonizm'in ya da diğer adıyla Siyasi Siyonizm'in İngiliz manda yönetimi sırasında Filistin topraklarını almak ve Yahudi nüfusunu çoğaltmak noktasında çaresiz kalıp çözüm üretilemeyen ortamında, Siyonist ideolojinin hedefine varmak için yöntem noktasında ciddi revizyon yapan, Siyonizm'in yeni yaklaşımıdır. Bu yaklaşım o dönemde, İngilizler ve Araplar arasında kalan Siyonistlere çıkış olanağı sunmuştur. Bu çözüm ise kan akıtmaktır, ister asker ister sivil olsun. Siyonizm'in hedeflerine ulaşmak için her türlü kan akıtmak meşru yol sayılmıştır. Filistin'in ele geçirilmesi ve modern İsrail devletinin kurulması için gereken en çılgın fikirler, bu dönemde, Revizyonist Siyonizm yaklaşımından destek almıştır. Bu yaklaşım, ta en başından beri modern İsrail'i değil, Büyük İsrail'i kurmayı hedef edinmiştir. Bu yaklaşımda kan akıtmak yani katliam veya şiddet ana politikadır, diyebiliriz. Revizyonist Siyonizm, başlangıçta modern İsrail devleti bile kurulmamış olduğundan ciddiye dahi alınmamıştır. Bu nedenle, bu ideolojik yaklaşımın peşinden gidenler hayalperest görülmüşlerdir. Ancak planlı, programlı ve ilkeli duruşları sayesinde, belirledikleri hedeflere varmasını bilmişlerdir. Günümüzde de Ortadoğu'nun şu an ki görünen hali; Büyük İsrail Devleti'ni kurmak için hedef edinmiş Revizyonist Siyonizm'in tam istediği şartlardadır, diyebiliriz. Bu nedenle Revizyonist Siyonizm, geleceği olan bir Siyonist ideolojidir, diyebiliriz.

4.6. Post-Siyonizm

1967 yılındaki Altı Gün Savaşı olarak da bilinen Arap-İsrail Savaşı, post-Siyonizm'in çıkış sürecinin başlangıcı olmuştur. Altı Gün Savaşı'ndan sonra, Ürdün idaresi altında kalan Batı Şeria, Mısır idaresindeki Sina ile Gazze ve Suriye yönetimindeki Golan Tepeleri, İsrail ordusu tarafından işgal edilmiştir. Bu yeni durum nedeniyle, İsrail Devleti işgalci bir devlet olarak anılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda

İsrail toplumu da ikiye bölünmüştür. Dünyada oluşan uluslararası baskılar karşısında İsrail halkı; işgal edilen toprakların elde tutulması ile barış yapılması karşılığında bu topraklardan çekilmesi konusunda ikiye ayrılmıştır. O tarihe kadar İsrail, tüm savaşları bir varoluş tehdidini bertaraf etmek için yürütürken, savunma savaşı yapmıştır. Ama şimdi bu durum savunma durumu ve savunma savaşı değildi. Bunu böyle görenlerin, bunu kabul etmesi de zordu. Ayrıca bugüne kadar başka seçeneği olmadığı için savaşan ve kendini korumak zorunda olan İsrail'in, şimdi işgal ettiği yerlerden çekilmek ya da buralarda işgalci kalmak arasında bir karar vermesi lazımdı. Yine Batı Şeria ve Gazze'yi işgal altında tutmasını devam ettirmek için de görünürde hiçbir varoluşsal tehditte gözükmüyordu. Yine bir başka kesim ise, 1967 savaşında Mısır karşısında kaybedeceklerini düşündükleri için bu yeni durumu mucizevi bir sonuç olarak görmüştür (Ersoy Ceylan, 2020, s. 438).

Tanrının vaat edilen toprakları onlara geri verdiğini düşünmeye başlayanlar vardı. Şüphesiz olarak böyle düşünenler, bu toprakların işgal altında olduğunu ve dolayısıyla İsrail'in işgalci bir devlet olduğunu reddedecek ve bu toprakları sahiplerine geri vermeyi de şiddetle reddedecekti. İşte bu tartışmanın temelinde Siyonizm ikiye bölünmüş. Nitekim bunun sonucunda Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm ortaya çıkmıştır. Tarihsel açıdan dönemin konjonktürü, önce Post-Siyonizm'in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Altı gün savaşı sonunda varoluşsal tehdit ortadan kalkınca Siyonist ethos (eğilim) zayıflamış, bu ethos etrafındaki kenetlenme de gevşemiştir. Böylelikle Post-Siyonizm'in izini 1979 yılındaki İsrail-Mısır Barış anlaşmasında görebiliriz. İsrail ve Mısır liderlerinin, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı aracılığıyla el sıkışması ve sonrasında İsrail'in Sina'dan çekilmesi şartıyla barış antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma, İsrail'in Ortadoğu'da Arap ülkeleri ile savaşmadan varlığını sürdürebileceği yönünde İsrail'e bir umut vermiştir. 1993 yılında Filistinlileri temsilen Filistin Kuruluş Örgütü ile yapılan Oslo Anlaşması yapılmış. Bu anlaşma ile İsrail devleti Filistin devleti üzerinde dış ilişkiler, iç güvenlik, yerleşim yerlerinde kontrolü sağlarken, iç işlerinde bağımsız bir Filistin devleti kuruluyordu. Böylelikle de barışçıl atmosferin devamını sağlanmıştır (Ersoy Ceylan, 2020, s. 438-439).

Post-Siyonizm'in ilk örneklerine önce akademi de rastlanmıştır. İsrail Devleti'nde tabu olan konular; sömürgecilik olarak Siyonizm, Nekbe, İsrail'in Filistinli

vatandaşlarına yapılan ayrımcılık, soykırımın manipüle edilmesi gibi konular tartışma konusu olmaya başlamış. 1987 yılında, Simha Flapan'ın yayınlamış olduğu ‘‘The Birth of Israel: Myths and Realities’’ başlıklı araştırması, Post Siyonist literatürün söylemlerini barındıran örnek bir çalışma olmuştur. Simha Flapan bu eserinde, gizliliği kaldırılmış arşiv belgelerinden yola çıkarak, İsrail Devleti'nin kuruluşunda ortaya atılan yedi ulusal anlatının ne kadarının propaganda, ne kadarının gerçek olduğunu değerlendirmiştir. Akademi de başlayan bu düşünce değişimi kamusal alanda da kendine yer bulmuş, hemen hemen her alanda tartışılmıştır. İdeolojik olarak değişim; İsrail'de kendini dışlayıcılıktan çoğulculuğa, Filistinliler üzerinde tahakküm kurmaktan eşitliğe ve ortaklığa, izolasyonizmden ve düşmanlıktan, komşularla iyi ilişkiler kurup bölgeye entegre olan bir İsrail devletine doğru, post-Siyonist söylem olarak kendini göstermiştir (Ersoy Ceylan, 2020, s. 439).

Ancak diyebiliriz ki, post-Siyonizm kavramının resmi doğum tarihi 13 Eylül 1993'tür. Bu tarih aynı zamanda ‘‘Yeni İsrail’’ kavramının da resmi doğum tarihidir. Post-Siyonizm ‘‘Yeni İsrail’’ inşa projesinin kuramsal çerçevesini de sunmaktadır. 13 Eylül 1993 tarihi aynı zamanda İsrailli Yahudi siyaset sosyoloğu Uri Ram'ın post-Siyonizm kavramını ilk kullandığı, İbranice eser olarak sunduğu kitabı ‘‘İsrail Toplumu: Eleştirel Yaklaşımlar'ın’’ yayımlandığı tarihtir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Uri Ram'ın post-Siyonizm yaklaşımı, diğer post-Siyonizm yaklaşımlarından özellikle zamanlama açısından üstünlük kurar. Ram'ın post-Siyonizm yaklaşımlarına dair yaptığı kuramsal sınıflandırmasından hareketle bazı yaklaşımları şunlardır: ‘‘İnsan haklarına saygılı, bireyselliğin güçlendiği, cemaatçi yapıların çözüldüğü, çoğulculuğun yaygınlaştığı ve derinleştiği, evrensellik, özgürlükçülük, laiklik ve anayasal yurttaşlık değer ve ilkelerine göre yapılandırılmış, 1967 öncesi sınırlara çekilmiş, başkenti Batı Kudüs olan ve tarihi Filistin'de iki devletli çözümden yana olduğu su götürmezdir. Ayrıca İsrail yani Yeni İsrail tahayyülü olduğunu, neo-Siyonist hegemonyaya karşıt bir duruş sergilediğini söylemek de doğru olur.’’ olmuştur (Çakmak, Uri Ram'ın Post-Siyonizm Yaklaşımı Üzerine, 2015, s. 274).

Post-Siyonizm, Siyonizm'i tarihi süreç içerisindeki doğası gereği, onun sömürgeci ve pratikte ırkçı olduğunu kabul etmektedir. Anti-Siyonistlerde, Siyonizm'i Yahudi milliyetçisi olarak görmekte ve kabul etmektedir. Nitekim bu açıdan anti

Siyonistleri de post-Siyonist kalıba dâhil etmek mümkündür. Dışlayıcılıktan çoğulculuğa, tahakkümden eşitliğe ve yalnızlıktan bölgesel bütünleşmeye doğru yönelmiş bir ideolojik değişim olarak post-Siyonizm, Oslo sürecinin sona ermesi ve 2000 yılında el-Aksa intifadasının başlamasıyla ölmüştür. Yeniden başlayan Arap-İsrail şiddet sarmalı içerisinde, post-Siyonist ideolojinin barışçıl fikirlerini benimseyen küçük bir kesimin olmasına karşın; post-Siyonizm'in artık İsrail'de kitleleri peşine takamayacak kadar küçük bir azınlık tarafından temsil edildiği söylenirse, bu ifade de yanlış olmayacaktır (Ersoy Ceylan, 2020, s. 440-441).

Post-Siyonist ideoloji, İsrail devleti kurulduğuna göre Siyonist ideolojinin artık sonlandırılması gerektiğine inanan bir yaklaşımdır. Post-Siyonistler, İsrail devletinin Filistinlileri mülksüzleştirme politikasına son vermelerini istemektedirler. Günümüz İsrail siyasetine sağcı, merkez ve dinci siyasi partiler hâkimdir. Post-Siyonist ideoloji günümüzde daha çok elit kesim dediğimiz laik, akademisyen ve sosyalist Musevilerden (İbranilerden) destek almaktadır. Zaten baskıcı bir siyasi ortama sahip İsrail'de, post-Siyonist olmak müthiş zordur; barış yanlısı akademisyenler, laikler ve sosyalistler ile Hasidik Ortodoks Yahudi grupları dışında ülkede post-Siyonist denilecek çok az insan vardır, diyebiliriz. Post-Siyonistler, sağcı ve dinci partiler tarafından İsrail devleti ile Yahudilerden nefret etmekle suçlanırlarken, Filistin devletini ise koşulsuz bir şekilde kabullenmekle suçlanmışlardır.

4.7. Neo-Siyonizm

Neo-Siyonizm; sağcı, etnik, milliyetçi, dindar bir ideoloji olarak Neo-Siyonizm, Post-Siyonizm'den daha eski bir bakış açısıdır. Fakat İsrail halkı içerisinde taraftar bulmaya başlaması ve bir olgu olarak kabullenilmesi ancak 1990'lı yılların sonuna denk gelmiştir. Nitekim post-Siyonizm'e tepki olarak ortaya çıktığını öne sürenler de olmuştur. Neo-Siyonizm; etnik milliyetçi, fundamentalist ve muhafazakâr dindar sağ kanat ideolojisi olarak, 1967 yılında gerçekleşen Altı Gün Savaşı'nın sonucunda ortaya çıkmış, Siyonist bir tutumdur diyebiliriz. İsrail'in Altı Gün Savaşı sonundaki zafer sarhoşluğu ve zafer mucizesi karşısında ortaya çıkan yeni durumlara karşı, Yahudi toplum ve siyaset hayatında bazı yeni düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Bu düşünce akımı ileri ki

dönemlerde İsrail siyasetini ve halkını da yeni baştan şekillendirmiştir. Nitekim bu işgaller dolayısıyla siyasi ideoloji Siyonizm daha dini bir boyut kazanmıştır. İsrail ordularının Arap ordularının karşısında yenilgiye uğrayacağını düşünen kesim, savaşın zafer ile noktalanmasını bir mucize olarak nitelendirmiştir. Yeni Ahit'te Yahudiye ve Samiriye olarak ifade edilen Batı Şeria'ya artık Yahudilerin yerleşmesi siyasi gündem olmuştur. Bu durum, neo-Siyonist ideolojinin dini arka planını ortaya koymaktadır (Ersoy Ceylan, 2020, s. 441).

İsrail'de yaşamakta olan Filistinlilerin, yani 1949 Ateşkes sınırlarına göre Yahudiler ile Filistinlilerin yerleşim yerlerini birbirinden ayıran sınır çizgisi yeşil hattın gerisine gönderilmesi politikası, aynı zamanda neo-Siyonist ideolojinin etnik-milliyetçi çerçevesini de çizmektedir. Neo-Siyonizm'in özellikle 1990'lı yıllarda İsrail siyasi kültüründe evrensel, sol ve plüralist Post-Siyonizm'in karşısında siyaset sahnesine çıkmasını sağlayan oluşumlar da olmuştur. Eretz Yisrael HaŞleima (Büyük İsrail Hareketi) ile Gush Emunim (İnananlar ya da İnanç Bloğu) adlı yerleşimci oluşumları, hem bugün İsrail'de halkın bir kesimini temsil ederken hem de neo-Siyonist ideolojinin de temellerini teşkil etmektedirler (Ersoy Ceylan, 2020, s. 442).

1967 savaşından bir ay sonra Büyük İsrail hareketi kurulmuş. Nathan Alterman'ın, Maariv gazetesinde yayınladığı bir makalesinde, ele geçirilen topraklardaki tek eksiğin bu topraklarda Yahudi din adamlarının bulunmaması olduğunu belirtmiş. Zira İsrail toprakları ile Yahudi halkının arasındaki derin bağı ancak onların sembolize ettiğini dile getirmiştir. Bunun ardından bir grup siyasetçi, yazar ve şair toplantılar yapmış ve bu toplantıların sonunda bir kuruluş belgesi yayınlanmıştır. Bu kuruluş belgesi ile ‘‘Büyük İsrail Hareketi’’ olarak, İsrail hükümetine işgal ettikleri toprakları elinde tutması ve Yahudilerin yerleşimlerine açılması çağrısında bulunulmuştur. Büyük İsrail Hareketi, ideolojik olarak radikal bir harekettir. 1967 savaşında ele geçirilen toprakların, İsrail'e bağlanmasını ve barış anlaşması için bir koz olarak dahi kullanılmaması çağrısında bulunmuştur. İsrail'in, kadim kutsal topraklarda genişlemesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu harekete göre İsrail; Ürdün'ü de içine alacak şekilde, Suriye'deki el-Hama'dan güneyde Nil'e kadar ve Fırat Nehri'nden Akdeniz'e kadar bütün toprakları içine almalıydı. Bu hareketin İsrail devleti ve toplumunda etkisi öyle büyük oldu ki, devletin güvenlik konularındaki bakışından, Filistin-İsrail çatışmasında Filistinlilere yönelik

tavrına, sınır ve mülteci sorununa bakışından, Kudüs temelinde bulunan konulara karşı tavrına kadar etkili olmuştur. Hem kamuoyunun hem de devletin siyasi söylemlerini ve uygulamalarını Büyük İsrail'i oluşturma yönünde radikalleştirmiştir (Ersoy Ceylan, 2020, s. 442).

1967 Arap-İsrail Savaşı döneminde İsrail'in kurulması ile Siyonizm'in bittiği tartışmaları yapılıyordu. Büyük İsrail Hareketi kurucularından biri olan Avraham Yaffe'ye göre, İsrail'in kuruluşu ile Siyonizm artık sona ermemişti. Zira henüz devlet içindeki problemler çözüme kavuşmamıştı. İsrail'i İşçi hareketi kurmuştu. Lakin Avraham Yaffe'ye göre, bundan sonra ''Gush Emunim'' yeni lider olacaktı (Uriel, 2014, s. 99). Gush Emunim, İsrail'in siyasi tarihinde bir başka dönüm noktası olan ve resmi tarihte deprem olarak ifade edilen, 1973 Yom Kippur savaşından sonraki süreçte, yeni bir fenomen hareket olarak yeni yerleşim yerleri kurmak için ortaya çıkıyordu. Gush Emunim liderleri ve aktivistleri; İsrail'de 1953 yılında kurumsallaşmış olan örgün eğitimden ayrı olarak özerk biçimde işleyen ve dini eğitim sistemine ait kurumlardan mezun olmuş kişilerdir (Avruch, 1979, s. 49). Gush Emunim kurucularının hepsi Yeşivat Merkaz Harav adlı okuldan mezun olmuştur. Hahambaşı Abraham Isaac Kook'un oğlu haham Zvi Yehuda Kook'un öğrencileridir (Ersoy Ceylan, 2020, s. 442-443).

Gush Emunim, hahambaşı Isaac Kook'un öğretilerinden ve oğlu haham Zvi Yehuda Kook'un bu öğretileri daha da genişletip, yorumlamasından etkilenmiş bir harekettir. Bu harekete göre, Eretz Israel ve Yahudi halkı bir bütündür. Kutsal topraklar Yahudiye ve Samiriye mucizevi bir biçimde kurtarılmış ve atalardan miras kalan bu topraklara yeniden sahip çıkmak İsrail'de yaşayan Yahudiler başta olmak üzere her Yahudi'ye ait kutsal bir görevdir. Bu harekete gösterilecek tepkiler hoş görülemez ve buna karşı çıkan hükümeti de hoş görmemişlerdir. Nitekim Gush Emunim ve Rabbi Kook taraftarlarına göre, 1967 savaşı sonunda İsrail askeri gücünün ele geçirmiş olduğu topraklardan çekilmesini isteyen herkes ve buna boyun eğen her hükümet tanrı Yehova tarafından lanetlenecektir, denmiştir. Bunun teoride bir ifade olmadığı, 2005 yılında dönemin başbakanı Ariel Şaron'un Gazze'den tek taraflı kararı sonrası geri çekilmesi üzerine ortaya çıkan karışıklıklar ve meydana gelen öfkeli tepki hareketleri bu durumun pratikte yansıması olmuştur. Gush Emunim (İnananlar ya da İnanç Bloğu), dini boyutu olan bir hareket olmakla beraber daha sonraları seküler dünya görüşüne sahip Musevileri

de içlerine almışlardır. Büyük İsrail Hareketi ile Gush Emunim Hareketi, Eretz Israel anlayışını benimsemiş ve bu toprağa kozmik anlamlar yüklemişlerdir. Yani daha açık anlatımla ifade edersek; gizli, zamanla farklı özellikleri ortaya çıkacak anlamlar yüklemişlerdir. Nitekim bu durum, seküler-dindar çatışmasını dindirmiş ve her iki tarafı ortak amaç etrafında birleştirmiştir (Ersoy Ceylan, 2020, s. 443-444).

Modern İsrail Devleti'nin siyasal hayatında "çocuklar" ve "gelecek" vurgusu merkez sol, "baba" ve "geçmiş" vurgusu merkez sağ siyaset dilinde hâkimdir. Post-Siyonistler'in gelecek vurgusunu neo-Siyonistler geçmiş vurgusu yaptıklarından, post-Siyonistler "solcu" sayılmakta ve neo-Siyonistler ise "sağcı" kabul edilmiştir (Çakmak, 2014, s. 76). Modern İsrail'de bugün neo-Siyonizm daha güçlüdür. Bugün neo-Siyonizm İsrail tarihini Kral-Peygamber Davut'tan başlatırken, post-Siyonizm İsrail tarihini David Ben-Gurion'dan başlatmaktadır. Neo-Siyonizm, Musevi halka vaat edildiğine inanılan kutsal topraklarda hâkim Büyük İsrail'i hayal ederek, irredentist politikaları yani devlet sınırları dışında yer alan halk ile söz konusu devleti birleştirme amacında olmuştur (Çakmak, 2014, s. 108).

Neo-Siyonizm muhafazakârlıktan yana iken, post-Siyonizm ise İsrail'in geleceğini belirleyen liberalizmden yanadır. Neo-Siyonizm dini milliyetçiliği yüceltirken, seküler milliyetçiliği dindarlık kalıbı içinde eritmiştir. Post-Siyonizm, post-milliyetçi duruşu temsil etmektedir. Neo-Siyonizm, başta Mizrahiler olmak üzere düşük gelirli, düşük eğitimli kalabalık nüfusta karşılık bulmuştur. Post-Siyonizm ise karşılığını yüksek gelirli, yüksek eğitimli Aşkenazlar arasında buldu. Aşkenazların sayısı Mizrahilere göre daha azdır. Bundan dolayı neo-Siyonizm'in daha güçlü olması da normaldir. Siyonizm karşıtı Ortodoks Yahudiler kendilerini neo-Siyonizm'e, Siyonizm karşıtı Araplar ise post-Siyonizm'e yakın hissediyor. Neo-Siyonizm, merkez sağdan aşırı sağa İsraillileri temsil etmektedir. Post-Siyonizm ise, İsraillileri merkez soldan aşırı sola kadar uzanan kanadı temsil ediyor, demek daha adil olur (Çakmak, 2014, s. 109). Uri Ram ise, dinci-ırkçı yaklaşım olarak nitelendirdiği neo-Siyonizm'i anti-demokratik bulur ve İsrail'in geleceğinin post-Siyonizm ve neo-Siyonizm kutuplaşması ekseninde şekilleneceği kanaatindedir (Çakmak, 2015, s. 258).

2000 yılının Eylül ayında Filistinliler tarafından II. İntifada Hareketi'nin başlamasıyla, post-Siyonizm'in nihai ölümünün gerçekleştiği kabul edilirken, bu çatışma

ortamı Neo-Siyonizm'in yükselişini tek başına zirveye taşımıştır. Zira uluslararası arenanın 11 Eylül saldırılarıyla kaos içine girdiği ve hemen akabinde terör örgütlerine yönelik teröre karşı küresel savaşın başlatıldığı yeni bir siyasi döneme girilmiştir. Bu ise II. İntifada'yı terörizm ve ayrılıkçı bir hareket olarak gören sağcı İsrailli siyasetçilerin kamuoyunu arkasına almasına neden olmuştur. Ilan Pappe'ye göre ise, Neo-Siyonizm'in yükselişine öncülük eden dört paralel süreç vardır. Birincisi devlet destekli Yeşivalar olan dindar-milliyetçi grupların radikalleşmesi, ikincisi daha önce anti-Siyonist olan ultra-Ortodoks Yahudilerin (Haredim) Siyonist ideolojiyi benimsemesidir. Üçüncüsü Mizrahi Musevilerin yani Doğu Musevilerinin toplumun gerek coğrafi gerekse de toplumsal sınırlarına itilerek etnik olarak tecrit edilmesi, dördüncü olarak da, İsrail'in kapitalist küreselleşme sürecine hızla dâhil olması. Başlıca bu dört nedenden dolayı, ABD'deki yeni sağı andıran yeni muhafazakâr oluşumların İsrail Devleti'nde ortaya çıkmasına neden olmuştur (Pappe, 2014, s. 265). II. İntifada Hareketi'nin başlaması ve 2001 Eylül (İkiz Kule) saldırıları sonrası, İsrail'de neo-Siyonist ideoloji siyasete hâkim hale gelmiştir (Ersoy Ceylan, 2020, s. 445-446).

Neo-Siyonizm, 1967 Altı Gün olarak bilinen ve Arap – İsrail Savaşı'ndan sonra, İsrail devleti tarafından işgal edilen; Suriye'den Golan Tepelerinin, Ürdün'den Doğu Kudüs ve Batı Şeria'nın, Mısır'dan Gazze Şeridi ve Sina yarımadasının geri verilip verilmemesi tartışmasında, geri verilmemesini savunan yaklaşımdır. Post-Siyonistlerle aralarında ciddi tartışmalar olmasına karşın, günümüze baktığımızda kazananların neo-Siyonistler olduğunu söyleyebiliriz. Neo-Siyonizm, düşük gelirli ve eğitim seviyeleri de yüksek olmayan Yahudilerden destek gören bir Siyonist ideolojidir. Neo-Siyonistlerden, düşük eğitim seviyesine sahip olanlar, her türlü yönlendirmelere müsait olmuşlardır. Neo-Siyonistler, işgal edilen yerlere yeni Yahudi yerleşim yerleri açılmasının gerektiğini ve buralara Yahudi din adamları gönderilmesini istemişlerdir. Büyük İsrail'i oluşturmak istemelerinden fundamentalisttirler ve irredentist politikalara açık olmaları nedeniyle şiddete açıktırlar. Neo-Siyonistler, 11 Eylül saldırıları sonrasında dünyada oluşan İslamofobi'nin sonucunda, kolayca yeni Yahudi yerleşimciler bulabilmişlerdir. Bu durumun etkisi ile yeni yerleşim yerleri açılması konusunda fazla zorluk çekmemiş ve İsrail güvenlik güçlerinin koruması altında Yahudi yerleşimciler çekinmeden hareket edebilmişlerdir.

SONUÇ

Genel olarak bir değerlendirme ile ifade edildiğinde; bitirme tezimin ilk bölümü olan Siyonizm'in tarihsel arka planı Yahudilik bölümünde, dinin her şeye hükmettiği, kralların Tanrı'nın yeryüzündeki temsilciliğini sembolik olarak da olsa temsil ettiği ilk çağlardan itibaren, Yahudiliğin de teolojik olarak İbrahim peygambere dayandırılarak nasıl bir motivasyon aracı olarak kullanıldığının kanıtını Eski Ahit'ten örnek yazılı metinlerde görmüştük. Orta Çağ döneminde Müslümanlar tarafından korunan ve özellikle Endülüs Müslümanları tarafından önemli mevkilere getirilen Yahudiler, bu yüzyıllarda çok dil bilmelerinin avantajını özellikle kitap çeviri hareketlerinde göstermişlerdir. Zamanın Müslüman âlimlerinin dışında, Yahudilerde de ilk kez din alanı dışında âlimler yetişmiştir. Bu âlimler ve düşünürler, öğrendikleri pozitif ilimleri, Yeniden Fetih hareketinde bulunan Hıristiyan krallar ve onların feodal beyleri ile paylaştılar.

Bu paylaşımlar ve sömürgecilik faaliyetleriyle zenginleşen Avrupalı krallar ile aynı zamanda Yahudiler de zenginleştiler. Bu zenginlik sayesinde, dinin tahakkümü yıkılmaya başladı. Bunun sonucunda birey çok değerli hale gelmeye başladı. Bu gelişmeler karşısında, genel anlamda da insanların hayata ve dünyaya bakış açılarında değişiklikler oldu. İnsanların hayata ve dünyaya bakış açılarındaki bu değişiklik, Fransız İhtilaline ve beraberinde milliyetçilik akımına sebep oldu. Değişen bakış açılarıyla beraber Avrupa'da gettolarda yaşayan Yahudilerin bu gettolardan çıkmasına izin verilirken, Hıristiyan halk ile kaynaşmalarının yolu da açılmıştır. Böylelikle belli sınırlar içinde yaşayan ve belli bir dili kullanan herkes gibi Yahudiler de o ülkenin eşit vatandaşı kabul edilmiştir. Ancak bu durum Yahudiler için olumlu bir sonuç çıkartırken, çoklu milletleri barındıran İmparatorluklar için yıkım demek olmuştur.

İkinci bölümde, Siyonist ideolojinin kökeninde birlikte anılabileceği kalıplaşmış bazı temel kavramlar açıklanmıştır. Yahudi milliyetçiliği, seçilmiş üstün kavim olma ile vaat edilen topraklar, kutsal göç (Aliyah) kavramlarının Yahudi teolojisi kökenli olduğu anlatılırken, anti-Semitizm'in Hıristiyan teolojisi kökenine inilmeye çalışılmıştır. Bu temel kavramların Siyonist ideoloji için neden bu kadar önemli olduğunu açıklamaya çalıştım.

Üçüncü bölümde ise Siyonizm kelimesinin kökeni ve Siyonizm'in modern İsrail Devleti'nin kuruluşunda uygulama safhaları süreci ele alınmıştır. Tarihi süreci içerisinde hareketin doğuşu, hareketin çalışmalarında başta İngiliz Krallığı olmak üzere batılı emperyalist devletlerin desteği, Balfour Bildirgesi tarihi dönemeci, BM taksim kararı, modern İsrail Devleti'nin ilanı ile devletleşme döneminde Siyonizm başlıkları altında yaşanan safhalar ve uygulama süreçlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Son bölümde ise, devletleşme süreci içerisinde özellikle İsrail Devleti kurulmadan önce ve kurulduktan sonra; Siyonist liderler için homojen olmayan, binlerce yıl farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerle ve farklı etnik gruplarla bir arada yaşamış Sefarad, Aşkenaz ve Mizrahi Yahudileri gibi farklı grupları bir arada tutmak kolay olmamıştır. Nitekim bu durum, İsrail'de siyasi hayatta çok çeşitlilik meydana getirmiş. Ayrıca bu durum, ülkede farklı siyasi partilerin, farklı grupların ve farklı örgütlerin oluşmasına neden olmuştur. İsrail Devleti kurulmadan önce ve kurulduktan sonraki süreçte, bu farklılıklardan Siyonist ideoloji de payını almış ve birçok farklı Siyonizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu farklı Siyonizm çeşitlerini tekrar hatırlarsak bunlar: Liberal (Genel) Siyonizm, Dini Siyonizm, İşçi (Sosyalist) Siyonizm'i, Kültürel Siyonizm, Revizyonist Siyonizm, Post-Siyonizm, Neo-Siyonizm'dir.

Sonuçta Siyonist ideoloji için, ‘‘modern İsrail Devleti'ni fikirsel boyutta tasarlayıp, pratikte devleti kuran, sonrasında devleti kurmayı başarıp, Yahudi toplumunun siyaseten gelişmesini sağlayan ve şimdilerde Büyük İsrail Devleti'ni fikirsel boyutta tasarlayıp, pratikte uygulamaya da çalışan ana nedenidir dersek'', yanlış olmaz. Modern İsrail Devleti'nin kurulmasında teolojik kökeninin yanında, tarihte meydana gelen iki önemli gelişme modern İsrail Devleti'nin ortaya çıkmasını etkilemiştir. Bunlardan biri emperyalizm ilgili olan gelişme iken, diğeri ise Fransız İhtilalinin yaratmış olduğu milliyetçilik akımı ile ortaya çıkan gelişmedir. Bu iki gelişmeyle beraber, diğer önemli gelişmeler olarak dinin etkisini azaltan reformist, rönesansist anlayışın ortaya çıkardığı liberalizm, birey ile birlikte aklın ortaya çıkardığı modernizm fikri aydınlanması (Haskala), sayılabilir. İşte bunların etkisiyle var olan ideolojiler ve yine devam eden yeni fikirler Modern İsrail Devletini kurduğu gibi aynı zamanda sürekli olarak onu beslemektedir. Bu nedenle Siyonist ideoloji, modern İsrail Devleti'nin kurulmasını sağladığı gibi sürekli yenilenen çeşitleri ile onu geliştirmektedir.

Sömürgecilik ile beslenen ilk hegemonik güçler, Cenevizliler ve Hollandalılardan sonra ortaya çıkan İngilizler, Yahudilerin Siyonist ideolojinden kendi çıkarlarına göre faydalanmıştır. Nitekim bu dönemde İngiltere kendi hegemonik gücünü artırırken, doğru orantılı olarak Yahudilerde siyasi gücünü artırmıştır. Nitekim İngilizler Yahudi yardımlarına karşılık olarak, Birinci Dünya savaşı sonunda Filistin'i söz verdiği şekilde, Yahudilere yurt olarak vermiştir. Siyasi bir ideoloji olarak Siyonizm ilk olarak Theodor Herzl tarafından benimsenmiştir. Herzl, Yahudilerin yurt sorununa siyasi çözüm arayışlarında bulunmuş. Ayrıca yine bu dönem içerisinde Yahudiler, Milliyetçilik akımının etkisiyle Mesihçi beklentilerden de uzaklaşmıştır. İşte tam bu noktada her şey Siyonist ideoloji için olgunlaşmış. Pratikte de Siyonist ideoloji, Milliyetçilik akımının birlik ve beraberlik duygularıyla Yahudiler tarafından da desteklenmeye başlanmıştır. Siyonist ideoloji ilk başlarda daha çok Haskala'nın (Yahudi Aydınlanması) da etkisiyle Alman Yahudiler tarafından benimsenmiştir. İleri ki vakitlerde ise, Rus asıllı sosyalist (işçi) Yahudilerden kabul görmüştür.

Siyonist ideoloji, önceleri yurtsuz bir halka sadece bir yurt yaratma derdinde iken sonraları bu yurdun kesinlikle Filistin'de olması fikri değişimine uğramıştır. Siyonizm ya da siyasi Siyonizm, Filistin'de devlet kurabilmek için sadece politik değil, askeri yollardan da çözüm arayışları içinde olmuştur. Bu arayışların sonunda çözüm olarak terörizmle de yol arkadaşlığı yapılmıştır. Hagana ve İrgun gibi terör örgütleriyle iş birliği içinde hareket edilmiş. Kendilerine alan açmak için Filistinli Müslüman nüfusu katletmiştirler. Ancak burada tezat olan yüzyıllar boyunca kendisini katleden Hıristiyanları değil, Müslümanları katletmesidir. Buna sürekli olarak Avrupalı Hıristiyanların katliamlarına uğrayan Yahudilerin, katliama uğramamak için çare olarak kendinden daha güçsüz bir toplumu katletmesi de diyebiliriz. Çünkü ilk çıktığı 7. yüzyıldan itibaren Müslümanlarla bir mücadele içinde olan Avrupalı Hıristiyanlar, Yahudileri baskılayarak ve Yahudilere kaçış alanı olarak sadece Filistin'i göstermişler. Nitekim bu durumun sonunda Mesihçi anlayışı terk eden Yahudileri, Filistin'e yönlendirmekte de zorlanmamıştırlar. Her ne kadar yeni kıta Amerika kıtasına göçe ilgi olsa da, Milliyetçilik ve teolojik faktörlerin etkisiyle de Yahudiler, Siyonizm'i yani Filistin'de bir devlet fikrini daha sahiplenmişlerdir. Çünkü böylelikle yeni bir kıta da farklı milletlerle bir arada olup sonunun ne olacağı belirsizliğini yaşamaktansa, atalarının

daha önce yaşadığı kendilerine ait bir yurtta yaşamayı amaç edinen Siyonist ideoloji daha cazip gelmiştir.

Avrupa Hıristiyan dünyası da, Yahudilerden kurtulacak olmaları nedeniyle, başta Protestan Evanjelistler olmak üzere siyonist propagandaya genel anlamda destek vermişlerdir. Hatta Yeni Çağ'dan itibaren birçok yenilikçi düşünce içerisindeki Protestan Hıristiyan din adamı ve düşünür, Yahudilerin Filistin'e göç etmesini Hıristiyanlığın menfaatine görmüşlerdir. Bu durumda nitekim aklımıza şu sorular da gelmektedir. Avrupalı Hıristiyanlar mı amaçları uğruna Siyonistleri kullanmıştır? Yoksa Siyonistler mi Avrupalı Hıristiyanları kullanmıştır? Soruları da gelmektedir. Biz bu sorulara cevap arasak da artık gerçek olan bir şey var ki Avrupalı Hıristiyanlarla Yahudiler arasındaki bitmek bilmeyen savaşa Müslümanların da dâhil olduğudur. Bu çatışmanın içine Müslümanların da dâhil olması, Protestan Evanjelistler açısından bir başka tercih sebebidir. Zira oluşacak bu kaotik ortamın İsa Mesih'in gelmesini de hızlandıracak olmasından dolayı, Protestan Avrupalı Hıristiyanlar bu yönde bir teolojik tercihte bulunmuşlardır.

Siyonizm, İsrail'in kuruluşu olan 1948 yılından sonra kurucu özelliğinden devleti koruyucu özelliğe bir dönüşüm yaşamıştır. 1967 Altı Gün ile 1973 Yom Kippur savaşları sonrasında Siyonist ideoloji, iç siyasette modern İsrail Devleti'ni korumak gerektiği ile Büyük İsrail Devleti sınırlarına ulaşmak isteyen bir tartışma içinde kendini bulmuştur. Siyonist ideoloji, tarihi süreç içerisinde başarılı olmaya devam ettiği için başlangıçtaki hedefleri de yenilenmiş ve nitekim bu durum gelişimini de sağlayan farklı türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya konjonktüründe, İngiliz hegemonik gücünün yerini yavaş yavaş Amerikan hegemonik gücü almaya başlamıştır. Özellikle Batı Avrupa'dan Amerika'ya yerleşmiş 3 milyona yakın Amerikalı Yahudi'nin lobi faaliyetleri sayesinde modern İsrail Devleti'nin kurulmasında ve sonrasında korunmasında, Amerika Birleşik Devletlerinin askeri, ekonomik ve siyasi desteğini almasında katkısı büyüktür. Siyonistler, II. Dünya Savaşı'ndan daha sonra ortaya çıkan Batı ve Doğu Blok ayrışmasından faydalanmasını da bilmiş. Çift kutuplu dünyadan kendi lehlerine faydalanmasını bilmiştir. Bu sayede Siyonistler, İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonra da sınırlarını genişletmelerini bilmişlerdir. Bir dönem en çok Yahudi'nin yaşadığı

ülke olan Sovyetler Birliği'nden de olumlu bir şekilde faydalanmışlardır. Soğuk savaş döneminin yaşandığı 1945 ile 1990'lı yıllarda yaptıkları siyasi manevralar sayesinde, gerektiğinde Amerika'ya gerektiğinde Sovyetler Birliği'ne sırtını dönerek birçok sorunun üstesinden başarıyla çıkmasını bilmişlerdir. Bölgede özellikle Müslüman devletler tarafından istenmeyen İsrail Devleti, dünyanın birçok coğrafyasına dağılma dezavantajını da; ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde yaşayan Yahudilerin lobicilik faaliyetleri sayesinde avantaja dönüştürmüş. Başta Filistinlilere ve Araplara karşı olmak üzere kendini istemeyen tüm Müslüman dünyayla mücadelede, günümüze kadar askeri ve siyasi zaferler kazanmasını bilmiştir.

İsrail Devleti'nin siyasi hayatı içinde daha çok kuruluş döneminde ülkeye hâkim olan İşçi (Sosyalist) Siyonizm'i temel alan İşçi Partisi, 1977 seçimleri sonrasında yenilgiye uğramış. 1977'den günümüze ise bazı kesinti dönemleri yaşamasına karşın, İsrail'i daha çok siyasi hayatında dini ve milliyetçi Siyonist söylemleri olan ve bu ideolojiyi temsil eden siyasi partiler birleşerek ortak yönetmiştir. Son dönemlerde modern İsrail Devletini daha çok dini, milliyetçi Siyonist söylem ve politikalar ile Revizyonist, Kültürel, Neo-Siyonist ve Liberal Siyonist ideolojilerle işbirliği içinde olan başat parti Likud Partisi ve ortakları yönetmekte. İşçi (Sosyalist) Siyonizm ile Post-Siyonizm ideoloji ve politikalarını içeren partiler ise, modern İsrail Devleti'nde daha çok muhalefette kendilerine yer bulmaktadırlar. Siyonist ideolojinin ilk hedefi olarak, doğal sınırlarına ulaşmış Yahudi yurdu olan İsrail Devleti kurulmuştur. İlk hedefine ulaştıktan sonra yeni toprak alımlarıyla değişime uğrayarak hedef değiştirdiği de gün gibi ortadadır. Yeni hedef, belki de en başından beri belli olan Büyük İsrail'e, Eski Ahit'teki ifadesiyle Arz-ı Mev'ud'a ulaşmaktır.

KAYNAKÇA

Adam, B. (2012). Üzeyir. Komisyon içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 42, s. 401-402).

Adam, B. (2017). İsrail: Kutsal Halk, Kutsal Ülke. *TYB AKADEMİ*(21), 9-24.

Akalın, K. H. (2016). Talmud'un Para ve Faiz Açısından Yorumu. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7*(13), 363-395.

Albayrak, H. (2019). ABD'de Hıristiyan Siyonizmi: Kökeni, İnanç Esasları ve Günümüz Amerikan Siyasetine Etkisi. *Darulfunun İlahiyat Dergisi, 30*(1), 141-169.

Alkhader, M. (2015). Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail'in Kuruluşundaki Rolleri. *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü*, 84. Ankara: Ulusal Tez Merkezi. YÖK Tez Merkezi Web Sitesi. adresinden alındı

Armaoğlu, F. (2017). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (4. b.). İstanbul: Kronik Kitap.

Arslan, A. (2007). Avrupa'dan Türkiye'ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7-40.

Asal, C. (2018). İsrail'in Kuruluşunda Revizyonist Siyonizm ve İrgun Örgütü. *yokAcikBilim_10208501.pdf*. İstanbul: Ulusal Tez Merkezi.

Avruch, K. (1979). Traditionalizing Israeli Nationalism: The Development of Gush Emunim. *Political Psychology, 1*(1), 47-57.

Avsat, Ş. (2021, Aralık 4). *İsrail'e Yahudi göçü yüzde 30 arttı*. Ekim 2022, 27 tarihinde İndependent Türkçe: https://www.indyturk.com/node/451626/d%C3%BCnya/i%CC%87srail%E2%80%99e-yahudi-g%C3%B6%C3%A7%C3%BC-y%C3%BCzde-30-artt%C4%B1 adresinden alındı

Aydın, F. (2018). Yahudiler/Yahudilik Açısından Kudüs. *Eskiyeni*(37), 109-125.

Ballı, A., ve Gökçe, A. F. (2021). Yahudi Göçleri ve Yahudi Kimliğinin Oluşumu. *İletişim ve Diplomasi*(5), 57-80.

Balpınar, Z. (2017). İsrail'in Devlet Kurgusu Güvenli Bir Yahudi Yurdu mu? Yoksa Güvenlikçi Bir Yahudi Devleti mi? *Güvenlik Stratejileri, 13*(26), 153-183.

Balpınar, Z. (2020). Vladimir Ze'ev Jabotinsky'nin Demir Duvar Doktrinini Anlamak. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16*(36), 743-781.

Bar Zohar, M. (1966). *Ben Gurion, le Prophete Arme.* Paris: A. Favard.

Barman, F. (2013). *William Shakespeare - 'Venedik Taciri' Eserindeki "Shylock"Karakterinin Stanislavski Yöntemine Göre İncelenmesi.* İstanbul. Temmuz 12, 2022 tarihinde https://docplayer.biz.tr/amp/15421940-William-shakespare-in-julius-caesar-oyunundaki-antonius-karakterinin-stanislavski-oyunculuk-yontemiyle-incelenmesi.html adresinden alındı

Başaran, İ. (2019). Amerikan Yahudiliği Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme. *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 127-140.

Bayraktar Ör, Ç. (2020). Dreyfus Davası. *International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES), 10*(2).

Bein, A. (1990). *The Jewish Questions: Biography of a World Problem.* (H. Zohn, Çev.) Teaneck: Fairleigh Dickinson University Press.

Besalel, Y. (2022, Temmuz 16). *Şalom Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete*. https://www.salom.com.tr Web sitesi: https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/107420/yahudilikte-faiz-ve-yanlis-bilinenler adresinden alındı

Bozkurt, C. (2008). *Türk Kamuoyunda Filistin Problemi İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939).* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Brenner, M. (2011). *Kısa Yahudi Tarihi.* (S. Altınçekiç, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.

Cohen, H. A. (1965). *A Basic Jewish Encyclopedia (Hartford (USA): Hartmore House, 1965), 25.* . Hartford (USA) : Hartmore House.

Çağrıcı, M. (1999). İbn Meymûn. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 20, s. 194-197). içinde Türkiye Diyanet Vakfı.

Çakmak, D. (2014). Yoav Peled'in Etno-Cumhuriyetçilik Kavramı Üzerine. *mysdergi.com,* 71-122. 12 18, 2022 tarihinde http://www.msydergi.com/uploads/dergi/194.pdf adresinden alındı

Çakmak, D. (2015). Uri Ram'ın Post-Siyonizm Yaklaşımı Üzerine. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 3*(2), 247-278. doi:10.14782/sbd.2015216099

Çinkara, G. (2019). Sosyalizmi ve Siyonizm'i Kaynaştıran Figür Olarak Ber Borohov'un Teorisine Kısa Bir Giriş. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 11-22.

Çinpolat, S. (2017, Ocak-Haziran). Yahudilikte Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi. *Dini Araştırmalar, 20*(51), 137-152.

Deeb II, D. J. (2013, Kasım). *Israel, Palestine, & the Quest for Middle East Peace.* Maryland: University Press of America.

Ebenstein, W. (1969). Zionism. W. Ebenstein içinde, *Grolier Universal Encyclopedia* (Cilt XX, s. 315-316). New York: Grolier Universal Encyclopedia.

Eco, U. (2014). *Ortaçağ (Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar)* (2. b.). (L. Tonguç Basmacı, Çev.) İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Ehrlich, A. (2001). Israel's Religious Right and the Failure of the Peace Process. *Monthly Review, 1*(5), 16-30.

Eker, G. (2005). İsrail`in Siyasal Sistem Yapısı ve Siyasal Partileri. *Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü*. İstanbul: Ulusal Tez Merkezi. 11 09, 2022 tarihinde YÖK Açık Bilim: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/666955/yokAcikBilim_153330.pdf? adresinden alındı

Erdemir, H. (2011). İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben-Gurion'un Filistin'i Yahudileştirme Politikası. *Akademik Bakış Dergisi, 4*(8), 175-194.

Eroğlu, A. H. (2000). *Osmanlı Devletinde Yahudiler.* Ankara: Alperen Yayınları.

Ersoy Ceylan, T. (2020). İsrail'de Liberal Demokratlığın ve Etnik Milliyetçiliğin İdeolojik Yansıması: Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 8*(2), 431-451.

Faruk, M. Ö. (2013). Einstein, Siyonizm ve İsrail: Doğrudan. *Yeni Fikir Uluslararası Akademik Fikir Araştırma Dergisi, 5*(11), 99-131.

Faslı, F. (2021). İslam ve Yahudi Hukukunda Karz Akdi. *Atabe Dinî Araştırmalar Dergisi,* 17-34.

Fields, J. (1985). *Irgun Zevi Leumi The Jewish Terrorist Element Of The Arab-İsrael Conflict.* ABD: Air Command And Staff Colege Air Üniversite.

Firestone, R. (2012). *Holy War in Judaism.* New York: Oxford Univesity Press.

Gaer, J. (2014). Judaism (Yahudilik). *Mütefekkir*(1), 247-266.

Garaudy, R. (2015). *Siyonizm Dosyası* (5. b.). (N. Uzel, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.

Graetz, H. (1904). *History of the Jews* (Cilt IV). 59 High Holborn, W.C. London: Myers&Co.

Granados, J. G. (1949). *The Birth of Israel.* New York: Knopf.

Groepler, E. (1999). *Anti-Semitizm - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi.* (S. Kaya, Çev.) İstanbul: Belge Yayınları.

Gurbanov, E. (2018). Tarihten Günümüze Siyon Aşkı ve Siyonizm Türleri. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 146-166.

Gürkan, S. L. (2008). Yahudi Geleneğinde Reform Anlayışları. *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 147-159.

Gürkan, S. L. (2019, Nisan 16). Yahudilik. Komisyon içinde, *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 43, s. 187-197). TDV İslâm Ansiklopedisi. islamansiklopedisi Web Sitesi. adresinden alındı

Gürkan, S. L. (2022, Nisan 16). Yahudi. Komisyon içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 43, s. 182-184). Türk Diyanet Vakfı. islamansiklopedisi Web Sitesi. adresinden alındı

Harman, Ö. F. (2000). İbrahim. Ö. F. HARMAN içinde, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 266-272). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Harms, G., & Ferry, T. (2008). *The Palestine-Israeli Conflict.* London: Pluto Press.

Hasanoğlu, E. (2015). Tanah'a Göre Kudüs' ün Kutsallaşma Süreci. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 24*(2), 125-148.

Hasanoğlu, E. (2022, Haziran 30). Yahudiler Siyonizm'i Hıristiyanlardan Mı Aldılar? *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9*(1), 117-154. doi:https://doi.org/10.46353/k7auifd.1095550

İbn Sad, ve E.-K. e.-H.-B.-B. (1905). *Tabakâtü'l-Kübrâ* (Cilt 8). Brill: Leiden.

Jelinek, Y. (2007). *Encyclopedia Judaica (Pezinok)* (Cilt XVI). Keter Publishing.

Karahan, S. (2019, 11 14). Siyonizmin Teolojik Temelleri. İstanbul, Marmara. 11 14, 2022 tarihinde Yök Tez Merkezi: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/307927/yokAcikBilim_10273449.pdf?sequence=-1 adresinden alındı

Karahan, S. (2021). Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar. *Ortadoğu Etütleri Uluslararası Hakemli Dergi, 13*(2), 177-213.

Karakuş, A. (2020, Ağustos). Ulus-Din İlişkisi Bağlamında Yahudi Milliyetçiliğinin Temelleri ve Politik Yansımaları. *Anasay, 4*(13), s. 125-148.

Karaman, M. (2009). Siyonizm. Komisyon içinde, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 329-335). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.

Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin Politikası Ve Filistin Mandası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(25), 65-78.

Kaya, S. (2018). Selçuklular Döneminde Astronomi. *Selçuklular Döneminde Astronomi Doktora Tezi*. Elazığ: Ulusal Tez Merkezi.

Kılıç, E. (2022, 12 11). Filistin Mandasında Yahudi Liberaller ve Fikirleri. *Filistin Mandasında Yahudi Liberaller ve Fikirleri*, 1-16. researchgate.net. https://www.researchgate.net/profile/Enes-Kilic/publication/342783460_Filistin_Mandasinda_Yahudi_Liberaller_ve_Fikirl

eri/links/5f05ea0f458515505094a434/Filistin-Mandasinda-Yahudi-Liberaller-ve-Fikirleri.pdf adresinden alındı

Kızıloğlu, S. (2012, Ocak). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. *Sosyal Bilimler, 2*(1), 35-64.

Kling, S. (1987). *Embracing Judaism.* New York: The Rabbinical Assembly.

Kocabaş, S. (1987). *Vaat Edilmiş Toprak Filistin için Mücadele Türkiye ve Siyonizm.* İstanbul: Vatan Yayınları.

Köse, T. (2021). Yahudilerin Devletleşme Sürecinde Dönüm Noktaları: Pogrom,Aliya ve Siyasi Siyonizm (1881-1903). *Ortadoğu Etütleri*, 119-142.

Kurt, A. O. (2010). Yahudi Aydınlanma Hareketi:Haskala. *Milel ve Nihal, 7*(1), 33-59.

Kurtoğlu, R. (2014). *Evanjelizm* (5. b.). Ankara: Orion Kitabevi.

Laqueur, W. (2006). *The Changing Face Of Antisemitism: From Ancient Times to the Present Day.* London and New York: Oxford University Press.

Levenberg, H. (1993). *Military Preparations of the Arab Community in Palestine 1945-1948.* Londra: Psychology Press.

Manaz, A. (1983). *Siyasi Siyonizm Tarihi.* Ankara: Abdullah Manaz Yayınları.

Medoff, R., & Waxman, C. I. (2009). *The A to Z of Zionism.* Maryland: Scarecrow Press Inc.

Morawska, E. (1995). *East Europeans on the Move.* Cambridge: Cambridge University Press.

Morris, B. (2001). *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001.* New York: Vintage.

Muharip, A. (1981). *Hagana, Etsel, Leyhi Alalakat Bayin Altanzimat Alsahyoniya 1937-1948.* Beyrut: Alfalastiniya Yayınları.

Murat, T. (2019, Temmuz). İsrail Devletinin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29*(2), 449-468.

Novak, D. (2015). *Zionism and Judaism: A New Theory.* New York: Cambridge University Press.

Öke, M. K. (2002). *Siyonizm'den Uygarlık Çatışmasına Filistin Sorunu.* İstanbul: Ufuk Kitapları.

Öke, M. K. (2006). Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin (1880-1914). *Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 6*(1), 261-270.

Öner, A. (2006). *Dünden Bugüne Filistin.* İstanbul: Ekin Yayınları.

Özalkan, S. (2017). Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü*. İstanbul: Ulusal Tez Merkezi.

Özdemir, H. (2010). *Abdülhamid'in Filistin Çığlığı.* İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.

Özmen, S. (2017). Batıda Yahudilere Yönelik Kan İftiraları. *TİDSAD (Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, s. 154-163.

Pappe, I. (2014). *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge.* London: Verso.

Patai, R. (1996). *The Jews of Hungary: History, Culture,Psychology.* Michigan: Wayne State University Press.

Polat, Y. C. (2018). İsrail Siyasetinde İşçi Partisi Hegemonyasının Sonu ve Likud İle Radikal Dinci Partilerin Yükselişi. *Alternatif Politika, 10*(3), 374-405.

Sağ, M. K. (2019, 04 01). Edirne'de Bir İngiliz Misyonerlik Cemiyeti: Evangelikalizm, Milenyalizm ve Yahudiler. *Belleten TTK*, 309-334.

Salihoğlu, M. (15). Marranolar ve Dini İnançları. *EKEV Akademi Dergisi*(49 (Güz 2011)), 105-115.

Sancaktar, H. İ. (2021, 06). *researchgate.net*. 2022 tarihinde Researchgate Web Sitesi: https://www.researchgate.net/publication/352135638 adresinden alındı

Sarna, J. (2004). *American Judaism.* New Haven: Yale University Press.

Serbest, M. (2005). Tarihsel Kökenleriyle İsrail'de Siyasal Partiler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60*(2), 219-254.

Shahak, I., ve Mezvınsky, N. (2004). *İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi.* İstanbul: Anka Yayınları.

Shakespeare, W. (2013). *Venedik Taciri* (12. b.). (B. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kiabevi.

Sivrioğlu, U. T. (2017). Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm. *Seleucia*(7), 235-278.

Sonuç, Y. S. (2017). Başlangıcından Günümüze Dini Siyonizm (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniversitesi*, 19. Ankara: Ulusal Tez Merkezi. Ekim 31, 2022 tarihinde Yök Tez Merkezi Web Sitesi. adresinden alındı

Sonuç, Y. S. (2018). Dinî Siyonizm'in Filistin ve Uganda Planı Hakkındaki Değişen Görüşleri. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*(2), 167-185.

Süer, B., & Atmaca, A. Ö. (2006). *Arap-İsrail Uyuşmazlığı.* Ankara: ODTÜ.

Tekdal Fildiş, A. (2012). Birleşmiş Milletler'in Taksim Kararı ve İsrail Devleti'nin Yaratılışı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(1), 337-348.

Tokgöz, H. (2017). İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm. *Anasay Ulusal Hakemli Süreli Dergi*(1), 183-195.

Torlak, M. (2010). Siyonizmin Penceresinden Arap-İsrail Çatışmalarının Orta Doğu'daki Güç Dengesine Yansımaları. *Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul: Ulusal Tez Merkezi. http://sites.khas.edu.tr/tez/MustafaToprak_izinli.pdf adresinden alındı

Törüner, Y. (2015, Ocak 27). *Nazilere Kimler Yardım Etti?* Milliyet Gazetesi Web Sitesi: https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/nazilere-kimler-yardim-etti-2004462 adresinden alındı

Troy, G. (2018). *The Zionist Idea: Visions for the Jewish Homeland Then, Now,Tomorrow.* Philadelpia: The Jewish Publication Society.

Türem, Ş. İ. (2019, mart). Ortodoks Yahudilikteki Mesih İnancının Siyonizm'e Etkileri. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(1), 28-41.

Türem, Ş. İ. (2019). Ortodoks Yahudilikteki Mesih İnancının Siyonizm'e Etkileri. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(1), 28-41.

Uriel, M. (2014). *Büyük İsrail Hareketi'nin Yahudiye ve Samariye'de Yerleşim Hususundaki Rolü. 4. Hebron Araştırma Konferansı Bildiri Kitabı.* Hebron: Hebron Midraş.

Waardenburg, J. (2007). Protestanlık. J. Waardenburg içinde, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 351-354). İstanbul: İSAM-İslam Araştırmaları Merkezi.

Wilson, S. (2011, Mayıs 20). *In meeting with Obama, Netanyahu rules out Israeli withdrawal to 1967 borders*. Washingtonpost Web sitesi: https://www.washingtonpost.com/politics/in-meeting-with-obama-netanyahu-rules-out-israeli-withdrawal-to-1967-borders/2011/05/20/AFSWQx7G_story.html adresinden alındı

Yanarocak, S. (2008, 01 09). *Şalom*. Şalom Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete: salom.com.tr/arsiv/haber/65073/diaspora-yahudileri adresinden alındı

Yasin, M. A. (2019, Aralık 31). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Siyonistlerin Filistin'e Yerleşmelerinin Engellenmesi. *Journal of Islamicjerusalem Studies, 19*, 317-334.

Yeshayahu, J. (2007). *Encyclopedia Judaica (Pezinok)* (Cilt XVI). Keter Publishing.

Yıldız, Ş. (2009). Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18*(1), 509-528.

Yıldız, Ş. (2009). Endülüs Yahudileri ve İslam Kültür ve Biliminin Avrupa'ya Geçişinde Oynadıkları Rol. *İSTEM (İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsıkîsi) Dergisi*(13), 51-68.

Yitzhak, R. (2020). Muhammed'in Yahudi Eşleri Klasik İslam Geleneğinde Reyhâne Bint Zeyd ve Safiyye Bint Huyey. *Siyer Araştırmaları Dergisi*(7), 161-180.